

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE
SALDIRGANLIK DAVRANIŞLARI VE ALGILANAN ANNE
BABA TUTUMLARI

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Arzu Nigar KEKEÇ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet Ertan TEZCAN

İSTANBUL – 2019

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Arzu NİGAR KEKEÇ

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne Baba Tutumları

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Psikoloji

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 14.06.2019

SAYFA SAYISI : 102

TEZ DANIŞMANI : Prof. Dr. Ahmet Ertan TEZCAN

DİZİN TERİMLERİ : Ergenlik dönemi, saldırganlık davranışı, algılanan anne baba tutumu

TÜRKÇE ÖZET : Ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışının algılanan anne baba tutumları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ailelerin tutumlarına göre çocuklardaki davranışlar değişiklik göstermektedir. Bu nedenle saldırganlık davranışı ve anne baba tutumları üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu nedenle bu çalışmada ergenlik dönemindeki saldırganlık davranışları ve anne baba tutumları üzerinde durulmuştur.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Arzu Nigar KEKEÇ

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE
SALDIRGANLIK DAVRANIŞLARI VE ALGILANAN ANNE
BABA TUTUMLARI

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Arzu Nigar KEKEÇ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet Ertan TEZCAN

İSTANBUL – 2019

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite ya da başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Arzu Nigar KEKEÇ

...../...../2019

JÜRİ ÜYELERİNİN KABUL VE ONAY SAYFASI

**İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Arzu Nigar KEKEÇ'in "Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne Baba Tutumları" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____
*Prof.Dr. Ahmet Ertan TEZCAN
(Danışman)*

Üye _____
Dr. Öğr. Üyesi Tuncay BARUT

Üye _____
Dr. Öğr. Üyesi Necmettin AKSOY

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../ 2019

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışma, ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışları ve anne baba tutumlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın evrenini 2017-2018 eğitim öğretim yılında Tekirdağ İli, Saray İlçesine bağlı uygulama yapılan ortaokul kademesi 6-7-8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 149 erkek, 140 kadın olmak üzere 289 öğrenci oluşturmaktadır. Anket uygulamaları 300 öğrenciye yapılmıştır ancak 11 ankette verilen cevaplar güvenilir bulunmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Verilere 289 kişi üzerinden ulaşılmıştır.

Araştırmada veri toplama araçları olarak saldırganlık davranışlarını ölçmek için 1992 yılında Buss ve Perry tarafından hazırlanan ve 2000 yılında Can tarafından Türkçeye uyarlanan saldırganlık ölçeği kullanılmıştır. Anne baba tutumlarını ölçmek için ise 1972 yılında Kuzgun tarafından geliştirilen anne baba tutum ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca demografik değişkenlerin saldırganlık davranışları ve anne baba tutumları üzerindeki etkisinin ele alınması için sosyodemografik veri ölçeği kullanılmıştır.

Çalışmada elde edilen veriler SPSS 21 paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir. İki gruplu karşılaştırmalarda Mann Whitney U testi, üç ve daha fazla gruplu karşılaştırmalarda ise Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiye korelasyon analizi ile bakılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre anne baba tutumunun; cinsiyet, yaş, babanın eğitim durumu, annenin eğitim durumu, ailenin genel tavrı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Anne baba tutumları ile ailenin ekonomik durumu arasında ilişki bulunmamıştır. Saldırganlık davranışının; cinsiyet, yaş, babanın eğitim durumu, annenin eğitim durumu, sınıf düzeyi ve ailenin genel tavrı ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Saldırganlık davranışının kardeş sayısı ve ailenin ekonomik gelir durumu arasında ilişkili olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik Dönemi, Saldırganlık Davranışları, Algılanan Anne Baba Tutumları

SUMMURY

The aim of the study is to examine the aggression behaviors and perceived parental attitudes in adolescents. The universe of research consist of secondary school students studying in the 2017-2018 academic year. Survey applications were made to 300 students but the answers given in 11 questionnaires were not considered as reliable. The data were accessed over 289 people.

In the examination, to measure aggression behavior An Aggression Scale was developed by Buss and Perry in 1992 and adopted to Turkish by Sibel Can in 2000 is used as data collection. Parenting Attitude Scale which is developed by Kuzgun in 1972 was used to measure perceived parents' attitudes. In addition, sociodemographic data scale was used to evaluate the effects of demographic variables an aggression behaviors and parental attitudes.

The data obtained from the study were analyzed by SPSS 21 package program. The Mann Whitney U Test was used fort he two-group comparisons and the Kruskall-Wallis H Test was used for the three or more group comparisons. The correlation between the variables was examined by correlation analysis.

According to findings; parental attitude is related with gender, age, education level of the father, education level of the mother and general attitude of the family. There was no relationship between parental attitudes and family economic status. Aggression behavior is related with sex, age, education level of the father, education level of the mother, class level and general attitude of the family. On the other hand, it was found that aggression behavior was not correlated with the number of siblings and the economic income of the family.

Key Words: Puberty, Aggressive Behaviors, Perceived Parental Attitudes

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZET.....	I
SUMMURY.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
TABLolar LİSTESİ	VII
EKLER LİSTESİ.....	VIII
ÖN SÖZ.....	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ.....	4
1.1. PROBLEM.....	4
1.2. ALT PROBLEMLER	4
1.3. HİPOTEZLER.....	5
1.4. VARSAYIMLAR.....	6
1.5. SINIRLILIKLAR	6
1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI	7
1.7. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	7
1.8. TANIMLAR	7
İKİNCİ BÖLÜM.....	9
ERGENLİK DÖNEMİ.....	9
2.1. ERGENLİK DÖNEMİ.....	9
2.2. ERGENLİK DÖNEMİ KURAMLARI	11
2.2.1. Psikoanalitik Kurama Göre Ergenlik.....	11
2.2.2. Öğrenme Kuramına Göre Ergenlik.....	13
2.2.3. Kişilerarası Kurama Göre Ergenlik.....	14
2.2.4. Psikososyal Kurama Göre Ergenlik.....	15
2.2.4. Bilişsel Gelişim Kuramına Göre Ergenlik.....	15
2.2.5. Alan Kuramına Göre Ergenlik	16
2.2.6. Antropoloji Kuramına Göre Ergenlik.....	17
2.2.7. Bireysel Farklılıklar Kuramına Göre Ergenlik Dönemi.....	18
2.3. ERGENLİĞİN TEMEL DEĞİŞİMLERİ.....	18
2.3.1. Ergenlikte Bedensel ve Cinsel Gelişim.....	18
2.3.2. Ergenlikte Bilişsel Gelişim	19
2.3.3. Ergenlikte Sosyal Gelişim	19
2.3.4. Ahlaki Gelişim	20
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	25
SALDIRGANLIK.....	25
3.1. SALDIRGANLIK KURAMLARI.....	26
3.1.1. İçgüdüsel ve Biyolojik Kuramlar	26
3.1.1.1. Psikoanalitik Kuram	26

3.1.1.2. Etiyolojik Kuram	29
3.1.2. Biyolojik Kuram	29
3.1.3. Engellenme Saldırganlık Kuramı	31
3.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	31
3.2. SALDIRGANLIK TÜRLERİ	32
3.2.1. Bir Amaca Varmada Araç Olarak Saldırganlık	33
3.2.2. Fiziksel ve Sözel Saldırganlık	33
3.2.3. Aktif ve Pasif Saldırganlık	33
3.2.4. Zevk İçin Saldırganlık	34
3.2.5. Dolaylı ve Doğrudan Saldırganlık	34
3.2.6. Kendine Yönelik Saldırganlık	34
3.2.7. Özgeci Saldırganlık	34
3.2.8. Düşmanca Saldırganlık	35
3.3. ERGENLİK DÖNEMİ VE SALDIRGANLIK DAVRANIŞI	35
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	36
ANNE BABA TUTUMLARI	36
4.1. ANNE BABA TUTUMLARI	38
4.1.1. Demokratik Anne Baba Tutumu	38
4.1.2. Otoriter Anne Baba Tutumu	40
4.1.3. İzin Verici Anne Baba Tutumu	42
4.1.4. İlgisiz Anne Baba Tutumu	42
4.1.5. Aşırı Korumacı Anne Baba Tutumu	43
4.1.6. Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumu	44
4.1.7. Tutarsız ve Kararsız Anne Baba Tutumu	45
4.1.8. Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu	46
4.1.9. Reddedici Anne Baba Tutumu	47
4.2. ANNE BABA TUTUMLARINA İLİŞKİN KURAMLAR	48
4.2.1. Psikodinamik Model	48
4.2.2. Davranışçı Model	50
4.2.3. Baumrind'in Sınıflandırması	50
4.2.4. Maccoby ve Martin'in Sınıflandırması	51
4.3. ANNE BABA TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	52
4.3.1. Çocuğun Davranışları	52
4.3.2. Ebeveynin Cinsiyeti	52
4.3.3. Sosyo-Ekonomik Nedenler	53
4.3.4. Anne Babanın Eğitim Düzeyi	53
4.3.5. Annenin Çalışması	53
BEŞİNCİ BÖLÜM	55
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	55
5.1. EVREN VE ÖRNEKLEM	55
5.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	55
5.2.1. Demografik Bilgi Formu	55
5.2.2. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)	56
5.2.3. Saldırganlık Ölçeği	57
5.2.4. Verilerin İstatistiksel Analizi	57
ALTINCI BÖLÜM	58

BULGULAR	58
YEDİNCİ BÖLÜM	82
TARTIŞMA	82
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	93
KAYNAKÇA.....	96
EKLER	-

KISALTMALAR LİSTESİ

AGE :	ADI GEÇEN ESER
S :	SAYFA
SS :	SAYFALAR
ABTÖ:	ANNE BABA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ

TABLolar LİSTESİ

SAYFA

Tablo-1 Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	58
Tablo-2 Cinsiyete Göre Algılanan Anne Baba Tutumları	60
Tablo-3 Saldırganlık Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi	61
Tablo-4 Yaşa Göre Algılanan Anne Baba Tutumları	62
Tablo-5 Saldırganlık Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre İncelenmesi.....	64
Tablo-6 Anne Baba Tutumunun Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	65
Tablo-7 Babanın Eğitim Durumuna Göre Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları.....	67
Tablo-8 Anne Baba Tutumunun Annenin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi.....	68
Tablo-9 Annenin Eğitim Durumuna Göre Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Düzeyleri.....	70
Tablo-10 Saldırganlık Düzeylerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İncelenmesi.....	72
Tablo-11 Saldırganlık Düzeylerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi.....	73
Tablo-12 Anne Baba Tutumlarının Ailenin Ekonomik Gelir Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi.....	74
Tablo-13 Saldırganlık Düzeylerinin Ailenin Ekonomik Gelir Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi.....	76
Tablo-14 Anne Baba Tutumunun Ailenin Genel Tavrı Değişkenine Göre İncelenmesi	77
Tablo-15 Saldırganlık Davranışlarının Ailenin Genel Tavrına Göre İncelenmesi.....	79
Tablo-16 Anne Baba Tutumları ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişki.....	80

EKLER LİSTESİ

EK-A	ETİK KURUL KARARI
EK-B	İZİN FORMLARI
EK-C	VELİ ONAY FORMU
EK-Ç	SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU
EK-D	SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ
EK-E	ANA-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ
EK-F	ÖZGEÇMİŞ

ÖN SÖZ

Saldırganlık davranışları her geçen gün artmakta ve okullarda çözülmeye çalışılan bir durum haline gelmektedir. Saldırganlık davranışlarının azaltılması için okullarda önleyici eğitim programları yapılmaktadır. Ayrıca anne baba tutumları çocukların davranış gelişimlerinde oldukça etkilidir. Göreve başladığım ilk yıl anne baba tutumlarının bireyler üzerindeki etkisi ile ilgili gözlem yapma ve çalışma fırsatım olmuştur. Bundan dolayı anne baba tutumlarının çocuklarda saldırgan davranışlara neden olabileceği gibi değiştirilen davranışlar ve okulla yapılan işbirliği ile birlikte çocukların saldırgan davranışlarının azalmasını gözlemlememden dolayı bu konu dikkatimi çekmiştir. Tüm bu olgulardan yola çıkarak bu çalışmada saldırganlık davranışları ve anne baba tutumları incelenmiştir.

Tez çalışmalarım sırasında çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın hazırlanma sürecinde destek ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet Ertan TEZCAN'a, eğitim hayatım boyunca bana kattıkları için tüm öğretmenlerime, sevgilerini ve desteklerini her zaman hissettiğim annem ve babama, araştırmaya katılan öğrencilere, araştırma boyunca desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Ezgi ÖZ, Ezgi ASLAN ve Sezen KAVUŞTU'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez yazımının her aşamasında verdiği destek için, tükendiğim her anda devam etmem konusunda yol gösterici olan ve teknik bilgi birikimi konusunda yardımını hiç esirgemeyen kıymetli eşim Ozan KEKEÇ'e çok teşekkür ederim.

Arzu Nigar KEKEÇ

GİRİŞ

İçinde doğup büyüdüğü ortamın özellikleri ve çevrelerindeki bireylerle kurduğu ilişkiler ve yaşantıları bireyin gelişimini pek çok yönden etkilemektedir. Çevre koşullarının olumlu olması; bireyin gelişimini olumlu olarak etkilerken, çevre koşullarının olumsuz olması bireyin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bireyin yakın çevresindeki bireylerle kurduğu ilişkileri onun dünyayı ve kendisini algılamasını biçimlendirmektedir.¹

Ergenlik, hem çocuklarda hem de ailelerde değişikliklerin meydana geldiği dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde ergen bireyler fiziksel, bilişsel ve sosyal değişimlere uğrarlar. Bu nedenle yaşanan değişimler ergenlik dönemindeki bireyleri etkilediği kadar aileleri de etkilemektedir. Ancak bu değişim her ailede aynı etkiyi yaratmayabilir. Bazı ailelerde ergenlik döneminin ve bu dönemin getirmiş olduğu değişimlerin etkisi fazla görülse de bazı ailelerde etkisi çok yoğun hissedilmemektedir. Bu noktada ergen bireyler ve anne babanın ilişkileri oldukça önemlidir.

Kişilik gelişimi büyük ölçüde çocukluk çağında oluşur ve aile içinde anne babanın çocuğa yönelik yaklaşımları çocuğun kişiliğinin belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle çocukluk çağı döneminde anne babaların çocuklarına yönelik tutumları oldukça önem taşımaktadır.²

Anne baba tutumu, belirtildiği üzere aile içi iletişim için önemlidir ve anne baba tutumu genel itibarıyla çocuğa yöneltilen tutum ve davranışların tümü olarak tanımlanır. Birçok kuramda da anne baba tutumlarına değinilmiştir ve anne baba tutumları bu kuramlarda birbirinden farklı olarak ele alınmışlardır.

Erdoğan ve Uçukoğlu'nun belirttiğine göre Baumrind, 1970 yılında anne baba tutumlarını otoriter, demokrat ve izin verici olmak üzere üç ana kategoriye ayırmıştır. Otoriter ailelerde kurallar katı şekilde uygulanır ve çocuklarla iletişim kurmak tercih edilmez. Demokratik ailelerde, bireysellik ön plandadır ve çocukla iletişim önemlidir. İzin verici ailelerde ise çocuğa sınır konulmaz. Çocuk serbesttir ve ailesi tarafından her zaman kabulü söz konusudur.³

Baumrind ve Maccoby'nin aile tutumları ile ilgili araştırmalarının ardından üzerinde en çok durulan ve araştırma yapılan anne baba tutumları; otoriter,

¹ Özcan Sezer, "Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi", Yüzüncü Yıl Üniversitesi, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010; 7(1): 1-19.

² Sezer, a.g.e., s. 3.

³ Ömer Erdoğan ve Hülya Uçukoğlu, "İlköğretim okulu öğrencilerinin anne-baba tutumu algıları ile atılganlık ve olumsuz değerlendirilmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2011; 19 (1): 51-72.

demokratik ve izin verici tutumlardır. Yapılan araştırmalar sonucunda demokratik aile tutumunu benimseyen ailelerin çocuklarında akademik başarının daha fazla olduğu, daha bağımsız davranabildikleri, çocukların kendilerine güvendikleri ve daha arkadaş canlısı oldukları görülmüştür. Ayrıca demokratik aile tutumunu benimseyen ailelerde çocukların duygusal sorunlar ile baş etme becerilerinin daha yüksek olduğu; depresif, kaygılı ve bağımlı olmalarının oranının ise daha az olduğu görülmüştür. Otoriter anne baba tutumunun benimsendiği ailelerdeki çocuklar ve ergenlerde okul başarısı bakımından kabul edilebilir bir durum sergilerlerken; benlik saygılarının düşük, depresyona girme olasılıklarının yüksek ve sorunlarla baş edebilme becerilerinin düşük olduğu görülmüştür. İzin verici anne baba tutumunun egemen olduğu ailelerdeki çocuk ve ergenlerde ise; akademik başarının daha düşük olduğu, öz saygılarının daha yüksek olduğu, sosyal işlevsellik bakımından daha etkin oldukları ve depresyona girme eğilimlerinin daha az olduğu görülmüştür.⁴

Anne babanın çocuklara yönelik benimsediği tutumların çocukların kişilik gelişimi üzerinde oldukça önemli etkileri olabilmektedir. Anne babalar çocukları için rol model olmakta ve ebeveynlerinden gözlemlemiş oldukları davranışlar çocukların ileri dönemdeki yaşamları için etkili olmaktadır.

Ergenlik dönemindeki bireylerde görülen uyum ve davranış sorunlarının anne baba tutumları ile ilişkili olabileceği düşünölmektedir. Ergenlik döneminde yaşanan değişimlerle ve bulunduğu çevre koşulları ile birlikte bireylerde şiddet içeren davranışların sıklığında artış görölebilmektedir. 6. 7. ve 8. Sınıf öğrencileri ile yapılan bir araştırmaya göre, okulda şiddet kullanan çocukların %68,2'si ve kontrol grubunun da %57,9'unun evde şiddet gördükleri ve bu durumun genelde babalar ile yaşandığı bildirilmiştir. şiddet davranışı gösteren çocukların annelerinin %33,3'ünün, kontrol grubundaki çocukların annelerinin de %16,7'sinin eşleri tarafından şiddete maruz kaldıkları ve bu durumun çocukların önünde yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.⁵

6. 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile yapılan bir çalışmada demokratik aile tutumunu benimseyen ailelerin çocuklarında en az şiddete eğilim görölürken, en fazla şiddete meyilli olanların anne baba tutumunu ihmalkâr olarak algılayan çocukların olduğu görülmüştür. Yine bu araştırmada da anne baba tutumunun çocukların ve ergenlerin davranışlarını belirlemede oldukça önemli olduğu ve çocukların davranışlarını anne

⁴ Erdoğan ve Uçukoğlu, a.g.e., s. 55.

⁵ Emine Zinnur Kılıç, "Ergenlerde şiddet kullanımı: bireysel ve ailesel etkenler", *Nöropsikiyatri Arşivi Dergisi*, 2012; 49 (4): 260-265.

babalarının tutum ve davranışlarına bakarak geliştirdikleri belirtilmiştir.⁶ Anne baba tutumlarının çocuklarının davranışlarını belirlemede oldukça önemli olduğu ve anne babaların davranışlarının çocukları tarafından özdeşim yolu ile kendi kişiliklerine temel oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir.

Saldırganlığa neden olan durumlar birbirinden farklılık göstermektedir ve bu konuda kuramcılar da birbirlerinden farklı tespitler ortaya koymuşlardır. Bazıları saldırganlık davranışının doğuştan geldiğini ifade ederken bazıları da bu davranışın daha sonradan çevre yoluyla kazanıldığını ve öğrenilerek de şiddet davranışının artabileceğini ifade etmişlerdir. Anne baba tutumları ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışlarını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca algılanan anne baba tutumunun çocukların davranışlarını belirlemede belirleyici bir faktör olduğu görülmektedir. Çalışmamızda ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışları ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

⁶ Yasin Demir ve Hatice Kumcağız, "Öğrencilerin anne baba tutumlarını algılama biçimleri ve şiddete eğilimleri", *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2015; 10 (2): 221-234.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde araştırmanın problemi, alt problemleri, hipotezleri, varsayımları, sınırlılıkları, amacı, önemi ve araştırmada yer alan tanımları üzerinde durulmuştur.

1.1. PROBLEM

Araştırmada, ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişki incelenecektir.

Ergenlik dönemindeki bireylerde hem fiziksel hem de duygusal değişimler yaşanmasından dolayı bireylerde şiddete eğilimin artabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu dönemde saldırganlık davranışlarında artış görülmesinde arkadaşlık ilişkileri, medya faktörü, video oyunları, genetik faktörler ve alkol-madde kötüye kullanım etkisi de görülebilir. Anne baba tutumunun da çocuklarının şiddete yönelmelerinde ve davranışlarının oluşumunda önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmanın temel problemi “Anne baba tutumu ile 12-14 yaş aralığında bulunan ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusudur.

1.2. ALT PROBLEMLER

1. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
2. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
3. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları yaş değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
4. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri yaş değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
5. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
6. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
7. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?

8. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
9. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri kardeş sayısına göre farklılık göstermekte midir?
10. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri sınıf düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?
11. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları ailenin ekonomik gelirin'e göre farklılık göstermekte midir?
12. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri algılanan ekonomik duruma göre farklılık göstermekte midir?
13. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları ailenin genel tavrına göre farklılık göstermekte midir?
14. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları ailenin genel tavrına göre farklılık göstermekte midir?
15. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları ile saldırganlık davranışları arasında ilişki var mıdır?

1.3. HİPOTEZLER

1. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.
2. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.
3. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.
4. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.
5. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.
6. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.
7. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.
8. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

9. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri kardeş sayısına göre farklılık göstermektedir.
10. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri sınıf düzeylerine göre farklılık göstermektedir.
11. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları ailenin ekonomik gelirine göre farklılık göstermektedir.
12. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri algılanan ekonomik duruma göre farklılık göstermektedir.
13. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları ailenin genel tavrına göre farklılık göstermektedir.
14. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları ailenin genel tavrına göre farklılık göstermektedir.
15. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları ile saldırganlık davranışları arasında ilişki vardır.

1.4. VARSAYIMLAR

1. Araştırmanın örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
2. Araştırmaya katılan öğrencilerin, veri toplama aracındaki soruları gerçekleri yansıtacak şekilde doğru cevapladıkları varsayılmıştır.
3. Araştırmada kullanılan ölçme araçları, ölçmek istenilen özellikleri ölçecek şekilde, geçerli ve güvenilirlerdir.

1.5. SINIRLILIKLAR

1. Bu araştırma Tekirdağ ilinin Saray ilçesinde 2017 yılında eğitim gören 12-14 yaş aralığındaki 300 öğrenci ile sınırlıdır.
2. Kişilerin saldırganlık davranışlarının artmasında pek çok faktör etkili olabilmektedir. Ancak bu araştırmada ergenlik döneminde bulunan bireylerin algılanan anne baba tutumları ve saldırganlık davranışlarının ilişkisi incelenecektir.
3. Öğrencilere ait demografik bilgiler, araştırmacı tarafından hazırlanan 'Kişisel Bilgi Formu' ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI

Anne babaların benimsemiş oldukları tutumların çocuklar ve ergenlerin üzerinde oldukça etkili olduğu öne sürülmektedir. Çocuk ve ergenlerin kişiliklerini oluşturmada benimsenen tutumlar önemlidir. Bu nedenle aile bireylerinin benimsemiş olduğu tutum ile saldırganlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışları ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

1.7. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Aile içinde benimsenen tutumun çocukların davranışlarında ve özellikle ergenlik döneminde görülen değişimler sonucunda yeni davranış örüntüleri kazanmalarında da önemli olduğu düşünülmektedir. Kişilerin anne baba tutumlarını algılamaları ve bu tutumlara göre saldırganlık davranışlarının artması arasında da bir bağlantının olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmada, ergen bireylerde algılanan anne baba tutumlarının ergenlik dönemindeki bireylere nasıl yansıdığı ve algılanan anne baba tutumunun saldırganlık davranışları ile bir ilişkisi olup olmadığı incelenmiştir.

Çalışmamız sonucunda 12-14 yaş aralığındaki ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları ve anne babaların benimsemiş oldukları tutumlar üzerine veriler toplanması ve bu verilerden elde edilen bilgilerle birtakım müdahale yolları geliştirilmesi umulmaktadır.

Psikolojik danışmanlara önleyici rehberlik noktasında faydalı olabileceğine ve saldırganlık davranışları görülen öğrencilerde risk faktörlerini belirlemelerinde, ayrıca uygun müdahale programlarının geliştirilme çalışmalarında kaynak olma bakımından katkı sağlaması beklenmektedir.

1.8. TANIMLAR

Ergenlik Dönemi: Bireyde bedence, boyca büyümenin hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin tamamlanması ile sona eren bir evredir.⁷

⁷Adnan Kulaksızoğlu, *Ergenlik Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 34.

Tutum: Tutum kavramı kişilerin belli bir insana, gruba, nesneye ya da olaya yönelik olumlu ya da olumsuz bir biçimde düşünmesine, hissetmesine ya da davranmasına yol açan oldukça kalıcı yargısal bir eğilim olarak tanımlanmaktadır.⁸

Anne Baba Tutumu: İletişim kurulan çocuğa yöneltilen tutumların ve davranışların bütünü olarak tanımlanmaktadır.⁹

Saldırganlık Davranışı: Başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış olarak tanımlanmaktadır.¹⁰

⁸ Sezer, a.g.e., s. 3.

⁹ Ayşen Yılmaz, Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji, Ankara, 2000, s.19 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

¹⁰ Deniz İzmir Karaduman, İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, Psikoloji, İstanbul, 2012, s. 10. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

İKİNCİ BÖLÜM

ERGENLİK DÖNEMİ

2.1. ERGENLİK DÖNEMİ

Ergenlik dönemi, çocukluk ve erişkinlik arasındaki geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır. Ergenlik, “Adolescence” kelimesine karşılık olarak kullanılmaktadır. Adolescence, büyüme ve olgunlaşma anlamını taşımaktadır. Çocukluktan erişkinliğe geçilen bu dönemde bireylerde fizyolojik, psikolojik ve sosyal değişiklikler görülmektedir.¹¹

Ergenlik; çocukluk, yetişkinlik ve yaşlılık gibi bireyin önemli gelişim evrelerinden biridir. Bu evrelerde bireyler hem psikolojik hem fizyolojik hem de sosyal gelişim olarak değişimler yaşamaktadırlar. Ancak ergenlik döneminde yaşanan değişimler her bireyde farklı şekilde görülmektedir. Bu nedenle ergenlik dönemine belli bir yaş sınırı vermek zordur.

Dinsel, politik, ekonomik ve tarihsel bakımdan birbirine benzeyen toplumlarda bile ergenlik dönemi özellikleri farklılık gösterebilmektedir. Genel olarak uzmanlar ergenliğin kızlarda 10-11 yaşlarında, erkeklerde ise 12-13 yaşlarında başladığını ve 19-21 yaş aralığında da sona erdiği görüşündedirler.¹²

Ergenlik dönemi boyunca birey kendisini tanımaya ve bulunduğu toplumun kurallarını öğrenmeye başlar. Bu dönemdeki bireylerde ailelerinden yeterli destek ve deneyim fırsatı bulanlar için ergenlik dönemi daha sakin ve başarılı bir şekilde geçebilmektedir.¹³ Bireylerin ergenlik dönemindeki cinsel sorunları daha rahat atlatabilmeleri için hem ebeveynlerinin hem de okulun desteğine ihtiyaçları vardır. Ergenlik dönemi ile ilgili bilgileri doğru ve yeterli olarak ebeveynlerinden almaları gerekir. Doğru ve yeterli öğrenilmeyen bilgiler bireylerin çeşitli psikolojik ve toplumsal sorunlarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir.¹⁴

Ergenlik; cinsel kimliği kabullenme, ana babaya bağımlılıktan kurtulma, toplumsal yerini araştırma ve bir mesleğe yönelme çabalarının gösterildiği bir dönemdir.¹⁵

¹¹ Betül Aydın, *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2019, s. 171.

¹² Didem M. Siyez, *Ergenlerde Problem Davranışlar*, Pegem Akademi, Ankara, 2010, s. 2.

¹³ Mary J. Gander, Harry W. Gardiner, *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Çev: Ali Dönmez, Nermin Çelen, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2015, s. 245.

¹⁴ Halil Apaydın, *Psikolojiye Giriş*, Bilim Kent Yayınları, Samsun, 2018, s. 105.

¹⁵ Turan Set vd., Ergenlerde cinsellik, *Genel Tıp Dergisi*, 2006; 16 (3): 137-141.

Ergenliğin evreleri; erken ergenlik dönemi, orta ergenlik dönemi ve geç ergenlik dönemi olarak incelenebilir.

On-on dört yaş aralığı olarak ifade edilmektedir. Erken ergenlik döneminde hızlı büyümenin ve cinsel gelişimin kızlarda daha önce olduğu ve bu durumun her iki cinsiyeti de farklı şekilde etkilediği görülmüştür. Hızlı büyüme ve cinsel gelişimin erkeklerde olumlu etki yarattığı ancak kızlarda akranlarından daha düşük benlik saygısı, daha yüksek depresif bozukluk, anksiyete bozuklukları ve yeme bozuklukları olabileceği görülmüştür. Erkeklerde fiziki açıdan erken gelişmek fiziksel aktivitelerde daha başarılı olmalarını sağlar ve bu durum arkadaşları arasında popüler olma bakımından önemlidir. Bu nedenle hızlı büyümenin erkekler üzerinde olumlu bir etkisi vardır.¹⁶ Bedendeki hızlı değişimler erken ergenlik döneminin en önemli konusudur. Bu dönemde hormonlardaki değişim beyni de etkiler ve duyu, davranış ve bilişsel işlevlerde değişimler görülür. Erken ergenlik dönemindeki bireylerde anne baba ile daha çok çatışma, arkadaşlarla daha çok vakit geçirme isteği, yalnız kalmaktan keyif alma, ebeveynlerini eskisi gibi mükemmel görmeme, riskli davranışlara artan ilgi, öfkeli olma, alınganlık, cinsel fanteziler ve düşler görülebilir.¹⁷

Orta ergenlik evresi 15-18 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemdeki bireylerde ailelerden ayrışma, bir birey olma çabası ve bu durumu ailelere kabullendirme çabası görülmektedir. Bu dönemde aileler ile bireyler arasında çatışmalar görülebilmektedir. Çünkü orta ergenlik evresinde bireyler ailelerden uzaklaşıp arkadaşlık ilişkilerini kuvvetlendirirler ve özellikle de karşı cinsle ilişkiler kurarlar. Ayrıca bu dönemde risk alma davranışları görülmeye başlar ve bireylerde özerk olma isteği görülebilir. Bu değişimler sebebi ile ailelerle olan ilişkilerde çatışmalar yaşanmaya başlanır.¹⁸ Orta ergenlik evresinde birey değişime alışmaya başlar. Artan cinsel dürtülerini ve öfkesini yönetme yollarını keşfetmeye başlar. Bu dönemde bireylerde aileden bağımsız olma çabası artar, ebeveynle daha çok çatışma durumu, gelecekle ilgili planlarda ve tercihlerde sıklıkla değişimler görülmektedir.¹⁹

Geç ergenlik evresi 18 yaşlarında başlar ve kimlik gelişiminin oluşması ile sona erer. Bu dönemde kimlik kazanımı evresinde geçmişte yaşanmış olan çatışmalar tekrar yaşanır ve kazanılan durumlar kişinin yeni değerlerine ve rollerine

¹⁶ S. Kenan Gül ve İ. Dinçer Güneş, "Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009; 11 (1): 79-101.

¹⁷ Koray Karabekiroğlu, *Ergenin Ruhsal Gelişimi*, Say Yayınları, İstanbul, 2014, s. 35.

¹⁸ Orhan Derman, Ergenlerde Psikososyal Gelişim, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adolesan Sağlığı II. Sempozyum Dizisi No:63, Mart 2008, s.19-21, <http://www.cft.edu.tr/stek/pdfs/63/6302.pdf>, (Erişim tarihi:11.04.2019)

¹⁹ Karabekiroğlu, a.g.e., s. 37.

göre şekillenir.²⁰ Bu nedenle ergenliğin başından beri yaşanan çatışmalar, duygular tekrar harmanlanıp kimliğin oluşumunu sağlar. Bu dönemde kimlik oluşumunun gerçekleşmesi beklenir ancak ergenlik döneminin bitmesine rağmen bazı bireylerde kimlik oluşumunun dışında kimlik karmaşası görülebilmektedir.

Geç ergenlik döneminde kimlik kazanımı sağlayan bireylerde yakın ilişkiler kurma becerisi ve bu ilişkileri devam ettirme, iş ve eş seçimi yapabilme becerileri gelişir. Ayrıca bilişsel gelişimle birlikte ahlaki gelişimde de ilerleme görülmektedir. Bu nedenle bireylerde ahlaki duygunun tamamlanması ergenlik sonunda ya da geç ergenlik döneminde görülebilmektedir.²¹

Ebeveynler ile ergenlik dönemindeki bireyler arasındaki çatışma durumu onlu yaşlarda başlayıp on yedili yaşlara kadar yoğun bir şekilde devam etmektedir. Bireylerin üniversiteye başlaması ya da ailesinden uzakta hayatını devam ettirmesi ile günlük aktivitelerden birbirlerinin daha az haberdar olmaları nedeni ile on sekizli ya da on dokuzlu yaşlarda aralarındaki çatışma durumunun azaldığı düşünülmektedir.²²

Ergenlik dönemindeki bireyler bu dönemde fiziksel, duygusal, cinsel ve sosyal değişim ve gelişim yaşamaktadırlar. Ergenlik döneminin sağlıklı geçmesi kişilerin ileri dönemlerdeki yaşamlarını da etkileyecektir. Ergenlik dönemindeki bireylerin bu dönemi sağlıklı geçirmeleri için anne babaların yaklaşımı ve onlarla olumlu ilişkiler kurmaları önemlidir.

2.2. ERGENLİK DÖNEMİ KURAMLARI

2.2.1. Psikoanalitik Kurama Göre Ergenlik

Psikoanalitik yaklaşımın kuramcıları içinde insan ilişkileri ile ilgili en önemli kuramcıların başında Sigmund Freud gelmektedir. Freud'un kızı Anna Freud da çalışmalarını bu yönde gerçekleştirmiştir.

Siyez'in bildirdiğine göre, Freud kişiliği açıklamaya çalışmış ve Freud psikoseksüel gelişim dönemini; oral, anal, fallik, latent ve genital dönem olarak incelemiştir.²³ Taşçı'nın aktarımına göre Freud daha çok bireylerin çocukluk dönemi ile ilgilenmiş, ergenlik dönemindeki çatışmaların da çocukluk çağı ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Erken çocukluk dönemindeki çatışmaların tekrar ortaya çıkması

²⁰ Derman, a.g.e.

²¹ Derman, a.g.e.

²² Gül ve Güneş, a.g.e., s. 81.

²³ John W. Santrock, Ergenlik, Çev. Ed. Diğem Müge Siyez, Nobel Yayın, Ankara, 2012, s. 27-28.

bireylerin ergenlik döneminde de çatışmalar yaşamasının ana nedeni olarak görmüştür.²⁴

Freud, bireylerin çocukluk dönemini ele almış ve ergenlik dönemine ikinci dereceden önem vermiştir. Bu nedenle Freud'un çocukluk dönemine bakış açısını bilmeden ergenlik dönemini ele almasını anlamak zordur.²⁵ Freud, erken çocukluk dönemindeki çatışmaların ergenlik döneminde tekrar ortaya çıkma ihtimalinden dolayı çocukluk döneminin incelenmesinin daha önemli olduğunu düşünmüştür.

Psikoseksüel gelişim evrelerinden ilki oral dönemdir. Doğum ile birlikte başlayan bu dönem 1-1,5 yaşa kadar devam etmektedir. Bu evrede çocuk daha çok yeme ve emme gibi davranışlarla ilgilenir.²⁶

İkinci evre, anal dönemdir. Bu dönem, üç (3) yaş sonuna kadar sürebilmektedir. Anal dönemde çocukta bağımsız düşünme ve davranma durumlarının temeli atılmaktadır. Ayrıca bu evrede tuvalet eğitimi önemlidir.

Üçüncü evre, fallik dönemdir. 3-6 yaş aralığını kapsamaktadır. Fallik dönemde, çocuğun dikkati genital organlarında ve onlardan alacağı zevktedir.

Dördüncü evre, gizil (latent) dönemdir. 6 yaşından 12 yaşına kadar sürebilmektedir. Gizil (latent) dönemde, birey daha sakin bir dönem geçirir ancak ergenlik döneminin yaklaşması ile birlikte bireyin ilk çocukluk dönemindeki cinsel çelişkileri tekrar ortaya çıkabilmektedir.

Son evre ise genital dönemdir. Bu dönem buluş çağından itibaren genç yetişkinlik dönemine kadar devam etmektedir. Genital dönemde, çocuğun fizyolojik olarak olgunlaşması ve bazı hormonların etkisinin artması ile birlikte, cinsel nitelikli dürtüler başta olmak üzere çeşitli dürtülerin gücü artmaktadır. Bu durum önceki gelişim dönemlerinde oluşan çatışmaların tekrar ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.²⁷ Bu dönemde bireyler ailelerinden uzaklaşmaya başlayıp karşı cinsten arkadaşları ile daha fazla ilgilenmeye başlarlar. İkili ilişkilerin başlaması ile bireyler kendilerinin dış görünüşüne, düşüncelerine önem vermeye başlayarak eleştirilmek istemezler. Bu durum kişilerde savunma mekanizmasının gelişmesine neden olabilmektedir.²⁸ Ayrıca genital dönemde karşı cinse ilginin dışında

²⁴ Yasemin Taşçı, Ergenlik Döneminde Bulunan (12 - 15 Yaş) Öğrencilerin Akademik Başarılarında Okulun Rolü: Batman İli Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyoloji, Kırıkkale, 2013, s. 10, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

²⁵ Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 21.

²⁶ Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 21.

²⁷ Engin Geçtan, **Psikanaliz ve Sonrası**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 41.

²⁸ Esen Dinçel, Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler, Ankara Üniversitesi, Psikoloji, Ankara, 2006, s. 18. (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

toplumsallaşma, grup etkinliklerine katılma, meslek seçimi ile ilgili düşünceler ve yuva kurma isteği oluşur.²⁹

Psikoanalitik kurama göre ergenlik döneminde farklı roller, düşünceler, değerler benimsenir. Sonra bu düşüncelerden vazgeçilebilir ve yeni arayışlar içine girilebilir. Bir süre benimsenen idealler ve değerlerden kısa sürede vazgeçilebilir. Bazı dönemlerde bağımsızlık, bazı dönemlerde ise bağımlılık gösteren ergenlik dönemindeki bireyler sürekli olarak ileri gider ya da geri gelir.³⁰

Anna Freud ergenlik dönemini, uyum sağlama çabalarının olduğu bir dönem olarak ele almıştır. Anna Freud'a göre erken çocukluk dönemindeki deneyimler yetişkin kişiliği üzerinde daha çok etkilidir. Ergenlik ise uyum sağlama uğraşları olarak geçirilen bir dönemdir. Ergenlik döneminde anne babasından uzaklaşan bireyler bu boşluğu doldurmak için arkadaşlık ilişkilerine önem verirler ve sık sık arkadaşlık ilişkilerinde değişimler görülür. Anna Freud için bu kararsızlık durumu beklenen bir durumdur. Bir gencin bu dönemi yaşamadan, olgun bir yetişkin olamayacağını düşünmektedir.³¹

2.2.2. Öğrenme Kuramına Göre Ergenlik

Kulaksızoğlu'nun aktarımına göre, McCandless öğrenme kuramının özelliklerini ergenlik gelişimine göre düzenlemeye çalışmıştır. McCandless, dürtülerin insan davranışını yönlendirdiğine inanmaktadır. Öğrenme kuramına göre, cinselliğin ergenlik dönemindeki bireylerde önemli bir yeri vardır. Bu düşünce ile psikoanalitik görüşü desteklemektedir. Cinsellik, hayal kırıklığı, endişe, merak, saldırganlık ve bağımlılık gibi öğrenilmiş ya da öğrenilmemiş dürtülerin bireyleri harekete geçirdiği görüşünü savunmaktadır. Bu kurama göre öğrenme, dürtüler üzerinde çok etkilidir. Öğrenme ile birey kendisinin hangi duyguyu hissettiğini söylerken hissettiği duygunun hangi özelliklerden oluştuğunu aslında daha önceden öğrenmiştir. Birey deneme yanılma yöntemi ile davranış ve dürtü arasındaki neden sonuç ilişkisini ve davranışının hangi yönde devam edeceğini öğrenmiş olur.³²

Öğrenme kuramına göre, Bireyler kültürlerinden kaynaklı olarak kendilerini baskı altında hissedebilirler. Özellikle ergenlik döneminde bu durum daha yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Çünkü ergenlik dönemine kadar kendi kültürlerinde bağımlılık dürtüsünü öğrenen bireylerden artık bağımsız davranmaları

²⁹Geçtan, a.g.e., s. 41-42.

³⁰Geçtan, a.g.e., s. 43.

³¹Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 23-24.

³²Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 24.

beklenmektedir. Bu durum bireylerde endişe duygusunun fazlalaşmasına neden olmaktadır.³³

Ergenlik dönemi, öğrenme kuramcılarında Bandura tarafından da ele alınmıştır ancak Bandura bu dönemi McCandless'tan farklı bir şekilde değerlendirmektedir. Bandura, ergenliğin bunalımlı bir dönem olarak değerlendirilmesine karşı çıkmaktadır. Düzenli, sevecen ve istikrarlı ailelerden gelen ergenlik dönemindeki bireylerin bu dönemi daha kolay geçirdiklerini ve bu bireylerin iyi bir şekilde sosyalleşebildiklerini ileri sürmektedir. Yeterince sosyalleşmemiş bireylerin ise ergenlik dönemini daha bunalımlı bir şekilde geçirdiklerini belirtmektedir.³⁴

2.2.3. Kişilerarası Kurama Göre Ergenlik

Bayhan ve Işıtan'ın belirttiğine göre Sullivan, insanın en önemli ihtiyaçlarından birinin güvenlik ihtiyacı olduğunu düşünmekte ve bu ihtiyacın endişeden arınmak için gerekli olduğunu belirtmektedir. Sullivan'a göre bu durum bebeklik döneminden ergenlik dönemine kadar devam etmektedir.³⁵

Kişilerarası kurama göre kişilerarası ilişkiler kaygının oluşumunda önemlidir. İnsanların başkalarına bağlı oldukları durumlarda endişe ortaya çıkmaktadır. Bebeğin başkasından yardım almadan hayatta kalması ve yaşaması mümkün değildir. Bu noktada bebek kendisi ile ilgilenen birine ihtiyaç duymaktadır. Bebek hayatta kalmak ve yaşamını devam ettirebilmek için başkalarına bağımlıdır. Bu durum bebeğin çevresindekilerin ruh haline karşı duyarlılık kazanır. Bebek, kazanmış olduğu duyarlılık ile yolunda gitmeyen durumlar olduğunda bunu anlar ve endişe duygusu ile tanışmış olur.³⁶

Sullivan, bireylerin bebeklikten itibaren cinsiyetle ilgili birçok yasakla karşılaştığını ve endişe duygusundan kaçınmak için de bireylerin yasaklara uyum sağladığını düşünmektedir. Ancak ergenlik dönemi ile birlikte bireyler kendi cinsel organlarının farkına varırlar ve cinsel rahatlama bireyler için önemli hale gelir fakat cinsel rahatlama düşüncesi ile endişeden arınma ihtiyacı çelişmektedir. Çünkü kültürel yapının şu ana kadar bireylere cinsellik ile ilgili yasaklar koyması, kişilerin bu konuda ve karşı cinsle ilişki kurma konusunda endişe yaşamalarına neden olmaktadır.

³³Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 24.

³⁴Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 25.

³⁵ Pınar Bayhan ve Sonnur Işıtan, "Ergenlik döneminde ilişkiler: akran ve romantik ilişkilere genel bakış", *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2010; 11 (5): 33-44.

³⁶ Dinçel, a.g.e., s. 23.

2.2.4. Psikososyal Kurama Göre Ergenlik

Arslan'ın aktarımına göre Erikson, bireylerin sekiz evrede psikososyal gelişimlerini tamamladığını düşünmektedir. Her aşamada bir olumu ve bir olumsuz duygu vardır ve içlerinden biri ayrışıp olgunlaşır. Bu iki karşıt durum arasında olan çatışma, o evreye dair krizin konusunu oluşturur. Evrenin sonuna doğru hangi duygunun daha baskın olduğu görülür. Erikson'a göre bu krizler uygun şekilde çözülebildiğinde bireylerin kimlik gelişimine katkıda bulunurlar.³⁷

Ergenlik döneminde kimlik karmaşası yaşamak Erikson'a göre doğal bir durumdur. Aksi bir durum görülmediği sürece bireyin bu çatışmaları çözmesi sağlıklı bir kimlik kazanımını sağlayabilir.³⁸ Ergenlik döneminin olumlu geçmesi, bireyin yetişkinlik dönemini de etkilemekte olup bireyin sağlıklı bir yetişkin olarak hayatını devam ettirmesinde de önemli olacaktır.³⁹

Erikson ayrıca bireysel farklılıklar olduğunu düşünmektedir. Bireyler aynı kültürden olsalar da bireylerin gelişimlerinin aynı olmayabileceğini düşünmekte ve ergenliğin kişiden kişiye farklılık göstereceğini savunmaktadır.

2.2.4. Bilişsel Gelişim Kuramına Göre Ergenlik

Piaget, bilişsel gelişimi dört dönemde ele almıştır. Bu dönemler, duyuşal-hareket dönemi (0–2 yaş), işlem öncesi dönem (2–7 yaş), somut işlem dönemi (7–11 yaş) ve soyut işlem dönemidir (11–12 yaş ve üzeri).

Özdemir'in aktarımına göre Piaget, her çocuğun gelişim dönemlerini sırasıyla yaşaması gerektiğini düşünmektedir. Bir gelişim dönemi tamamlanmadan diğer döneme geçilemeyeceğini belirtmektedir. Çocukların bu dönemlere girmeleri ve dönemleri tamamlama yaşları birbirinden farklılık gösterebilmektedir.⁴⁰

Bilişsel gelişim kuramına göre bireyler duyuşal-hareket dönemi, işlem öncesi dönem ve somut işlemler dönemini tamamladıktan sonra soyut işlemler dönemine geçebilir.⁴¹ On bir yaşından sonra başlayan soyut işlemler dönemi, bireylerin mantıksal düşüncelerinin yetişkinlerin düzeyine eriştiği dönem olarak kabul edilmektedir.⁴² Çocuklar ergenlik döneminde soyut düşünme becerisini kazanmaya

³⁷ Emel Arslan, Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, Çocuk Gelişimi, Konya, 2008, s. 21-22. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

³⁸ Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 32.

³⁹ Dinçel, a.g.e., s. 29-30.

⁴⁰ Osman Özdemir vd., "Kişilik gelişimi", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2012; 4(4): 566-589.

⁴¹ Dinçel, a.g.e., s. 41.

⁴² Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 266.

ve olayların arkasındaki nedenleri araştırmaya başlarlar.⁴³ Ergenlik dönemindeki bireyler hem gerçek, hem de olası durumları düşünmektedir. Böylece bireyler herhangi bir sorun durumunda o duruma ait birçok hipotez düşünmekte ve analiz yöntemi ile de hipotezini doğrulayacak bilgiye ulaşmaya çalışmaktadır.⁴⁴ Ayrıca ergenlik dönemine giren her bireyin soyut işlemler dönemini tamamladığı düşünülür fakat ergenlik dönemindeki her kişide soyut işlemler döneminin gelişmediği görülmektedir. Bundan dolayı soyut işlemler döneminin diğer dönemler gibi evrensel olmadığı da düşünülmektedir. Soyut düşünceye ulaşmada bireylerin içinde bulunduğu kültürel çevre, ailenin zekâ seviyesi ve sosyo-ekonomik seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.⁴⁵

Ergenlik dönemindeki bireylerde soyut işlemler dönemi ile birlikte olayların ardındaki nedenleri araştırmaya başlarlar. Bu nedenle kişiler kuralları, genel ahlak değerlerini ve ideal ebeveyn kavramını sorgulamaya başlarlar. Kişilerin kuralları, ahlak değerlerini ve ideal ebeveynin nasıl olması gerektiğini sorgulamaları aileleri ile sorun yaşamalarına neden olabilmektedir.

Yavuzer'in aktardığına göre, Piaget soyut işlemler dönemine ulaşmış olmayı bireylerin çok sayıda probleme çözüm getirebilmesi olarak görmüştür. On iki yaşından itibaren çocuklar konular üzerinde mantık yürütmeye ve tartışmaya başlarlar. Problemlere çözüm getirebilme noktasında da çocukların soyut işlemler döneminde olduklarını düşünülmektedir.⁴⁶

Bilişsel gelişim kuramına göre ergenlik dönemi, soyut işlemler döneminin gelişmesi ile bireylerin olayların arkasındaki nedenleri sorgulamaları bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle ergenlik dönemi bilişsel gelişim bakımından oldukça önemlidir.

2.2.5. Alan Kuramına Göre Ergenlik

Kulaksızoğlu'nun aktarımına göre Lewin, davranışın kişilerin çevresi ile olan etkileşimi ile ortaya çıkacağını savunmaktadır. Yaş, zekâ, cinsiyet, özel yetenek gibi kişisel; aile, arkadaşlar, yakın çevre gibi çevresel faktörlerin davranış üzerinde etkili olduğunu düşünmüştür. Bilinen bütün bu faktörler Lewin'in yaşam alan kavramını oluşturmaktadır. Yaşam alanı içinde bireyler kendilerine bazı hedefler belirlerler. Bu hedeflerin bazıları olumlu iken bazıları olumsuzdur. Yaşamın ilk yıllarında bireylerin

⁴³ Dinçel, a.g.e., s. 41.

⁴⁴ E. Nihal Ahioğlu, "Piaget ve ergenlikte bilişsel gelişim", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2011;19 (1): 1-10.

⁴⁵ Dinçel, a.g.e., s. 41.

⁴⁶ Yavuzer, a.g.e., s. 267.

yaşam alanları basittir ve hedef sayıları azdır ancak bireylerin gelişimi ile kazanılan deneyimlerle yaşam alanları çeşitlenerek hedeflerde artış görülür. Bu yaşam alanlarını anlamak ve düzenlemek ise bireylere düşmektedir.⁴⁷

Bireylerin yaşam alanlarında kişisel ve çevresel faktörler zaman içinde değişkenlik göstermektedir. Değişimin hızlı yaşandığı bireyler yoğun stresli bir dönem geçirmektedirler. Kulaksızoğlu'nun aktarımına göre Lewin, ergenlik döneminin de böyle olduğunu düşünmektedir. Değişim yavaş olursa bireylerin değişime uyum sağlamaları daha kolay olurken, hızlı olan değişimlerde bireyde yoğun stres görülmektedir. Ergenlik döneminde bireylerde hem biyolojik değişimler olmakta hem de bu dönemdeki bireylerden yeni beklentiler talep edilmektedir. Bu noktada bireylerin gelecekle ilgili bazı hedefler belirlemesi gerekmektedir. Hedefi belirlerken de çocukluğundaki bazı hedefleri bırakmak zorunda kalabilir. Bu durum bireylerin yoğun bir stres yaşamalarına neden olmaktadır.⁴⁸

2.2.6. Antropoloji Kuramına Göre Ergenlik

Antropoloji kuramının önemli ismi Mead; yaptığı araştırmalar ile ergenlik döneminin fırtınalı ve stresli geçmesinin evrensel olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Mead, Somoa'da kızların ergenlik dönemini sorunsuz olarak geçtiklerini gözlemlemiştir. Somoa'da cinsellik ile ilgili yasakların olmaması ve ergenlerin evlilikten önce seks yapmasının sorun olarak görülmemesinin ergenlik dönemindeki bireylerin bu dönemi sorunsuz yaşamalarını sağladığını öne sürmüştür. Ancak ABD'de gençlerin ergenlikten önce cinsellikten uzak durmaları beklentisi olmasının, bireylerin bu dönemi stresli geçirmesine neden olduğu gözlemlenmiştir. Mead'a göre ergenlik dönemindeki bireylerde cinsel istek görülmeye başlamakta ancak bu durum bazı toplumların normları ile çatışmaktadır. Bu durum da ergenlik dönemindeki bireylerin bu dönemde stres yaşamalarına neden olmaktadır.⁴⁹

Sonuç olarak Antropoloji kuramı, ergenlik döneminin muhakkak stresli ve fırtınalı geçeceği fikrine karşı çıkmaktadır. Ayrıca bireylerin ergenlik dönemini stresli ve fırtınalı geçirmesinin kültürel yaklaşımla ilişkili olduğunu düşünmektedir.

⁴⁷ Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 27.

⁴⁸ Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 27-28.

⁴⁹ Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 28.

2.2.7. Bireysel Farklılıklar Kuramına Göre Ergenlik Dönemi

Kulaksızoğlu'nun aktarımına göre Spranger de; Mead gibi ergenliğin stresli ve fırtınalı bir dönem olacağı fikrine karşı çıkmaktadır. Spranger, ergenlik dönemindeki bireyleri üç grupta ele almaktadır. Birinci gruptaki bireyler ergenlik dönemine geçişte fırtınalı ve stresli bir dönem yaşarlar. Bu kişilerin çocukluk döneminden yetişkinliğe geçişleri zor olmaktadır. Ergenlik dönemini az ölçüde zararlar geçiren kişiler de vardır. Üçüncü gruptaki bireyler ise diğer iki grubun kesişimi olarak ele alınmışlardır. Bireyler birtakım zorluklar yaşayabilirler ancak zorluklarla bilinçli olarak baş etmeye ve üstesinden gelmeye çalışırlar. Bu açıklamadan yola çıkarak bireylerin ergenlik döneminin nasıl geçireceğinin kişilikleri ile ilişkili olduğunu savunmaktadır.

2.3. ERGENLİĞİN TEMEL DEĞİŞİMLERİ

2.3.1. Ergenlikte Bedensel ve Cinsel Gelişim

Ergenlik dönemindeki bireylerde boy ve ağırlığın artması, çeşitli organların büyümesi, kas gelişiminin gerçekleşmesi gibi değişimler gözlemlenmektedir. Bu dönemdeki değişimlerde cinsiyet farklılıkları görülmektedir. Kızlar, erkeklere oranla yaklaşık iki sene önce bu döneme girmeye başlarlar. Ergenlik dönemine girme süresi kızlarda 10-12, erkeklerde ise 12-14 yaş aralığında olmaktadır.

Erkek çocuklarda bu dönemde; cinse organlarda büyüme ve kıllanma, sesin kalınlaşması, koltuk altında kıllanma, sakal ve bıyığın çıkmaya başlaması gibi değişimler görülmektedir.

Kız çocuklarında da bu dönemde; cinsel organda kıllanma, göğüslerin büyümesi, koltuk altında kıllanma, boy artışı ve kalça gelişimi ile adet dönemi gibi değişimler meydana gelmektedir.

Araştırmalar erken olgunlaşan erkeklerin daha avantajlı olduğunu göstermiştir. Çünkü böylelikle yetişkin olarak algılanmakta ve arkadaşları arasında lider olma özellikleri oluşmaktadır. Geç olgunlaşan erkekler için ise bu durum bir dezavantaj olarak görülmektedir. Çünkü bu kişiler hem toplum, hem de arkadaşları tarafından çocuk olarak görülmektedirler. Kızlarda geç olgunlaşma erkekler kadar olumsuz etkilememektedir. Geç olgunlaşan kızlar kendilerini değersiz ve güvensiz hissetseler de toplum kurallarının erkeklerde olduğu kadar net sınırları olmadığı için kızlarda aynı tepkiler sık görülmemektedir.⁵⁰

⁵⁰ Taşçı, a.g.e., s. 19.

Bu dönemde bireyler yetişkinliğe geçerken bedenen gelişmeler gösterir fakat ruhen gelişimi bedenen gelişimi ile aynı oranda olmayabilir. Bu nedenle beden gelişimi ile ruh gelişimi arasında uyumsuzluk meydana gelebilmekte, bireylerde iç çatışmaya neden olmaktadır.⁵¹

Ergenlerin bu dönemi daha az sorunla atlatabilmeleri için enerjilerini spor, müzik resim gibi olumlu etkinliklere yönlendirmek faydalı olabilmektedir.

2.3.2. Ergenlikte Bilişsel Gelişim

Bedensel ve cinsel gelişimlerle birlikte bu dönemdeki bireylerde bilişsel gelişim de meydana gelmektedir. Bu dönemde meydana gelen değişimlerden biri ergenin soyut düşünebilme yeteneğinin gelişmesidir.

Piaget'ye göre bilişsel gelişim birbirini izleyen dört dönem içinde oluşmaktadır. Duyusal-Motor Evre (0-2 Yaş), İşlem Öncesi Dönem (2-6 Yaş), Somut İşlemler Dönemi (7-12 Yaş) ve Somut İşlemler Dönemi (12+ Yaş). Soyut işlemler dönemi 12 yaşından başlayarak yetişkinlik döneminde de devam etmektedir. Soyut işlemler döneminin başlangıcı ergenlik dönemine geldiği için ergenlikteki bireylerde bilişsel gelişim de meydana gelmektedir.

Soyut düşünme becerisi ile bireyler hipotezler ortaya atabilir ya da herhangi bir probleme çözüm üretebilirler. Ayrıca bu dönemde sorgulama, hayal etme ve olasılık düşünme gibi özellikler de gelişme göstermektedir.

Ergenler soyut düşünme becerisi ile birlikte kuralları sorgulamaya başladıklarında aileleri ile çatışmalar yaşayabilirler. Kuralların mantığını sorgulamaya başlamaları, ebeveynlerin tutumunu sorgulamaları aileleri endişeye düşürdüğü için bu çatışmalar sık sık yaşanabilmektedir. Ergenlik, ergenlerin sadece kendilerini, ailelerini ya da arkadaşlarını sorgulamasıyla biten bir süreç değildir. Soyut düşünebilme ile kendi dünyalarını görmelerinde de önemli etkiler yaratmaktadır.⁵²

2.3.3. Ergenlikte Sosyal Gelişim

İnsan, sosyal bir varlıktır. Karşılıklı ilişkiler içinde, belli geleneklerin egemen olduğu bir ortamda yaşar ve etkileşim içinde olduğu kişiler ve ortamdan da etkilenir. Bu nedenle bireylerin davranışlarında kişilerin etkileşimde olduğu insanların,

⁵¹ Taşçı, a.g.e., s. 19.

⁵² Taşçı, a.g.e., s. 21.

yaşadığı sosyal çevrenin ve o çevrenin kurallarının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu noktada da aile önemli bir ögedir. Anne baba tutumları ile ergenlik dönemindeki bireylerin sosyal gelişimi arasında önemli bir ilişki vardır.

Sosyal gelişim, kişinin yaşadığı toplum tarafından kabul görebilecek davranışları sergilemeyi öğrenmesidir.⁵³ Bu noktada aile önemi oldukça büyüktür. Çünkü bireyler sosyal gelişim bakımından ilk olarak anne babaları ile iletişim kurarlar ve bu durum daha sonra da diğer insanlarla iletişim kurmaları ile devam eder. İnsanlar bu deneyimi ilk olarak ebeveynleri ile yaşadıkları için, insanlarla nasıl iletişim kurabilecekleri de bu dönemde öğrendikleri bilgilerle ilişkilidir. Bu nedenle anne babaların bu süreçteki tutumları oldukça önemlidir.

Bu konuda yapılan araştırmalar, demokratik tutumun olduğu bir ailede yetişen çocuklar akademik başarı, sosyal gelişim, benlik saygısı ve kendine güven gibi konularda daha başarılı olduklarını göstermiştir. Bireylerin sosyal gelişimi için demokratik tutumun benimsenmiş olması etkili olabilmektedir.⁵⁴ Ailelerin bu tutumu bireyleri olumsuz etkilemekte, anne babanın aşırı denetleyici olması ergenlik dönemindeki bireylerin kuşkucu olmasına neden olabilmektedir.

Ergenlik dönemindeki bireyler ile ebeveynler arasında bu dönemde çatışmalar görülmektedir ve bireyin hayatında arkadaşları önemli hale gelmektedir. Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri çok önemli olduğu için kendilerine en çok arkadaşlarının yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Bu dönemde bireylerin arkadaşları ile vakit geçirmeleri, kendi algıları ya da arkadaşları tarafından nasıl algılandığı, kendini tanıması ergenlik dönemindeki bireyin sosyal gelişimine katkısı oldukça önemlidir.⁵⁵

Genel olarak bakıldığında anne baba ve ergen arasındaki iletişim olumlu olduğunda ergenin gelişimi bu durumdan etkilenmekte ve bu durum ergenin daha sonraki ilişkilerini de olumlu anlamda etkilemektedir.⁵⁶ Özetle anne babanın tutumu ergenlerin gelişimini olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

2.3.4. Ahlaki Gelişim

Ahlak; toplum tarafından kabul gören ve uyulması gereken kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. Bireylerin ahlaki gelişimleri ile ilgili pek çok kuram

⁵³ Taşçı, a.g.e., s. 22.

⁵⁴ Nursen Baykan, Anne-Baba Tutumları ile İnternet Bağımlılık Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Sultanbeyli İlçesi Örneği), Fen Edebiyat Fakültesi, Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi İstanbul, 2014, s. 28. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁵⁵ Taşçı, a.g.e., s. 27.

⁵⁶ Taşçı, a.g.e., s. 25.

geliştirilmiştir. Psikanalitik kuram, toplumsal öğrenme kuramı ve ahlaki gelişim kuramları en önemlilerindendir.

Bireyin gelişiminde ahlakın gelişimi üzerinde ilk duran kuram psikanalitik kuramdır. Psikanalitik kuramda ahlak gelişimi süperegonun bir işlevi olarak ele alınmış ve süperegonun kapsamı içinde yer alan vicdan da ahlaki gelişimin sonucu olarak görülmüştür.⁵⁷ Psikanalitik kuramda ahlak gelişimi kuramın temel konularından biri olmasa da dolaylı olarak kuramla bağlantılı olduğu görülmektedir. Çam'ın aktarımına göre Freud bireylerin kişiliklerinin ahlaki yönlerinin hayatlarının ilk beş yılında geliştiğini ve daha sonra da önemli bir gelişme olmayacağını belirtmiştir. Ayrıca Freud çocuk ile anne baba ilişkilerinin oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir. Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmasının çocuk ve anne baba arasındaki güvenin gelişmesini sağlayacak, dolayısıyla bu durumun çocuğun ahlaki gelişimi üzerinde de etkili olacaktır. Psikanalitik kuramın temelini ahlak oluşturmasa da kuramdaki iyi-kötü, vicdan ve suçluluk kavramlarının ahlaki boyutla bağlantılı olduğu görülmektedir.⁵⁸

Piaget ve Kohlberg ahlaki bilişsel gelişim olarak ele almışlardır. Piaget'e göre çocukların ahlak anlayışları bilişsel ve kişilik gelişiminde olduğu gibi yetişkinlerden farklıdır. Piaget'e göre bilişsel gelişim çocuğun sadece fiziksel dünyayı kavrayışını değil sosyal dünyayı kavrayışını da belirler. Bu nedenle çocuğun ahlaki ve sosyal kuralları kavramasının zihinsel gelişimi ile bağlantısı vardır.⁵⁹ Dolayısıyla bireyde ahlak gelişimi rast gele oluşmamaktadır. Ahlak gelişimi belli evrelerden geçerek meydana gelmektedir.⁶⁰ Piaget ahlak gelişimini; bağımlı ahlak dönemi ve bağımsız ahlak dönemi olmak üzere iki boyutta ele almıştır. Bağımlı ahlak dönemi 4-8 yaş aralığını kapsamaktadır. Çocuklar bu dönemde davranışlarını vicdani olarak değil bir kural olarak görürler ve ona göre davranırlar. Bu yaş döneminde çocuklarda henüz vicdan kavramı gelişmediği için kural olarak görüp ona göre davranış sergilerler. Bağımsız ahlak dönemi ise ortalama 8-12 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemde çocuklarda empati yeteneği gelişmeye başlamaktadır. Bu dönemde çocuklar kuralları benimserken kendi vicdani değer yargılarını ön plana çıkarırlar. Bir

⁵⁷ Zekeriya Çam vd., "Ahlak gelişimine klasik ve yeni kuramsal yaklaşımlar", *Educational Sciences: Theory & Practice*, 2012; 12(2): 1211-1225.

⁵⁸ Çam vd., a.g.e., s. 1212.

⁵⁹ Abdülkadir Kabaday ve Kezban Sibel Aladağ, "Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2010; 7 (1): 878-898.

⁶⁰ Kabaday ve Aladağ, a.g.e., s. 881.

davranışı belirlerken kural olduğu için ya da sonucunda ceza alacağı için değil, vicdani değer yargılarını değerlendirip ona göre davranmaktadırlar.⁶¹

Başkasına bağımlı ahlaki dönemde mutlaklık hakimdir. Bu nedenle kurallara sorgulanmadan uyulur. Bu dönemde davranışların sonuçları hangi amaçla yapıldığından daha önemlidir. Yani niyetten daha önemlidir. Ayrıca bu dönemde kurallar değiştirilemez olarak düşünülmektedir. Son olarak ise var olan bir adalet duygusu vardır, yanlış yapanlar Tanrı tarafından cezalandırılacaktır diye düşünülmektedir. Bağımsız ahlaki dönemde ise kurallar başkasına bağımlı dönemde olduğu gibi mutlak olarak düşünülmez. Kuralların her yerde uygulanmayabileceği ve değişiklik gösterebileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu dönemde kurallar değişiklik gösterebilmektedir. Herkesin kabul etmesi durumunda kurallarda değişiklik yapılabileceği düşünülmektedir. Son olarak yine bu dönemde haddini aşanlara karşı her zaman eşit şekilde davranılmayacağı fikri oluşmaya başlar.⁶²

Çam'ın aktarımına göre Kohlberg, Piaget'in çalışmalarından yola çıkarak geniş bir ahlak kuramı oluşturmuş, ahlak kavramını bilişsel anlamda ele almıştır. Piaget'ten farklı olarak, Kohlberg kuramını oluşturma noktasında çocuklarla çalışmak yerine ergenlerle ve yetişkinlerle çalışmıştır.⁶³

Piaget ahlak gelişimi kuramını iki boyutta ele almışken, Kohlberg kuramını üç boyutta ve altı evreli bir yaklaşımda ele almıştır. Gelenek öncesi dönem, geleneksel dönem ve gelenek sonrası dönem bu kuramın boyutlarını oluşturmaktadır. İtaat ve ceza yönelimi, saf çıkarıcı eğilim, iyi çocuk eğilimi, kanun ve düzen, sosyal sözleşme ve evrensel ahlak ilkeleri de Kohlberg'in kuramının altı evreli yaklaşımlarıdır. Ahlak gelişimi Kohlberg'e göre bu sıralama ile oluşur. Her aşama kendini gerçekleştirdikten sonra diğer aşamaya geçilir. Ancak her birey altıncı evreye kadar çıkamayabilir.

Gelenek öncesi dönemde kurallara ve otoriteye itaatin, saf çıkarıcılığın öne çıktığı görülmektedir.⁶⁴ Bu dönemde birey için önemli olan kendi ihtiyaçlarını doyurmasıdır ve dolayısıyla birey, kendi gereksinimlerini karşılama yönünde davranışlar sergiler. Ayrıca yine bu dönemde otoriteyi elinde tutan bireylerin vereceği ödül ya da ceza kişileri etkiler. Gelenek öncesi dönem kendi içinde iki basamaktan oluşmaktadır. Birinci basamakta (itaat ve ceza uyumu) doğru, ceza

⁶¹ Esra Gümüş, Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramına Göre Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Gelişim Düzeyi ile Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Erzurum, 2015, s. 21 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁶² Aylin Sözer Çapan, 3-11 Yaş Çocuklarının Ahlak Gelişimlerinin Piaget'in Ahlaki Gelişim Kuramı'na Göre İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, İstanbul, 2005, s. 65 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁶³ Çam vd., a.g.e., s. 1213.

⁶⁴ Çam vd., a.g.e., s. 1213

sonucunu doğurabilecek olan kurallara aykırı davranışlarda bulunmamak olarak ifade edilir. Bu basamakta birey cezadan kaçır. İkinci basamakta ise (bireysel ahlak) doğru, kişinin öncelikli olarak kendi ihtiyaçlarını, bazen de başkalarının ihtiyaçlarını karşılması olarak ifade edilmektedir.⁶⁵ Bu basamakta başkalarının ihtiyacının karşılanması durumunda da birey yine kendi çıkarlarını düşünmektedir ve bu basamak karşılıklı çıkar ilişkisine dayanmaktadır.

Geleneksel dönemde, toplumsal beklentilere uygun davranmak birey için önemli hale gelmektedir. Bu düzeyde birey için başkalarının duyguları ve düşünceleri önemli bir hale gelmektedir.⁶⁶ Geleneksel düzey kendi içinde iki alt basamaktan meydana gelmektedir. Üçüncü basamak olan kişilerarası uyum ya da iyi çocuk uyumunda birey, davranışlarını karşısındaki kişiyi memnun etmeye ya da takdirini kazanmaya yönelik davranır. Üçüncü aşamada iyi davranış bu şekilde tanımlanmaktadır. Bu noktada amaç karşılıklı ilişkileri iyi tutarak iyi bir insan olarak görünmektir. Bu evrede çoğunluk tarafından kabullenen anlayışlara uyum söz konusudur.⁶⁷ Dördüncü evre olan yasa ve düzen uyumunda ise, üçüncü evredeki bireyleri memnun etme durumu bu evrede toplumun düzenini devam ettirmek için görevini yerine getirme olarak değişim göstermektedir. Bu evredeki bireylerin davranışları toplumun düzeninin devamına yöneliktir.⁶⁸

Gelenek sonrası dönemde birey, herhangi bir otoriteye bağlı olarak davranış geliştirmeyebilir. Bireyler, herhangi bir otoriteden bağımsız olarak kendi değerlerini belirlemektedir. Bu dönemin de iki alt basamağı vardır. Beşinci basamak olan sosyal sözleşme/yasal uyum basamağında kişisel değerler, fikirler ve insan hakları önemli hale gelmektedir. Bu anlamda dördüncü basamaktaki yasa ve düzenden ayrılmaktadır. Bu basamakta yasa ve düzeni sorgulamadan kabul etmek yerine bireylerin yararı için yasaların değişebileceği düşüncesi öne çıkmaktadır. Altıncı basamak olan evrensel ahlakta sistem ve kurallardan ziyade insan hakları, demokrasi, özgürlük, adalet gibi konular ön plana çıkmaktadır. Bu basamak, ahlak gelişiminin son aşamasıdır.⁶⁹

Gümüş'ün belirttiğine göre, Kohlberg'in kuramına göre bir evreden diğerine sırası ile geçiş yapılır. Bir birey bir evreyi tamamladığında diğerine geçebilir. Evreler birbirini takip etmektedir.⁷⁰

⁶⁵ Semra Çinemre, Ahlak Eğitimi Bağlamında Kohlberg'in Ahlak Gelişim Teorisi ve Sorunları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Samsun, 2012, s. 30 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁶⁶ Kabaday ve Aladağ, a.g.e., s. 883.

⁶⁷ Kabaday ve Aladağ, a.g.e., s. 883.

⁶⁸ Kabaday ve Aladağ, a.g.e., s. 883.

⁶⁹ Çinemre, a.g.e., s. 31.

⁷⁰ Gümüş, a.g.e., s. 21.

Kohlberg'in mahkûmlarla yaptığı araştırmalara göre mahkûmların daha çok ikinci evrede, yetişkinlerin ise genellikle üçüncü ve dördüncü evrede kaldığı, bazı bireylerin ise beşinci ve altıncı evreye doğru geliştikleri görölmektedir.⁷¹ Kohlberg'in kuramına göre bir bireyin diğer evreye geçebilmesi sıra ile olmaktadır. Bireylerin altıncı basamak olan evrensel ahlaka ulaşabilmeleri için diğer beş basamağı tamamlamaları gerekmektedir. Ancak genellikle üçüncü ya da dördüncü basamakta kalındığı için altıncı basamağına ulaşmak pek kolay değıldir.

⁷¹ Gümüş, a.g.e., s. 21.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SALDIRGANLIK

Saldırganlık tüm insanların doğasında bulunmaktadır ve bu davranış içinde pek çok ögeyi barındırmaktadır. Saldırganlık kavramı üzerinde birçok görüş bildirilmiştir ve bu görüşler birbirinden farklılık göstermektedir.

Aydın'ın aktardığına göre Martin saldırganlığı fiziksel ya da sözel olarak bir kişiyi incitmeyi ya da yaralamayı hedefleyen davranış olarak tanımlamaktadır.⁷²

Bacioğlu ve Özdemir'in aktarımına göre Buss saldırganlığı; fiziksel ya da sözel saldırganlık, aktif ya da pasif saldırganlık, doğrudan ya da dolaylı saldırganlık olmak üzere üç boyutta ele almıştır. İttirmek, baskı yapmak, çekiştirmek, vurmak, ısırarak gibi davranışlar fiziksel saldırganlık kategorisine girerken; fiziksel bir güç kullanmadan iletişim yolu ile karşıdaki bireyi incitmek ve ona zarar vermek sözel saldırganlık kategorisine girmektedir. Aktif saldırganlıkta saldıran kişi diğerinin canını yakmak ve ona acı çektirmek ister. Amacı bu yöndedir. Pasif saldırganlık ise, aktif saldırganlığın tersi bir durumdur. Pasif saldırganlıkta karşıdaki kişi aktif olarak tahrip edilmez, karşıdaki kişinin amacını gerçekleştirmesine engel olunur. Doğrudan saldırganlık türünde karşıdaki kişiye uyarılar gönderilir ve kişinin öfkelenmesine neden olunur. Dolaylı saldırganlıkta ise kişi direkt öfkelenmez, dolambaçlı yollarla uyarılar karşıdaki kişiye gönderilir.⁷³

Tuzgöl'ün ifadesine göre Deauxve ark. saldırganlığı, canlı bir varlığa yöneltilen zarar verme amacı güden davranışlar olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlama saldırgan davranışların sadece canlı bir varlığa yöneltilmesi olarak açıklanması nedeniyle sınırlandırılmış bir tanımlamadır.⁷⁴

Saldırganlık davranışı cinsiyete göre incelendiğinde erkekler iki yaşından erişkinlik dönemine kadar kızlara göre daha fazla fiziksel saldırganlık davranışlarında bulunmaktadır. Kızlar ise doğrudan saldırganlık davranışı yerine dolaylı saldırganlıkta bulunurlar. Kızlarda dolaylı saldırganlığın nedeninin geleneksel cinsiyet rolleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Toplumumuzda kızlara atfedilen

⁷² Aydın, a.g.e., s. 126.

⁷³ Seda D. Bacioğlu ve Yalçın Özdemir, "İlköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkiler", *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2012; 2 (2): 170-187.

⁷⁴ Meliha Tuzgöl, "Ana baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1998; 2 (14): 39-48.

“nazik, hanım hanımcık, kibar” gibi sıfatlar kızların davranışlarını etkilemekte ve daha az fiziksel saldırganlık davranışında bulunmalarına neden olmaktadır.⁷⁵

3.1. SALDIRGANLIK KURAMLARI

Saldırganlık pek çok dönemde merak edilen bir konu olmuş ve konu ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Saldırganlık ile ilgili farklı kuramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavram; içgüdüsel ve biyolojik kuram, engellenme saldırganlık kuramı ile sosyal öğrenme kuramı tarafından açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1.1. İçgüdüsel ve Biyolojik Kuramlar

Saldırganlık ile ilgili görüşlerin en eskilerinden biri saldırganlık davranışının insanın biyolojik yapısı ile ilgili olduğudur. Bu görüşü savunanlar saldırganlığın içgüdüsel olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu düşünceyi savunan kuramlar; psikoanalitik kuram, biyolojik kuram ve etiyolojik kuram olarak sınıflandırılabilir.

3.1.1.1. Psikoanalitik Kuram

Psikoanalitik kuram saldırganlığın insanın biyolojik yapısında olduğunu ve bu davranışın açlık, susuzluk, cinsel uyarılma gibi doğuştan gelen bir içgüdü ya da dürtü olduğunu düşünmüştür. Saldırganlığın temelini de bu içgüdüün oluşturduğunu ileri sürmüştür. Freud için saldırganlık yaşamın temel içgüdülerindendir ve yaşamın devamı için saldırganlığın gerekli olduğunu savunmuştur.

Freud saldırganlığın kaynağının id olduğunu düşünmüştür. İd, kişiliğin ilkel yönüdür ve haz ilkesine göre hareket eder. İd’de dürtüler anında yerine getirilmelidir. Freud’un kişilik kuramına göre libido hayatın farklı dönemlerinde farklı organlara yönelir ve bu organlar o dönem içinde cinsel haz bölgeleri olarak ele alınır. Oral dönemde ağız, anal dönemde anüs, fallik dönemde ise kişinin karşı cinsten ebeveyne olan ilgisi ve aynı cinsiyette olan ebeveyne olan kızgınlık saldırganlık davranışını ortaya çıkarabilmektedir.

Psikoseksüel kurama göre saldırganlık davranışının ilk belirtileri oral dönemin sonlarına doğru kendisini göstermeye başlar. Bu dönemdeki çiğneme, tükürme,

⁷⁵ Aydın, a.g.e., s. 127.

ısıрма, ağlama gibi davranışlar saldırganlık davranışına temel oluşturmaktadır.⁷⁶ Anal dönemde bireyin dışkısını kontrolsüz olarak bırakması saldırgan davranışa örnek olarak kabul edilebilir. Fallik dönemde ise erkek çocuk annesine olan ilgisi nedeniyle babasının yerine geçmeye çalışır ve annesinin ilgisini babası ile paylaşmaktan hoşlanmadığı için babaya yönelik saldırgan davranışlar ve duygular geliştirebilir.⁷⁷

Freud'a göre insan davranışlarına yön veren cinsellik ve saldırganlık olmak üzere iki temel dürtü vardır. Ayrıca yaşam içgüdü ve ölüm içgüdü olmak üzere de iki kavram vardır. Yaşam içgüdü cinsellik ile ölüm içgüdü ise saldırganlıkla ilişkilendirilebilir. Ölüm içgüdü tamamen ortadan kaldırılamadığı için bireyin kendisine olan öfkesini dış dünyaya yöneltmesi ile organizmadaki gerilimi boşaltır ve bireyin rahatlaması sağlanmış olur. Dolayısıyla saldırganlık bir tür katarsistir.⁷⁸ Freud, saldırganlık davranışının hayatı devam ettirebilmek için gerekli olduğunu düşünmektedir.

Freud'un saldırganlık davranışı ile ilgili düşünce ve görüşlerini üç farklı dönemde incelemek daha uygun olacaktır. İlk dönemlerde Freud saldırganlık kavramını pek fazla önemsememiştir ve saldırganlık davranışı psikoseksüel kavram içinde değerlendirilmiştir. Freud daha sonra saldırganlığı ego içgüdüne bağlayarak saldırganlığı tepkisel bakımdan değerlendirmiştir. Ego içgüdü kendisini koruma eğiliminde olduğu için bireysel doyumun tehdit edildiği zamanlarda ego tepki gösterir ve saldırganlık davranışı ortaya çıkar. Freud diğer bir değerlendirmesinde ise saldırganlığın nedenini kişiliğin gelişim dinamiği ile ilgili ortaya çıkan sorunlar ve gerilimlere bağlamıştır.⁷⁹

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Freud aslında saldırganlık davranışına neden olan dürtünün Thanatos (ölüm içgüdü) olduğunu ileri sürmüştür. Freud'a göre bu içgüdü içe dönük olunca intihara, dışa dönük olunca ise düşmanlık ve saldırganlık olarak ortaya çıkmaktadır. Freud saldırganlığın insan doğasının bir parçası olduğunu düşünmektedir.⁸⁰ Freud kişilerde görülen saldırganlık davranışlarının kişide olan Eros ve Thanatos arasındaki ikilemden kaynaklandığı fikrini savunmuştur.

⁷⁶ Kasım Nas ve Tekin Çolakoğlu, Futbolcuların saldırganlık düzeyleri ile öfke tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017; 10 (53): 971-977.

⁷⁷ Mehmet Şahan, Lise Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi, Eğitim Fakültesi, Gazi Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Ankara, 2007, s. 16 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁷⁸ Z. Betül Torun, Ortaokul Öğrencilerinde Saldırganlık ve Narsizm Düzeyleri Arasındaki İlişki, Fen Edebiyat Fakültesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Psikoloji, Gaziantep, 2016, s. 8-9 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁷⁹ Şahan, a.g.e., s. 16.

⁸⁰ Şahan, a.g.e., s. 17.

Gençtan'ın aktarımına göre Freud saldırganlığı insanın kendisine olan yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki nesnelere yönlendirmesi olarak değerlendirmiştir.⁸¹ Freud bireyde biriken bir saldırganlık enerjisinin bulunduğunu, bireylerin saldırganlık enerjisini sürekli olarak ürettiğini düşünmüştür. Biriken bu saldırganlık enerjisinin yıkıcı bir nitelik taşıdığı ve kontrolünün de zor olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁸²

Şahan'ın bildirdiğine göre Adler, saldırganlığı ilk dönemlerde Freud'a benzer bir şekilde açıklamış ancak daha sonra saldırganlık davranışının doğuştan getirilen bir güdü olduğu fikrine katılmamıştır. Saldırganlığın bireyin ihtiyaçlarını karşılama isteğinden kaynaklanan bir dürtü olduğunu benimsemiştir. Bireyin ihtiyaçları olduğunu ve ihtiyaçları karşılanmadığında başvurduğu davranış biçimi olarak ele almıştır saldırganlığı.⁸³ Adler psikosomatik rahatsızlıkları saldırganlık ve kızgınlık duyguları bağdaştırmış, psikosomatik rahatsızlıkların saldırganlık ve kızgınlık duygularının bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Adler daha sonraki yıllarda saldırganlığı bir dürtü olarak değerlendirmekten vazgeçmiştir ve bireyin engellemeler karşısında saldırganlık davranışına başvurduğunu ileri sürerek bu davranışları akılcı olmayan davranış biçimi olarak değerlendirmiştir.⁸⁴

Torun'un bildirdiğine göre, Horney de Adler gibi saldırganlığı içgüdü olarak ele almamıştır ve bu noktada içinde bulunulan kültürün önemli olduğunu düşünmüştür. Horney, saldırganlığın bireyin içinde yaşadığı topluma ve insan ilişkilerine olan güvensizliğinden dolayı yaşadığı kaygıdan kaynaklandığını öne sürmüştür.⁸⁵ Horney'in temel anksiyete kavramı saldırganlığı açıklarken kullanılabilir. Bu kavrama göre olumsuz anne baba tutumlarından dolayı kendisini yalnız hisseden birey temel kaygıyı geliştirir. Horney'e göre saldırganlık, güven duygusunu devam ettirmek için oluşan bir savunma mekanizmasıdır.⁸⁶

Anne Freud psikanalitik kuramı temel almıştır. İnsanın doğuştan Eros adı verilen yaşam içgüdü ve Thanatos adı verilen ölüm içgüdü olmak üzere iki tür içgüdüye sahip olduğu fikrine katılır. İnsandaki başlıca dürtüler cinsellik ve saldırganlıktır. Saldırganlığın altında yatan ise yıkıcı ve yok edici olan ölüm içgüdüdür.⁸⁷ Freud tarafından ileri sürülen bu kuramın kavramlarının soyut olması nedeniyle kavramlar doğrudan gözlemlenemeyip bu kavramlarla ilgili yordama yapılamamakta, hipotezler sınanamamaktadır. Bu nedenle saldırganlık davranışını

⁸¹ Engin Gençtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993, s.

⁸² Şahan, a.g.e, s. 16.

⁸³ Coşkun Arslan vd., An investigation of aggression and interpersonal problem solving in adolescents, *Elementary Education Online*, 2010; 9 (1): 379-388.

⁸⁴ Şahan, a.g.e., s. 18.

⁸⁵ Torun, a.g.e., s. 9.

⁸⁶ Arslan, a.g.e., s. 380.

⁸⁷ Şahan, a.g.e., s. 19.

içgüdü olarak ele alan psikoanalitik yaklaşım kuramı bu yönüyle saldırganlık davranışını açıklamada eksik kalmıştır.⁸⁸

3.1.1.2. Etiyolojik Kuram

Torun'un aktardığına göre etiyolojik kuramın öncüsü Lorenz, hayvanlardaki ve insanlardaki saldırganlık davranışının benzer ve içgüdüsel olduğunu düşünmektedir. Saldırganlık doğuştan gelen bir davranıştır ve saldırganlık davranışı türün devamını sağlar.⁸⁹ Lorenz bu sonuca hayvanları gözlemleyerek ulaşmıştır. Gözlemleri sonucunda insanlar ve hayvanların benzer olduklarını, hayatta kalmak ve türlerine iyi ve güçlü olan genlerini aktarma içgüdülerinden kaynaklı olarak saldırganlık davranışının kaçınılmaz olduğunu savunmuştur.⁹⁰

Lorenz, saldırganlık davranışının doğuştan gelen bir davranış olduğunu görüşünü desteklemek için kanıtlar aramıştır. Bu nedenle Kızılderililer ve başka kabilelerle araştırmalar yapmış, dürtüsel saldırganlık ile ilgili belirtilere ulaşmıştır. Etiyolojik kurama göre saldırganlık davranışı bireylerin önceki nesillerinden kalıtımsal olarak aktarılan savaşma içgüdüdür. Bireylerdeki bu içgüdü evrim sürecinde faydalı olduğu için saldırganlık davranışı görülmektedir.⁹¹

Asıcı'nın aktarımına göre, Lorenz hayvanlarda yaptığı gözlemlerden yola çıkarak insanlarda da kalıtımsal bir kavga içgüdü olduğunu düşünmektedir. Fakat insanlarda ve hayvanlarda görülen saldırganlık davranışlarında farklılıklar bulunmaktadır. Hayvanlarda kendi türünden olana zarar verme durumu düşüktür ve hayvanlar doğanın işleyişi ile ilişkili olarak belli bir oranda saldırgan davranışları sergilemektedir. Ancak insanlar hayvanlardan daha vahşi davranabilmekte ve saldırganlık davranışından zevk alabilmektedirler.⁹²

3.1.2. Biyolojik Kuram

Biyolojik kurama göre biyolojik ve genetik etkenler saldırganlık davranışları ile ilişkilidir. Bu kurama göre insanlar sadece içgüdülerinden dolayı değil, biyolojik nedenlerle de saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir.

⁸⁸Şahan, a.g.e., s. 19.

⁸⁹Torun, a.g.e., s. 9.

⁹⁰Birsen Koçer, Aggression And Video Games: TheEffect Of Justification Of Violence and Presence Of A Stereotyped Target, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji, Ankara, 2015, s. 9 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁹¹Karaduman, a.g.e., s. 20.

⁹²Esra Asıcı, Affetme Odaklı Grup Rehberliğinin Ergenlerin Saldırganlık ve Öznel İyi Oluşları Üzerindeki Etkisi, Eğitim Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, İzmir, 2018, s. 58-59 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

Bu kurama göre saldırganlık doğuştan gelen bir eğilimdir. Saldırganlık durumlarında davranışlar değişse de saldırganlığın kaynağı değişmemektedir. Ayrıca biyolojik kuram saldırganlığın deneyime öğrenilmediğini ileri sürmüştür ve bu davranışın türün yararına olduğu ve türün tüm üyeleri tarafından paylaşıldığı gibi özellikleri olan bir içgüdü olarak ifade etmiştir.⁹³

Biyolojik kuram saldırganlığın beyinin belirli bölgeleri ile ilişkili olup olmadığını araştırmıştır. Beynin saldırgan davranışlarla ilişkili olduğu bölgenin hipotalamus olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Hipotalamus solunum, kalp atışı, hormonlar, vücut sıcaklığı ve pek çok duyguyu kontrol etmektedir. Bu kurama göre hipotalamus pek çok canlı türünün saldırma, dövüşme gibi saldırgan davranışlarını etkilemektedir. Beynin saldırgan davranışlarla ilişkili olduğunu düşündükleri diğer bölge de limbik sistemdir. Limbik sistemin parçası olan ve duyguların kontrolünden sorumlu olarak bilinen beyin bölgelerinden biri olan amigdala, saldırgan davranışların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.⁹⁴

Biyolojik kurama göre kadın ve erkeklere ait kromozom farklılıkları da saldırganlık davranışlarını etkilemektedir. Cinsiyet olarak X kromozomu kadını, Y kromozomu ise erkeği temsil etmektedir. Bireylerde XX ya da XY olması gerekirken bazı bireylerde XXY ya da XYY şeklinde fazladan cinsiyet kromozomu görülebilmektedir. Bu kuramı savunanlar, fazladan gelen bu X ya da Y kromozomu nedeniyle bireylerin daha saldırgan davranışlarda bulduklarını düşünmektedirler.⁹⁵

Saldırganlığı etkileyen diğer bir etmen serotonin seviyesinin azlığıdır. Serotonin seviyesinin azalması saldırganlık davranışında artışa neden olabilmektedir. Ayrıca dopaminin de az seviyede olması saldırganlık davranışının artmasında etkili olduğu düşünülmektedir.⁹⁶

Yapılan bazı araştırmalarda saldırganlık çeşidine göre saldırganlık davranışının genetik olarak aktarılabileceği öne sürülmüştür. Yelci'nin aktardığına göre fiziksel saldırganlığın %47, sözel saldırganlığın %28 oranında genetik olarak aktarıldığı ifade edilmiştir.⁹⁷

⁹³ Graham M. Vaughan ve Micheal A. Hogg, **Sosyal Psikoloji**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014, s. 456.

⁹⁴ Asıcı, a.g.e., s. 59.

⁹⁵ Hacer Yelci, Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık İle Saldırganlık İlişkisinin İncelenmesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, Psikoloji, İstanbul, 2018, s. 21 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁹⁶ Yelci, a.g.e., s. 21.

⁹⁷ Yelci, a.g.e., s. 22.

3.1.3. Engellenme Saldırganlık Kuramı

Bu kuram, Yale grubu olarak adlandırılan Dollard ve ark. tarafından 1939 yılında ortaya atılmıştır. Bu kuramı öne sürenler, saldırganlığın engellenme sonucunda ortaya çıktığını savunmuşlardır. Engellenmenin her zaman saldırganlığa sebep olacağını ve her saldırganlık davranışının engellenmeden dolayı olduğunu iddia etmişlerdir.⁹⁸

Engellenme, bireyin belirlediği ve ulaşmayı hedeflediği amaca ulaşamaması ve istediği şeyi yapamamasıdır. Bireyin başka bir dürtüyü doyuramaması ya da engellenmesi sonucu bireyde saldırganlık davranışları görülebilmektedir.⁹⁹

Kuramın savunduğu saldırganlığın nedeni engellenmedir görüşü diğer bazı kuramlar tarafından eleştirilmiştir. Kurama yapılan iki eleştiri vardır. Birincisi birey her engellendiği durumda saldırgan davranışlar sergilememektedir. İkincisi ise birey engellenmeye de saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir.¹⁰⁰ Bu nedenle kuram üzerinde bazı araştırmacılar tekrar çalışmaya başlamışlardır. Yapılan çalışmaların ardından engellenmenin saldırganlığın temel nedeni olmadığını ve öfkenin asıl neden olduğunu ileri sürmüştür. Berkowitz, engellenen bireyin öfkeli olabileceğini ve öfkesini dindirmek için saldırganlık davranışları sergileyebileceğini savunmuştur.¹⁰¹

Yeniden üzerinde çalışılan kuram, bireyin engellenmesinin saldırgan davranışlara neden olabileceğini ancak bilişsel faktörlerin saldırgan davranışları engelleyebileceğini ileri sürmüştür. Hayatta her gün pek çok engellenme durumu ile karşılaşmakta ancak bireyler engellenmeyi kontrol altında tutarak saldırgan davranışlar sergilemeyi önlemektedirler.¹⁰²

3.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal Öğrenme Kuramı Albert Bandura tarafından geliştirilmiştir. Sosyal Öğrenme Kuramının görüşüne göre, saldırganlık davranışının öğrenme ile ilişkilidir. Eroğlu'nun bildirdiğine göre Bandura ve arkadaşları saldırganlık davranışının

⁹⁸ Torun, a.g.e., s. 9-10.

⁹⁹ Selin İkiz, Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adnan Menderes Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi, Aydın, 2015, s. 35 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁰⁰ Serpil Çınar, İlköğretim 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarına İlişkin Algılarının Problem Çözme Becerisi ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Beykent Üniversitesi, Psikoloji, İstanbul, 2016, s. 29 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁰¹ Ragıp Ümit Yalçın, Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Fakültesi, Atatürk Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Erzurum, 2016, s.18 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁰² Yalçın, a.g.e., s. 18.

doğuştan gelmediğini, bu davranışın öğrenmeler sonucu oluştuğunu ileri sürmüşlerdir. Bu kuramın savunucuları dış etkenlere önem vermiş ve saldırganlığın iç etkenlerden çok dış etkenlerle ilişkili olduğunu savunmuştur. Ayrıca bu kuram, geçmişten gelen deneyimlerin de bu noktada önemli olduğunu, anne babanın davranışlarından çocukların etkilendiğini ve davranışlarının oluşmasında model alınan anne babanın da çok önemli olduğunu ileri sürmüştür. Sosyal Öğrenme Kuramcılarına göre saldırganlık değişebilir ve engellenebilir ancak saldırganlığın içgüdü ile açıklandığı kuramlarda bu durum söz konusu değildir.¹⁰³

Saldırganlık davranışı pek çok kuram tarafından ele alınmış ve bu konuda pek çok farklı görüş ortaya atılmıştır. Araştırmacıların bazıları saldırganlığın doğuştan geldiğini öne sürerken bazıları da saldırganlığın çevresel faktörlerle ilişkili olduğunu ve öğrenilen davranışlarla ilgili olduğunu öne sürmüşlerdir.

Sosyal öğrenme kuramı, saldırganlık davranışının cinsiyetler ile olan ilgisine de değinmiştir. Yapılan araştırmalarda saldırganlık konusunda bebeklikten erken çocukluk dönemine kadar herhangi bir farka rastlanmazken erkek çocukların biraz büyümesi ile daha saldırgan ve iş bölümüne kapalı oldukları, kız çocuklarının ise toplumsal ve bilişsel açıdan daha geniş oldukları gözlemlenmiştir. Erken dönemlerde cinsiyet bakımından böyle bir farkın olmaması bu davranışın öğrenildiği ve davranışın biyolojik kökenli olmadığı düşüncesini desteklemektedir.¹⁰⁴

3.2. SALDIRGANLIK TÜRLERİ

Araştırmacılar tarafından farklı saldırganlık türleri de ele alınmıştır. Bu türler; bir amaca varmada araç olarak saldırganlık, fiziksel ve psikolojik saldırganlık, aktif ve pasif saldırganlık, sosyal rol olarak saldırganlık, dolaylı saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, özgeci saldırganlık, izin verilmiş saldırganlık ve düşmanca saldırganlık olarak değerlendirilmiştir.¹⁰⁵

¹⁰³ S. Erkan Eroğlu, "Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Cilt: 21, 205-221, s. 207.

¹⁰⁴ Fatih Kırkbir, Karadeniz Teknik Üniversitesinde Okuyan ve Üniversiteler Arası Müsabakalarda Yarışan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Dumlupınar Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor, Kütahya, 2014, s. 29 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁰⁵ Derya Hasta ve M. Eda Gürel, "Saldırganlık: kişilerarası ilişki tarzları ve empati açısından bir inceleme", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013; 4 (1): 64-104.

3.2.1. Bir Amaca Varmada Araç Olarak Saldırganlık

Bir amaca varmada araç olarak saldırganlık, hedefe ulaşmak için kullanılmaktadır. İçgüdüsel öğrenmeden ziyade, öğrenme sonucunda ortaya çıkan bir saldırganlık türüdür.¹⁰⁶ Birey saldırgan davranışlar sergileyerek istediği şeyi elde ediyorsa, istediklerinin olması adına saldırgan davranışlarını sürdürmeye devam edecektir. Bundan dolayı yapılan kötülüklerin cezasız kalması ve bunun sonucunda suçların artması bu saldırganlık türünden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu saldırganlık türünde saldırgan davranıştan dolayı amacına ulaşan bireyler bu davranışı tekrarlamaktadırlar.

3.2.2. Fiziksel ve Sözel Saldırganlık

Saldırganlık, fiziksel ve sözel olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Fiziksel saldırganlıkta kişiye, hayvana ya da herhangi bir nesneye yönelik vurma, itme, tekmeleme, bir şey fırlatma gibi davranışların yapılmasıdır.¹⁰⁷ Bu saldırganlık türünde bireyin amacı karşıdaki kişiye zarar vermektir.

Sözel saldırganlık ise saldırganlığın; lakap takma, küfür etme, küçük düşürme gibi davranışlarla dışavurumudur. Sözel saldırganlık, fiziksel saldırganlık kadar etkilidir. Sözel saldırganlık fiziksel saldırganlıktan daha yaygın olarak görülebilmekte ve bireylerin en sık karşılaştığı saldırganlık türlerinden biridir. Sözel saldırganlığın nedenine bakıldığında, bireylerin kendilerini ifade etmekte zorlandıklarında ortaya koydukları kolay davranış biçimidir.¹⁰⁸

3.2.3. Aktif ve Pasif Saldırganlık

Saldırganlık, aktif ve pasif olarak da görülmektedir. Aktif saldırganlıkta saldıran kişi diğerinin canını yakmak ve ona acı çektirmek ister. Pasif saldırganlıkta ise karşıdaki kişi aktif olarak tahrip edilmez, karşıdaki kişinin amacını gerçekleştirilmesine engel olunur.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Cansu Karataş Terzi, Ergenlerde Saldırganlığın Madde Bağımlılığı ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Ankara, 2009, s. 10 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁰⁷ Yasemin Yavuzer ve Zeynep Karataş, "Ergenlerde otomatik düşünceler ile fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkide öfkenin aracı rolü", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2013; 24(2): 117-123.

¹⁰⁸ Fatma Yılmaz ve Yasin Mercan, Meslek yüksekokulu öğrencilerinin demografik değişkenlerine ilişkin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016; 9(2): 167-180.

¹⁰⁹ Bacioğlu ve Özdemir, a.g.e., s. 170.

3.2.4. Zevk İçin Saldırganlık

Kişiler bazen zevk aldıkları için saldırgan davranışlar sergilemektedirler.

3.2.5. Dolaylı ve Doğrudan Saldırganlık

Bireylerde öfke duygusu görüldüğünde bireyler bazı davranışlarda bulunurlar. Bazıları öfkelendikleri zaman fiziksel ya da sözlü saldırıda bulunarak tepkilerini gösterirken bazıları da öfkelendiklerinde daha edilgen olan dolaylı saldırganlığı tercih ederler.¹¹⁰ Bu noktada öfkelenen her birey saldırgan davranışlarda bulunmaz. Öfke durumunda saldırganlık davranışlarının ortaya çıkması beklenmektedir ancak bireyler her durumda saldırgan davranışlarda bulunmazlar.

Doğrudan saldırganlık ise bireyleri öfkelenmeye neden olabilecek uyarıların direkt olarak karşıdaki kişiye gönderilmesi üzerine ortaya çıkan bir saldırganlık türüdür.¹¹¹

3.2.6. Kendine Yönelik Saldırganlık

Bireyin saldırganlık davranışını kendisine yönlendirmesidir. Kişi kendine zarar verici davranışlarda bulunur. Öfkesini kendisine yöneltmiştir.

3.2.7. Özgeci Saldırganlık

Kişinin kendisini korumasına yönelik bir saldırganlık davranışdır ve bu davranış toplum tarafından da olağan karşılanmaktadır. Bu saldırganlık türü, izin verilmiş saldırganlık ya da savunma için saldırganlık olarak da tanımlanabilmektedir. Örnek olarak polislin kamu güvenliğini korumak için bir suçluyu vurması verilebilir. Kamu güvenliğini sağlamaya çalışan polis bu davranışı toplum tarafından takdirle karşılanır.¹¹²

¹¹⁰ Suna Kaymak Özmen, "Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2004; 37 (2): 27-39.

¹¹¹ Hüseyin Şahin, *Aykırı Ergenlerin Psikolojisi*, Akademik Kitaplar, İstanbul, 2019, s. 29.

¹¹² Arıdağ, a.g.e., s. 15-16.

3.2.8. Düşmanca Saldırganlık

Düşmanca saldırganlık, kişinin kötü niyetle ve zarar vermek amacıyla yaptığı davranıştır. Bu davranış türü hem yasalar hem de toplum tarafından onaylanmamaktadır.

Bu saldırganlık türünde düşmanlık duygusu olan bireyler karşısındakine zarar vermek amacındadırlar. Bir oyuncunun topu kalecinin yüzüne atması ya da futbolda bilerek atılan tekmeler düşmanca saldırganlığa örnek olarak verilebilir.¹¹³

3.3. ERGENLİK DÖNEMİ VE SALDIRGANLIK DAVRANIŞI

Ergenlik döneminde hem çocuklarda hem de ailelerde pek çok değişiklik görülebilmektedir. Bu dönemde çocuklar biyolojik, bilişsel, sosyal ve psikolojik olarak değişimler yaşarlar.

Görülen değişimlerle birlikte aile ilişkilerinde de değişiklikler yaşamaktadırlar. Ailelerle ergenlik dönemindeki bireyler arasında çatışma yaşanabilir. Bu durum ergenin ailesinden uzaklaşmasına neden olmaktadır.¹¹⁴ Ergenlik dönemindeki bu değişim bireyin arkadaşlık ilişkilerini de etkiler. Ailelerinden uzaklaşan bireyler arkadaşları ile daha yakın ilişkiler kurmaya başlarlar. Arkadaşlık ilişkileri oldukça önemli hale gelir.

Yapılan bazı araştırmalarda saldırganlığı etkileyen önemli faktörlerden birinin aile olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu çerçevede ebeveynin çocuk ile ilişkisi, anne baba tutumları, ailede saldırgan davranışlarda bulunan bireylerin olması, aile içi şiddet ve istismar gibi değişkenlerin ergenlerin saldırgan davranışlarıyla ilişkili olabileceği belirlenmiştir.¹¹⁵

Ergenlik dönemindeki değişimle birlikte bireylerin aile, arkadaşlık ve çevresi ile olan ilişkilerinin etkilendiği görülmektedir. Aile ile yaşanan çatışmalar nedeni ile birey ailesinden uzaklaşmakta ve arkadaşlık ilişkileri daha önemli olmaktadır. Bu dönemde saldırgan davranışlar sergilenmesinde birçok faktör etkili olduğu gibi anne baba tutumlarının da önemli etkileri vardır. Ebeveynler tarafından benimsenen tutumlar çocukların davranışlarında oldukça etkilidir.

¹¹³ Kırkbir, a.g.e., s. 23.

¹¹⁴ Kulaksızoğlu, a.g.e., s. 18.

¹¹⁵ Bilge Kaplan ve Eda Şeyda Aksel, "Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi", *Nesne Psikoloji Dergisi*, 2013; 1 (1): 20-49.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANNE BABA TUTUMLARI

İçine doğup büyüdüğü ortamın ve çevresinin özellikleri ile bulunduğu çevredeki durumlar ve çevresindeki kişilerle kurduğu ilişki biçimi bireyleri birçok yönden etkiler. Çevre koşullarının olumlu ya da olumsuz olması da bireyi etkileyecek durumlar arasındadır. Birey olumlu çevre koşullarında ise gelişimi olumlu yönde desteklenecektir. Ancak olumsuz çevre koşullarında ise gelişimi birçok yönden engellenebilir.¹¹⁶ Bireyin içinde bulunduğu çevre ve ilişki kurduğu kişiler, ergenin diğerleriyle olan ilişkilerini ve gelişimini etkileyebilmektedir. Aile de çocukların gelişimini ve davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Aile içindeki çocuklar ve ergenler aile bireylerinden etkilendikleri için anne babanın çocuklarına yönelik benimsediği tutum da oldukça önemlidir. Çünkü bireylerin gelişim ve tutumlarında ailelerinin önemli etkisi vardır ve aile bireyleri çocukların fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşıladıkları gibi kişisel gelişimlerine de katkıda bulunurlar. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklar üzerindeki etkilerinin ve bireylerin gelişimine katkılarının oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Bireylerin toplumla iletişim şeklini ve uyumunu belirleyen önemli faktörlerden biri aile içinde egemen olan anne baba tutumları ve çocuğun ya da ergenin bu yöndeki algısıdır.¹¹⁷ Bu nedenle anne babanın çocuğa ve ergenlik dönemindeki bireye yaklaşımını bireyin nasıl algılayıp anlamlandırdığı önemlidir. Çocuklar için çevresindeki en önemli bireylerden biri anne ve babalarıdır ve bu nedenle de hem anne babaların aile içinde benimsedikleri ve çocuklarına yönelik tutumları hem de bireylerin anne babalarının tutumlarını nasıl algıladıkları önemlidir. Özellikle de ergenlik dönemindeki bireylerde değişimin fazla olacağı için, ailelerin benimsemiş olduğu tutumu ve bu tutumu çocuklarının nasıl algıladığını önemsemeleri ve bu konuda dikkatli davranmaları gerekmektedir. Bireylerin gelişimi çocukluktan başlar ve ergenlik dönemine gelindiğinde de gelişim ve değişim daha çok etkisini gösterir. Bu noktada anne babaların faktörü oldukça etkilidir. Anne babaların tutumuna göre çocukların davranışları şekillenmektedir.

Anne baba tutumları ve bu tutumların çocuklar üzerindeki etkisi pek çok araştırmacı tarafından incelenmiştir. XVII. yüzyıldan beri pek çok filozof, çocukların

¹¹⁶ Sezer, a.g.e., s. 2.

¹¹⁷ Erdoğan ve Uçukoğlu, a.g.e., s. 57.

sosyal dünyayla nasıl iletişim kurduklarına dair değişik fikirler ileri sürmüşlerdir.¹¹⁸ Baumrind, bu konuda araştırma yapan ve anne baba tutumlarının türlerini ifade eden önemli araştırmacılardan biridir.

Psikodinamik bakış açısıyla bakıldığında, gelişimin biyolojik yapı ile ilgili olduğu ve biyolojik yapının birey gelişimi üzerinde etkisinin fazla olduğu görülmektedir. Çocuktaki libidinal ihtiyaçlar ile çevresindeki bireylerin-ailesinin etkileşiminin çocuğun gelişimindeki bireysel farklılıkları belirlediği düşünülmektedir. Psikodinamik bakış açısına sahip olan ve bu alanda araştırma yapan kişiler ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal ilişkinin ve bu duygusal ilişkinin çocuğun psikoseksüel, psikososyal ve kişilik üzerindeki etkilerine odaklanmışlardır. Ayrıca ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin aileden aileye farklılık göstermesinin nedeni olarak da ailelerin benimsemiş olduğu tutumlardan kaynaklandığını düşünmüşlerdir.¹¹⁹

Davranışçı yaklaşımı benimseyen araştırmacılar ise çocuğun yakın çevresindeki kişilerden aldığı pekiştiricilerin çocuk üzerindeki etkisine ve bu durumun çocuğun gelişimini nasıl etkilediğine odaklanmışlardır. Ayrıca davranışın tutumdan daha önemli olduğunu düşünmüşler ve bu nedenle anne baba tutumlarını anne baba davranışları açısından gruplamışlardır. Özetle hem psikodinamik hem de davranışçı yaklaşım çocuğun sosyalleşmesinde, ebeveyn inançları ve çocuğun doğasında ebeveyn davranışlarının etkili olduğunu düşünmektedirler.¹²⁰

Ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarının sağlıklı olması, büyük oranda kendi içinde barışık, huzurlu ve birbirlerine karşı saygı sevgi çerçevesinde davranmalarına bağlıdır. Bu durumu etkileyen faktörlere bakıldığında ebeveynlerin kendi çocukluk dönemlerinde baskıcı ya da aşırı serbest şekilde büyümeleri, geç yaşta çocuk sahibi olmaları ve sosyo-ekonomik bakımdan koşulların iyi olmaması gibi durumlar sayılabilir.¹²¹

Çocukluk yıllarında engellenen bireyler, ebeveyn olduklarında kendi çocukluk dönemlerinde anne babalarından gördükleri yöntemlerle çocuklarına yaklaşırlar. Çocuklarının şu anda özgür olarak yaşayabilmeleri ebeveynlerde bilinçdışı kıskançlığa neden olduğu için bu şekilde baskıcı davranışlar sergileyebilmektedirler. Baskıcı ebeveyn ortamında yetişen anne babalar bazen de çocuklarına karşı aşırı yumuşak bir tutum içinde davranabilirler. Bu durum da anne babanın rehberliğine

¹¹⁸ Erdoğan ve Uçukoğlu, a.g.e., s. 52.

¹¹⁹ Gözde Erdoğan, 13-18 Yaş Obez Tanısı Almış Ergenlerin Anne-Baba Tutumu ve Sosyal Fizik Kaygı ile İlişkisinin Normal Ergenlerle Karşılaştırılması, Fen Edebiyat Fakültesi, Maltepe Üniversitesi, Psikoloji, İstanbul, 2013, s. 36 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

¹²⁰ Erdoğan, a.g.e., s. 36.

¹²¹ Haluk Yavuzer, **Ana-Baba ve Çocuk**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989, s. 27.

ihitiyaç duyan çocuğun bu durumdan yoksun büyümesine neden olur ve çocuklarda saldırgan ve isyankâr davranışların görülmelerine yol açar.¹²²

Bireylerin anne babaları ile olan ilişkileri ve anne babaların çocuklarına yönelik tutumları pek çok araştırmada da görüldüğü üzere oldukça önemlidir. Çocuklar, anne babalarının tutumlarından algıladıkları ile kendi gelişimlerine ve davranışlarına temel oluştururlar. Bu nedenle anne baba tutumları çocuk ve ergen bireylerin üzerinde oldukça etkilidir. Ayrıca anne babanın farklı tutumlar benimsemesi de bireylerin gelişimi üzerinde farklı etkiler bırakmaktadır. Kişiler, anne babanın tutumuna göre kendilerini şekillendirirler.

Genel olarak bakıldığında anne baba tutumları, bu konuda araştırma yapan kişiler tarafından farklı kategorilerde ele alınmıştır.

Bu çalışmada ise anne baba tutumları; demokratik, otoriter, izin verici, ilgisiz, aşırı korumacı, aşırı hoşgörölü, tutarsız ve kararsız, mükemmeliyetçi ve reddedici olmak üzere dokuz başlık altında ele alınmıştır.

4.1. ANNE BABA TUTUMLARI

4.1.1. Demokratik Anne Baba Tutumu

Demokratik anne baba tutumunun, çocukların kişilik geliştirmeleri için kullanılabilecek en uygun yöntemlerden biri olduğu düşünölmektedir. Bu tutumu benimseyen ebeveynler çocuklarını onlardan karşılık beklemeden severler ve çocuklarına saygı gösterirler. Ebeveynler, çocuklarını belirli bir nedene bağlamadan sadece çocukları oldukları için sevgilerini çocuklarına gösterirler. Aileler çocuklarına karşı ilgilidirler. Belirlenen sınırlar dâhilinde ergenlik dönemindeki bireylerin istediklerini yapmalarına izin verirler ve böylece ergenlerin sorumluluk alma davranışlarını geliştirmiş olurlar. Bu nedenle demokratik tutum egemen olan ailelerin çocukları anne babaların otoritesine karşı bir korku beslemezler. Kendi fikirlerini ifade edebilirler.¹²³ Ayrıca demokratik tutumun benimsendiği ailelerdeki ergenler bir birey olarak kabul görürler, alınan kararlara dâhil edilirler ve anne babalarını eleştirebilirler. Bunun dışında bazı konularda bir birey olarak kendi kendilerine karar verebilme fırsatları tanınır. Demokratik anne tutumunu benimseyen ebeveynler, ergenin bağımsız kişilik yapısı geliştirmesini sağlamakta, ergenlere kendilerini ifade

¹²² Yavuzer, a.g.e., s. 27.

¹²³ Sezer, a.g.e., s. 3.

edebilme olanağı vermekte ve isteklerini tartışarak ifade edebilen dışa dönük bir birey yetiştirebilmektedirler.¹²⁴

Yapılan araştırmalara göre demokratik tutum benimsenen bir ailede yetişen bireylerde akademik başarı, sosyal gelişim, benlik saygısı ve kendine güven konusunda otoriter ya da izin verici tutumları benimseyen ailelerin çocuklarına göre yapılan ölçümlerde daha yüksek sonuçlar elde etmişlerdir.¹²⁵ Demokratik tutumun benimsendiği bir ortamda yetişen kişilerin kaygı puanları, otoriter tutumun benimsendiği bir ortamdan gelen kişilere göre daha az çıkmıştır. Bundan dolayı otoriter tutumla yetişmiş bireylerin demokratik tutumla yetişmiş bireylere göre daha kaygılı oldukları bulunmuştur. Demokratik tutuma sahip aileler; çocuklarına karşı olumlu davranışlar sergiledikleri ve çocuklarına olan güvenlerini gösterdikleri için, bu tutumla yetişen bireylerin kendilerine güvenlerini sağladığı ve hayata dair kaygı düzeylerinin daha az olduğu düşünülmektedir.¹²⁶

Anne baba tutumları ile sosyo-ekonomik düzeyin de bağlantılı olduğu bulunmuştur. Araştırmanın sonucuna göre; ailelerde sosyo-ekonomik düzey arttıkça ailelerin demokratik tutum benimseme oranının arttığı, ailelerde sosyo-ekonomik düzey azaldıkça da aile tutumlarında cezalandırıcı, istismar ve ihmalle ilgili tutumun olma oranının arttığı bulunmuştur.¹²⁷

Aile tutumları ile ilgili yapılan bir diğer araştırmada da ebeveynlerin eğitim düzeyinin anne baba tutumlarını benimsemelerinde etkili olduğu bulunmuştur. Araştırmanın sonucuna göre; ailelerin eğitim düzeyi arttıkça anne babaların çocuklarına yönelik demokratik tutumu benimseme oranının arttığını, baskıcı ya da otoriter tutumu benimseme oranlarının ise azaldığı bulunmuştur. Ayrıca eğitim düzeyinin artması ile ailelerin çocuklarına yönelik geleneksel yöndeki tutumlarının azaldığı ve anne baba tutumlarını olumlu anlamda etkilediği bulunmuştur.¹²⁸

Genel olarak araştırmalara göre, demokratik tutum en sağlıklı ebeveyn tutumu olarak görülmektedir. Çünkü demokratik tutum ile büyüyen çocuklarda çaresizlik, yetersizlik, kararsızlık, kendine suçlama gibi durumların oluşmasını önleyecek bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.¹²⁹ Yapılan araştırmalardan yola çıkılarak, çocuk ve ergenlerin gelişim ve değişimlerinde demokratik tutumun benimsenmesinin

¹²⁴ Nilüfer Erbil vd., "Ergenlerin benlik saygısına ailelerinin tutum ve davranışlarının etkisi", *Aile ve Toplum Dergisi*, 2006; 10(3): 7-15.

¹²⁵ Baykan, a.g.e., s. 33.

¹²⁶ Abuzer Akgün vd., "İlköğretim fen ve matematik öğretmenliği öğrencilerinin kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007; 6 (20): 283-299.

¹²⁷ Sezer, a.g.e., s. 13.

¹²⁸ Arzu Özyürek ve Fatma Tezel Şahin, "5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2005; 25 (2): 19-34.

¹²⁹ Baykan, a.g.e., s. 33.

faydalı olduğu sonucuna varılmış ve benimsenen tutumun pek çok yönden bireyleri etkilediği bulunmuştur.

4.1.2. Otoriter Anne Baba Tutumu

Otoriter anne baba tutumunu benimseyen ebeveynler, çocukların kişilik özelliklerini ve ne istediklerini dikkate almadan kendileri nasıl istiyorsa çocuklarının öyle davranmalarını beklerler. Bu ailelerde katı bir disiplin uygulanmaktadır. Bu durum otoriter tutum ile yetişen bireylerde kişilik gelişimini olumsuz etkiler. Ayrıca yapılan araştırmalarla özellikle erkek çocuklarda şiddete eğilimi arttırdığı ve benlik saygısını düşürdüğü bulunmuştur.¹³⁰ Ayrıca otoriter tutumun egemen olduğu ailelerde katı kurallar vardır ve çocukların da bu kurallara koşulsuz uymaları beklenir. Kurallara uyulmadığı durumlarda çocuklara genellikle fiziksel şiddet uygulanır. Bu nedenle de anne baba ve çocuklar arasında korkunun egemen olduğu bir ilişki kurulmaktadır.¹³¹

Otoriter anne baba tutumu ile büyüyen çocuklarda özsaygının düşük ve kaygı düzeyinin yüksek olduğu ve bu çocukların uyum konusunda sorunlar yaşadıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra bu çocukların öfkeye eğilimli oldukları da bulunmuştur.¹³²

Anne baba tutumlarının araştırıldığı bir çalışmada; yaşanılan yerin, eğitim düzeyinin, yaş aralığının ve sahip olunan ocuk sayısının ebeveynlerin hangi tutumu benimseyeceklerini etkileyeceği ifade edilmiştir. Yapılan analizlerle, İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayan ebeveynlerin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan ebeveynlere göre daha demokratik ve izin verici anne baba tutumunu benimsedikleri bulunmuştur. Ailelerin eğitiminin bölgelere göre değişmesinin ve araştırılan bu iki bölge arasındaki gelişmişlik düzeyinin farklı olmasının bu sonucu doğurduğu düşünülmektedir. Ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin anne baba tutumları ile bağlantılı olduğu ve eğitim seviyesi arttıka ailelerin otoriter ya da izin verici anne baba tutumundan uzaklaştıkları görülmüştür. Ayrıca dört ve daha fazla çocuğu olan ebeveynlerin iki ya da üç çocuğa sahip ebeveynlere göre daha otoriter ve izin verici oldukları bulunmuştur.¹³³ Görüldüğü üzere ebeveynlerin aile içindeki tutumlarını belirlemelerinde pek çok faktör etkilidir ve bu nedenle ailelerdeki egemen olan tutumlar birbirinden farklılık göstermektedir.

¹³⁰ Sezer, a.g.e., s. 4.

¹³¹ Erbil vd., a.g.e., s. 8.

¹³² Ramazan Sak vd., "Okul ncesi dönemi: anne baba tutumları", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2015; 11(3): 972-991.

¹³³ Sak vd., a.g.e., s. 985.

Çocuk sayısının artması ile ebeveyn tutumunun bir ilişkisi olduğu başka bir çalışma tarafından da desteklenmektedir. Çocuk sayısının artmasının, ailelerde demokratik tutumun benimsenmesinin azaldığı ve baskı ile cezalandırmanın da arttığı bulunmuştur. Bunun nedeni olarak da çocuk sayısının artmasının ailelerdeki sorumluluğu artırdığı, dolayısıyla çocuklara ayrılan zamanın azaldığı ve çocuklara yönelik ilgilerinin bölündüğü olarak düşünülmüştür. Ayrıca bu çalışmada ailelerin öğrenim düzeyleri ve çocuğun doğum sırasının da tutumlar üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir. Öğrenim düzeyleri konusunda bu çalışma, diğer çalışmaları destekler niteliktedir. Öğrenim düzeyi azaldıkça ailelerin otoriter ya da izin verici anne baba tutumunu benimseme oranlarının arttığı ifade edilmiştir. Çocuğun doğum sırası ile ilgili olarak ise, 3. ve daha sonra doğan çocuklara yönelik anne baba tutumlarının 1 ya da 2. sırada doğan çocuklara göre daha koruyucu ve disiplinli oldukları bulunmuştur. Araştırmacılar bu sonucu anne babanın yaşının ilerlemesine, deneyimlerinin artmasına ve çocuğun beklentileri karşılama için ona daha baskıcı davranmalarına bağlamışlardır. Ayrıca 3. ve daha sonra doğan çocukların yaşının küçük olması nedeni ile koruyucu tutum artarken, çocuk sayısının artmasıyla anne babadaki sabır durumunun azalması ile de katı/sert tutumun benimsenmesinin nedeni olarak düşünülmüştür.¹³⁴

Baldwin, otoriter tutumun hâkim olduğu ebeveynlerle demokratik tutumun hâkim olduğu ebeveynlerin çocuklarını incelemiş, inceleme sonucunda, demokratik tutumun benimsendiği aile ortamında yetişen çocukların kişilik olarak olumlu özelliklere sahip oldukları, otoriter tutumun benimsendiği aile ortamında yetişen çocukların ise; karar vermede, yeni fikirler üretmekte zorlandıkları, daha fazla korku ve kaygılı olduklarını belirlemiştir.¹³⁵

Otoriter anne baba tutumu benimsenen ailelerde çocuklar ve ergenlerden, aileler tarafından koyulan katı kurallar çerçevesinde ve bu kuralları sorgulamadan uymaları beklenmektedir. Kurallara uyulmadığı durumlarda cezalandırma yöntemine başvurulmaktadır. Bu durum çocuk ve ergenlerin kendi kararlarını alabilmelerini olumsuz etkilemekte, çocukların korkulu ve kaygılı olmalarına da yol açmaktadır. Bunun dışında çocuklar ve ergenlik dönemindeki bireyler, aile içinde karar alma noktasında etkin olmadıkları için, yetişkinlik dönemlerinde de bu durum onları olumsuz etkileyecektir.

Yapılan araştırmalardan da yola çıkılarak, ebeveynlerin benimsemiş olduğu tutumların çocuklar üzerinde oldukça etkili olduğu, otoriter anne baba tutumunun, çocuk ve ergenleri olumsuz etkilediği ifade edilebilir.

¹³⁴ Özyürek ve Şahin, a.g.e., s. 29.

¹³⁵ Demir ve Kumcağız, a.g.e., s. 230-231.

4.1.3. İzin Verici Anne Baba Tutumu

Anne baba tutumlarından bir diğeri de izin verici anne baba tutumudur. İzin verici anne baba tutumunda, çocuk ve ergenler ailelerinden ilgi ve kabul görürler ancak anne babaların onlar üzerindeki kontrolünde ve çocuklarına sınırlılık getirme konusunda eksik kalmaktadırlar. Anne babalar, çocukları üzerindeki olması gereken disiplini nadiren koydukları için çocukların olumsuz davranışlarını da görmezden gelmektedirler. Diğer taraftan da ailelerin çocukları ile iletişimi olumludur. Ebeveynler, çocuklara ceza uygulamamaktadırlar ancak bu tutumu benimseyen ailelerin çocuklarının zaman zaman ihmal edildiği düşünülmektedir.¹³⁶

4.1.4. İlgisiz Anne Baba Tutumu

İlgisiz anne baba tutumunda ebeveynler çocukları ile ilgili sorumlulukları almaktan kaçınmakta ve onları ihmal etmektedirler. Çocuk, gelişim döneminde ihtiyacı olan ilgiyi ebeveyninden görememektedir. Ailenin ilgisi yüzeysel olduğu için çocukların fizyolojik ve duygusal gelişimleri de olumsuz olarak etkilenmektedir. Bireylerin ihtiyaçları çocuğun ihtiyacından daha önemli olduğu düşünülmekte ve bu nedenle ebeveynlerin ihtiyaçları daha öncelikli hale gelmektedir.¹³⁷

İlgisiz anne baba tutumunda ebeveynler çocuğun neye ihtiyacı olduğunun farkında değildir. Çocuğun önemli ve zaruri ihtiyaçları karşılanır. Ebeveynler kendi işleri ile ilgilenmekte, çocuklar ise tek başına kalmaktadırlar. Çocuk, ebeveyni rahatsız etmediği sürece onların dikkatini çekemez. Bu tutum çocuk ve ebeveyn arasında olan sevgi bağının oluşumunu olumsuz yönde etkilemektedir.¹³⁸

İlgisiz aile yapısında çocuğun ihtiyaçları görülmediği için ihmalkârlık da söz konusu olabilmektedir. Ebeveynin bu davranışı sebebiyle çocuk çok fazla tek başına kalır. Bu nedenle ebeveynin çocuğa karşı denetimi de düşüktür. Bu durum çocuğun yanlış davranışlarda bulunmasına neden olabilmekte ve çocuğun yanlış davranışlarını fark etmesini de olumsuz olarak etkilemektedir.

¹³⁶ Sak vd., a.g.e., s. 974.

¹³⁷ Aylin Dursun, Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, İzmir, 2010, s. 34 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹³⁸ Çınar, a.g.e., s. 13.

Araştırmalarda, ilgisiz tutumla yetişen bireylerde akranları ile olan ilişkilerinde sorunlar yaşadıkları ve bu bireylerin akademik bakımından akranlarından daha düşük seviyede oldukları sonucuna ulaşılmıştır.¹³⁹

Avcı, saldırganlık davranışlarının en fazla görüldü kişilerin ilgisiz anne baba tutumu ile yetişen öğrencilerde görüldüğü, demokratik anne baba tutumu ile yetişen öğrencilerde ise saldırganlık davranışı eğiliminin oldukça az görüldüğünü bildirmiştir.¹⁴⁰ İlgisiz anne baba tutumu ile büyüyen çocukların benlik ve kişilik gelişimini olumsuz etkileyecek olan ihmal ve kötü muamele gibi tavirlara maruz kaldıkları için problemli davranışlar, depresif tutumlar, kendini değersiz hissetme, bağımlılık, suçluluk ve saldırganlık davranışları görülebilmektedir.¹⁴¹

4.1.5. Aşırı Korumacı Anne Baba Tutumu

Aşırı korumacı tutum ile yaklaşan ebeveynler çocuklarına oldukça müdahale ederler. Çocuk tarafından yapılması gereken birçok iş ebeveynleri tarafından yapılmaktadır. Çocukların gelişimi için yapabildikleri işleri kendileri yapmaları gerekirken ebeveynler çocukları için iyi bir şey yaptıklarını düşünerek çocuğun sorumluluğunu kendileri üstlenirler. Ebeveynler bu şekilde davranarak çocukların kendilerine yetmesine fırsat verilmezler ve her ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Bundan dolayı çocukların özgür olarak hareket etmeleri engellenmiş olur.

Aşırı korumacı anne baba tutuma sahip ebeveynler, çocuklarını fazla kontrol ederler ve ilgi gösterirler. Bazı durumlarda kontrol etme ve ilgi gösterme noktasında çok fazla ileriye gidebilir, gerekli durumlar dışında dahi müdahaleci davranabilirler. Bu durumda çocuklar kendi kararlarını alıp kendi başlarına bir iş yapamazlar. Bu nedenle aşırı korumacı tutumla yetişen çocuklar bağımsız olarak hareket edemezler.¹⁴²

Aşırı korumacı tutum ile yetişen çocuklarda bağımsız hareket edememe, kendi başlarına karar alamama, istedikleri gerçekleşmeyince ağlama gibi davranışlar sergileyebilirler. Ailelerinin aşırı koruyucu davranışlarından dolayı el becerileri gelişmediği için sakar davranışlar yapabilirler. Çocuklarını korumak adına çocukların yapabileceği etkinlikleri de kendileri yaparlar ve bu nedenle çocukların el becerileri

¹³⁹ Baykan, a.g.e., s. 33.

¹⁴⁰ Demir ve Kumcağız, a.g.e., s. 230.

¹⁴¹ Yunus Yücel, "Ortaokul Öğrencilerinin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarının Benlik Saygısı ve Öğrenilmiş Çaresizlik ile İlişkisi", Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arel Üniversitesi, Psikoloji, İstanbul, 2013, s.29 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

¹⁴² Yücel, a.g.e., s.22.

gelişmez. Yetişkinlik döneminde bu çocuklarda aşırı kızgın ve sinirli olabilmekte, sosyal uyum sorunu yaşayabilmektedirler.¹⁴³

Karar stratejileri ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, demokratik tutum ile yetişen bireylerde bağımsız karar alabilme davranışı daha fazla görülürken otoriter ve koruyucu anne baba tutumu ile yetişen ergenlik dönemindeki bireylerin karar verme becerileri olumsuz etkilenmektedir. Bu nedenle anne baba tutumları mantıklı ve bağımsız karar verebilme becerisi üzerinde de etkili olmaktadır.¹⁴⁴

Aşırı korumacı tutumla yetiştirilen çocukların yetişkinliğe geçişlerinde sorunlar yaşanabilir. Bağımsız davranmakta zorlanırlar. Özgüvenleri zayıf ve süreli korumacı davranan ebeveynlerden dolayı sorumluluk almaktan çekinirler. Bir şey yaparken dahi başkalarının onayını almaları gerekir.

4.1.6. Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumu

Aşırı hoşgörülü anne baba tutumu benimsenen ailelerde, ebeveynler çocuklarına sınırlama getirmezler. Çocuklarına karşı aşırı hoşgörülüdürler ancak onların davranışlarını kontrol etmemektedirler. Ebeveynler çocuklarına sevecen yaklaşırlar ancak ebeveynlerin çocukların kabul edilemeyecek davranışlarını dahi hoşgörülle karşılamaları bir süre sonra çocukları bencilleştirir. Ayrıca bu çocuklar yaşamlarında sınırlama görmedikleri için başkaları ile işbirliği yapma noktasında zorlanmaktadırlar.¹⁴⁵

Hoşgörülü davranmak yanlış bir davranış şekli değildir ancak aşırı hoşgörülü davranmak ve herhangi bir şekilde sınır ya da kural koymuyor olmak çocukları olumsuz yönde etkileyebilir. Bu tutumu benimseyen ailelerde çocukların istekleri her zaman önceliklidir ve her istedikleri anne babaları tarafından yerine getirilir. Böyle ailelerde çocuklar hâkimiyeti ellerine geçirir ve anne babalarını yönetir konuma gelirler. Aile içinde herhangi bir sınırlama, kural ya da ceza ile karşılaşmadıkları için bu çocuklar aile dışındaki insanlardan da aynı davranışları beklemektedirler. Ancak beklentileri gibi olmadığı için bu noktada hayal kırıklığı yaşarlar ve aile dışında ilişki kurmada zorluk çekerler.

Bu tutumun benimsendiği ailelerde öncelik çocuklardadır. Çocukların aldığı kararlar ya da istekleri önemlidir ve ebeveynleri tarafından istekleri yerine

¹⁴³ Yücel, a.g.e., s.23.

¹⁴⁴ Jale Eldelklioğlu, "Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1999; 2 (11): 7-13.

¹⁴⁵ Meral Taner Derman ve Handan Asude Başal, "Okul öncesi çocuklarda gözlenen davranış problemleri ile ailelerin anne baba tutumları arasındaki ilişki", *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2013; 2(1): 115-144.

getirmeye çalışılır. Bu ailelerde ceza uygulanmaz. Ceza genellikle unutulur ya da ertelenir. Bu durum anne babanın hâkimiyetini sarsar ve çocuğu söz hakkı bakımından öncelikli hale getirir. Kuralların olmadığı ya da uygulanmadığı bir şekilde hayat sürerler. Ancak bir toplumun uyulması gereken kuralları ve kurallara uyulmadığında bazı yaptırımları vardır. Bu nedenle aşırı hoşgörölü ailelerin çocukları ailelerinden görmedikleri bu durumlarla toplumsal hayata karıştıklarında karşılaşılır. Bu durum da çocuklarda hayal kırıklığına yol açar. Çünkü çocuklar toplumdaki diğer kişilerin aileleri gibi davranmalarını beklerler. Fakat bu beklentileri karşılanmayacağı için aile dışı ilişkilere uyum sağlamakta zorlanırlar.¹⁴⁶

Bu çocuklar bireysel olarak karar veremezler ve sürekli etrafındakilerden onay beklerler. Etrafındaki kişilerin aileleri gibi hoşgörölü davranmalarını beklerler. Ayrıca aşırı hoşgörölü ailelerde yetişen çocuklar kurallara uymakta da sorun yaşarlar.¹⁴⁷

Hoşgörölü davranmak olumlu bir tutumdur ancak hoşgörölü olmakta aşırıya kaçılırsa bu durumun olumsuz sonuçları olabilir. Hoşgörölü davranışı yerinde kullanan annelerin çocukları sakin, özgüvenli ve kendileriyle barışık olmaktadır. Aşırı hoşgörölü annelerin çocukları ise hırçın, öfkeli, şımarık ve annelerinin söylediklerini dikkate almamaktadırlar. Çocuklara aileleri tarafından sınır konulmadığı için disiplinsiz, söz dinlemeyen ve sınırları olmayan çocuklar yetişir. Bu çocukların ergenlik dönemi de çatışmalı geçmektedir. Aileler ergenlik döneminde çocuklara sınırlar koymaya çalışmakta ancak bunu erken çocukluk döneminde öğretmeleri gerektiği için çocuklar bu davranışı edinmemekte, bu nedenle ergenlik döneminde konmaya çalışılan disiplin nedeni ile birey ailesi ile çatışmalar yaşamaktadır.¹⁴⁸

4.1.7. Tutarsız ve Kararsız Anne Baba Tutumu

Tutarsız anne baba tutumunda ebeveynler, çocuklarına karşı bazen aşırı hoşgörölü davranırken bazen de aşırı cezalandırıcı davranırlar. Anne babaların disiplini ne zaman kullanacağı belli değildir. Ayrıca bu ailelerde anne babalar arasında ortak bir karar olmadığı için birlikte hareket etmezler ve birbirlerinden farklı uygulamalar yaparlar. Bu nedenle çocuklar, ebeveynleri ortak hareket etmedikleri ve net bir tutum göstermedikleri için anne babalarının o anki durumlarına göre hareket

¹⁴⁶ Raziye Pekşen Akça, "Ana Babaların Çocuk Yetiştirmede Aşırı Koruyucu Olmaları", *Akademik Bakış Dergisi*, 2012, Cilt: 29, 1-13, s.3.

¹⁴⁷ Akça, a.g.e., s.3.

¹⁴⁸ İlkin Öz, *Anne Baba Olma Sanatı*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005, s. 84-85.

ederler. Çocuklar; davranışın yanlış olup olmadığına değil, cezadan kurtulma durumuna göre davranırlar.

Tutarsız ve kararsız tutum her ailede aynı şekilde görülmez. Bazı ailelerde anne baba birbirlerinden farklı ödül ya da ceza uygulamaları yaparken, bazı ailelerde ise anne babanın davranışlarında tutarsızlık olur ve ortak bir tutum benimsenmez. Bu durumun oluşmasında anne babaların farklı kültürlerde yetişmeleri, kişilik yapıları, eğitim durumları gibi nedenlerle ilgilidir. Ebeveynlerin tutarsız davranışları nedeni ile çocuklar nasıl davranmaları gerektiği konusunda kafa karışıklığı yaşarlar ve bu durum da çocukların çatışma yaşamalarına neden olur.¹⁴⁹

Bu tutumun görüldüğü ailelerde çocuklar bazen sinirlenebilir ve isyankâr davranışlar sergileyebilirler. Çünkü tutarsız tutumda ebeveynler beklenmedik bir şeye ceza verebilirler. Bu da çocukların öfkelenmesine yol açar. Disiplinin dengeli olmayışı ve anne babaların birbirlerinden farklı tutumlar sergilemeleri, çocuklarda kafa karışıklığına neden olur. Ayrıca anne babaların çocuklarına karşı net tutum sergilememeleri çocukların çatışma yaşamalarına neden olmakta ve çocuklarda davranış bozukluklarına neden olabilmektedir.

4.1.8. Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu

Mükemmeliyetçi tutumun görüldüğü ailelerde, ebeveynlerin çocuklardan beklentileri oldukça yüksektir. Çocukların her alanda başarılı olmaları beklenir. Ayrıca kendi başaramadıklarını çocuklarının yapmalarını beklerler. Bu nedenle çocuklardan beklentiler oldukça fazladır ve çocuklardan beklenen şeyleri başarmaları beklenmektedir.

Bu tutumun benimsendiği ailelerde çocukların isteklerinden ziyade ebeveynlerin istekleri önemlidir. Kendileri için doğru olduğunu düşündükleri şekilde çocuklarını yetiştirirler. Genellikle çocuklar aileleri tarafından diğer çocuklarla kıyaslanırlar. Mükemmeliyetçi tutumun görüldüğü ebeveynleri memnun etmek zordur.¹⁵⁰

Mükemmeliyetçi tutumun görüldüğü ailelerde çocukların kendilerini ifade etme noktasında çocuklara söz hakkı verilmemesi, çocukların aileleri tarafından sürekli eleştirilmeleri ve çocukların ebeveynleri tarafından istenen her şeyi yapma

¹⁴⁹ Yücel, a.g.e., s. 25.

¹⁵⁰ Emine Pekkarakaş, 3-6 Yaş Çocukların Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Eğitime Katılım Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, İzmir, 2010, s. 14. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

beklentilerinin olması, çocukların içedönük, çekingen, utangaç olmalarına sebep olacaktır.¹⁵¹

Bu tutumun olduğu ailelerde koşullu sevgi ön plandadır. Çocuklar; anne babalarının istedikleri şeyleri yaptıklarında sevildiklerini, yapmadıklarında ise sevilmediklerini düşünmektedirler. Bu nedenle çocuklar da sevmeyi bu şekilde öğrenmektedirler. Anne babalarının tutumlarından dolayı çocuklar da mükemmeliyetçi olabilirler ve bu tutumlarını iş ve eğitim hayatlarında devam ettirirler. İş hayatında bu tutumlarından dolayı başarılı olabilirler ancak kişilerarası ilişkilerde sorunlar yaşamaktadırlar.¹⁵²

4.1.9. Reddedici Anne Baba Tutumu

Reddedici anne baba tutumunda çocukların fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçları ebeveynleri tarafından göz ardı edilerek çocukların bu ihtiyaçları karşılanmamaktadır. Bu ailelerde çocuklara düşmanca davranışlar da görülebilmektedir. Çocuklar ebeveynlerinin bu tutumlarından olumsuz olarak etkilenmekte ve çocuklarda sinirli, korkak ve kendilerinden küçük çocuklara düşmanca davranışlar sergilemektedirler.

Bu aile ortamında çocuklar sevgiden mahrum olarak yetiştirildikleri ve aileleri tarafından ötelendikleri için ruhsal olarak derinden etkilenmektedirler. Reddedici tutumun benimsendiği ailelerde yetişen çocuklarda çeşitli psikolojik sorunlara rastlanmakta, bu çocukların intihar eğilimine daha yatkın oldukları görülmektedir. Çocuklar anne babaları tarafından reddedilmemek ya da horlanmamak için ebeveynlerine karşı daha sakin ve edilgen davranışlar sergilemekte diğer bir yandan anne babalarına karşı düşmanlık duyguları geliştirmektedirler. Bu çocuklar ailelerine en ihtiyaç duydukları dönemlerde yalnız kalmışlardır. Çocukların aileleri tarafından yalnız bırakılmaları, çocuklara düşmanca tavırlar sergilemeleri ve onları sürekli hor görmeleri çocukların özgüven duygularının gelişmemesine neden olmuştur.¹⁵³

Reddedici anne baba tutumu ile yetişen çocuklar ebeveynleri tarafından sevgisiz, ilgisiz davranışlar görmelerinden dolayı bu çocuklarda olumlu bir benlik saygısı gelişmemektedir. Ailelerinin davranışlarından dolayı insanlara

¹⁵¹ Erdal Hamarta vd., "Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi", *Aile ve Toplum: Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2010; 6(22): 73-82.

¹⁵² Pekkarakaş, a.g.e., s. 14.

¹⁵³ Dursun, a.g.e., s. 36.

güvenmemeye başlamakta ve sürekli sahip oldukları şeyleri kaybetmekten korkmaktadırlar.¹⁵⁴

Ailelerin çocuklarına karşı reddedici davranışlarda bulunmalarının nedenine bakıldığında; anne babaların istemeden çocuk sahibi olmaları, doğan çocuğun istenen cinsiyette doğmaması, eşler arasında anlaşmazlıklar olması, çocuk bakımında tek ebeveynin daha fazla sorumluluğunun olması ya da anne babanın ayrılmaları gibi nedenler görülmektedir.¹⁵⁵

4.2. ANNE BABA TUTUMLARINA İLİŞKİN KURAMLAR

1920'li yıllardan beri ailelerin, çocukların sosyal ve zihinsel gelişimi üzerindeki etkileri gelişim psikologları tarafından incelenmiştir. Bu anlamda aile bireylerinin çocuk yetiştirmede benimsemiş oldukları yaklaşımlar ve farklı çocuk yetiştirme yaklaşımlarının gelişimsel sonuçları üzerinde durulmuştur. Ebeveynlerin davranışlarının çocuk gelişimi üzerindeki etkisi pek çok kuramda incelenmiştir.

Anne babanın çocuklarına yönelik davranışları, çocukları ile olan duygusal ilişkileri ve düşünce sistemlerini içeren anne baba tutumları ile ilgili çalışmalarda farklı kuramsal bakış açıları benimsenmiştir. Her bir kuram, anne baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi farklı öğelerle açıklamıştır.¹⁵⁶ Bu bölümde anne baba tutumları ile ilgili kuramlara değinilmiş olup bu kuramların birbirinden farklı olarak değindikleri noktalar üzerinde durulmuştur.

4.2.1. Psikodinamik Model

Psikodinamik modelde, biyolojik öğelerin gelişimin belirleyicisi olduğu benimsenmiş ve ebeveyn çocuk arasındaki ilişki ile bu ilişkinin çocuğun psikososyal, psikoseksüel ve kişilik üzerindeki etkisi üzerine çalışmalar sürdürülmüştür. Psikodinamik modele göre; anne baba ve çocukları arasındaki duygusal ilişki her ailede farklıdır ve bu farklılık ebeveyn tutumlarından kaynaklanmaktadır.¹⁵⁷

Freud, yaşamdaki ilk beş yılın kişilik gelişiminde oldukça önemli olduğunu ve ilk beş yılda anne baba tutumlarının kişilik gelişimi üzerinde oldukça etkili olduğunu

¹⁵⁴ Derman ve Başal, a.g.e., s. 115-144.

¹⁵⁵ Dursun, a.g.e., s. 36.

¹⁵⁶ Işıl Üredi, Algılanan Anne Baba Tutumlarının İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Öz Düzenleyici Öğrenme Stratejileri ve Motivasyonel İnançları Üzerindeki Etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, İstanbul, 2005, s. 37 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

¹⁵⁷ Erdal Gelir, Ana Baba Tutumları, Aile Sosyal Atomu ve Cinsiyete Göre İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Öğrenilmiş Çaresizlik ve Akademik Başarılarının İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, Adana, 2009, s. 25 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

belirtmiştir. Bu nedenle ebeveynin benimsediği tutum çocuğun gelişimi üzerinde oldukça önemlidir.

Gündoğdu'nun belirttiğine göre Adler, çevrenin bireydeki etkilerine değinirken ailenin en önemli faktör olduğuna değinmiştir. Adler de Freud gibi kişilik gelişiminin ilk beş yılda büyük oranda geliştiğini ve bu süreçte aile ilişkilerinin kişilik gelişimi üzerinde oldukça etkili olduğunu düşünmektedir. Diğer bir yandan Freud'un aksine Adler kişilik gelişiminde sosyal faktörlere daha fazla vurgu yapmıştır. Kişilik gelişiminde ebeveyn tutumuna ve kardeşler arasındaki ilişkiye önem vermiştir. Ayrıca Adler'e göre çocukların ileriki dönemlerde kişilik sorunu yaşamalarında ebeveynlerin tutumları oldukça önemlidir.¹⁵⁸ Adler'e göre doğum sırası da kişilik gelişiminde oldukça önemlidir. İlk doğan çocukların anne babalarından çok fazla ilgi görmelerinden dolayı şımartıldıklarını ancak ikinci çocuğun doğumu ile ilk doğan çocukta aşağılık duygusunun güçleneceğini düşünmüştür. Bu durum da çocukların kişilik gelişiminde etkilidir.

Adler, özellikle şımartılmış çocuk ve sevilmeyen çocuk kavramlarına değinmiştir. Şımartılmış çocuklar, her türlü ihtiyaçlarının karşılanacağı fikrine sahiptirler. Bu nedenle isteklerinin bir emir gibi sürekli yerine getirilmesi beklentisi içindedirler. Anne babalarının kendilerine hayranlık duymalarından ötürü toplumdan da bunu beklerler. Adler'e göre suç işleyen insanların birçoğu, çocukluk döneminde şımartılan bireylerdir. Bundan dolayı anne babaların çocuklarına yönelik tutumları ve davranışları oldukça önem taşımaktadır. Şımartılmış çocuklar temelde bağımlıdırlar ancak etrafındaki kişilere de emir verme eğilimindedirler. Sevilmeyen çocuklar ise, ebeveynlerinden az ilgi gören bireylerdir. Bu nedenle soğuk ve şüpheli olabilmektedirler. Bu durum da yetişkinlik döneminde bireylerin sıcak insani ilişkiler kurmalarını zorlaştırır. Sevilmeyen çocuklar yetişkinlik döneminde insanların sürekli olarak kendilerine karşı olacakları fikrine inanırlar ve bu durum haklarını savaşıarak almaları gerektiği düşüncesini benimsemelerine neden olur. Düşmanca davranışları ve geçimsizlikleri amaçlarına ulaşmada olumsuz sonuçlar almalarına neden olmaktadır. Adler kuramında sağlıklı bireyler yetiştirmeye de değinmiştir. Adler'e göre sağlıklı bir eğitim için; anne babaların çocuklarına sevgi vermeleri gerektiğini, çocukların kendisine güvenmeleri için onları desteklemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Çocuğa ne az, ne de çok yardım edilmeli, gerektiği kadar yardımcı olunmalıdır. Çocuğun hatalı davranışları olması durumunda da çocuğa katı yaptırımlar uygulamak yerine yumuşak yaklaşımlarda bulunulmalıdır. Bu yaklaşım çocukların gelişimi ve sağlıklı bir şekilde eğitim verilebilmesi bakımından oldukça önemlidir.

¹⁵⁸ Yusuf Bahri Gündoğdu, "Psikanalitik kişilik kuramlarına göre gelişim ve değişimin imkanı", *Turkish Studies*, 2016; 11 (17): 373-404.

Kulaksızıoğlu'nun aktarımına göre Hall, ergenliğin insan yaşamında olduğa önemli bir dönem olduğunu düşünmektedir. Hall'a göre ergenlik, yeniden doğmak anlamına gelmektedir. Ergenlik döneminde bireylerin istekleri ve değerlerinin çatışmasından dolayı stres faktörü ortaya çıkar ve bu çatışma durumu her insanın ergenlik döneminde görülmektedir.¹⁵⁹

4.2.2. Davranışçı Model

Davranışçı model, pekiştirenin çocuklar üzerinde nasıl etkili olduğu ve onları nasıl etkilediği ile ilgilenmişlerdir. Ayrıca bu model bireye olan davranış biçiminin tutumlardan daha önemli olduğunu ileri sürerek ebeveyn tutumlarını ebeveyn davranışları bakımından gruplamışlardır. Davranışçı modele göre çocuğun öğrenme çevresindeki farklılıkların çocuğun gelişim sürecindeki bireysel farklılıklarla ilişkilidir ve ebeveynlerin tutumu da çocuğun farklılıklarını açıklayan davranış örüntüleridir.¹⁶⁰

4.2.3. Baumrind'in Sınıflandırması

Baumrind, ocuk yetiştirme konusunu anne baba tutumları ile ilişkili olarak ebeveynin kontrolü, ebeveyn ocuk iletişiminde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım desteği olmak üzere dört boyutta ele almıştır. Baumrind ocuk yetiştirme ve anne baba tutumları ile ilgili olarak ele aldığı dört boyuttan yola çıkararak anne-baba tutumlarını demokratik/dengeli, yetkeci (otoriter) ve izin verici anne baba tutumu olarak ele almıştır.

Ebeveyn kontrolü, anne baba tarafından konulmuş olan kurallara çocukların ne oranda uymaları gerektiği anlamını taşımaktadır. Ebeveyn ocuk iletişiminde açıklık; anne babaların karar alma aşamasında çocuklarının fikirlerini alıp almadıkları, onların fikirlerine sayĐı duyup duymadıkları ve çocuklarına sınırlamalar getirdiklerinde bunun sebeplerini çocuklarına açıklayıp açıklamadıkları anlamını taşımaktadır. Olgunluk beklentisi, anne babaların çocuklarını zihinsel, sosyal ve duygusal alanlarda başarılı olmaları için onları ne derece desteklediklerini ve teşvik ettiklerini temsil eder. Bakım desteği ise, ebeveynlerin çocukları ile olan ilişkilerinin ne derece sıcak, sevecen ve yakın olduklarını ifade eder.¹⁶¹

¹⁵⁹ Kulaksızıoğlu, a.g.e., s. 24 -25.

¹⁶⁰ Eylül naldı, Anne Babası Boşanmış ocuklarda Algılanan Anne Baba Tutumlarının Akran Zorbalığı Davranışı İle İlişkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beykent Üniversitesi, Psikoloji, İstanbul, 2017, s. 9 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁶¹ Erdoğan, a.g.e., s. 37.

Otoriter anne baba tutumuna sahip ailelerde mutlak kurallar vardır. Bu tutumda ebeveynler için çocukların kurallara itaat etmeleri, geleneklere ve otoriteye saygı göstermeleri oldukça önemlidir. Anne babalar çocuklarına karşı talepkârdır ancak çocuklarına karşı duyarlı değildirler. Bu nedenle otoriter ailelerde çocukların genel olarak bağımsızlık, sorumluluk ve bilişsel gelişimleri olumsuz olarak etkilenmektedir.

İzin verici tutuma sahip ailelerde ebeveynler çocuklarına karşı aşırı hoşgörölü davranmaktadır. Ebeveynler çocuklarına ilgi gösterirler fakat çocukları üzerinde kontrol sağlama konusunda eksik kalabilirler. Ayrıca çocuklara ceza verme yoktur. Bu tutumdan dolayı izin verici ailelerde büyüyen çocukların olgunluk ve özgüvenleri düşük olabilmekte, bireyler dürtü kontrolünde zorlanmakta ve bağımsız yaşamakta güçlük çekmektedirler.¹⁶²

Demokratik anne baba tutumunda ise ebeveynler tarafından konulmuş kurallar vardır ve çocukların bu kurallara uymaları beklenir. Bu tutumda aileler çocuklarının bağımsızlıklarını destekler ve çocukları ile iletişim kurarlar. Demokratik tutum sonucunda çocukların sosyal ve bilişsel yeterlilikleri yüksek olmaktadır.¹⁶³

4.2.4. Maccoby ve Martin'in Sınıflandırması

Tunç ve Tezer'in aktarımına göre, Maccoby ve Martin anne baba tutumunu Baumrind'den farklı olarak duyarlılık ve talepkârlık/kontrol olarak ele almışlardır. Bu iki boyutlu ele alınan konulardan da dört farklı anne baba tutumu olan demokratik, otoriter, izin verici/müsamahakâr, izin verici/ihmalkâr kavramlarını tanımlamışlardır.¹⁶⁴ Buna göre ebeveynleri çocuk yetiştirme stilleri bakımından hem talepkâr hem duyarlılık boyutunda yüksek ise demokratik, her iki boyut da düşük ise izin verici/ihmalkar, talepkâr boyutunda düşük duyarlılık boyutunda yüksekse izin verici/şimartan, talepkâr boyutunda yüksek duyarlılık boyutunda düşükse de otoriter stillere sahip ebeveyn olarak değerlendirmişlerdir.¹⁶⁵ Ebeveyn duyarlılığı çocuğun ihtiyaçlarına yönelik hassaslık, çocuğa destek olma, onu önemseme ve onunla saygıyla ilgilenmeyi ifade etmektedir. Ebeveyn talepkârlığı ise çocuğu gözetleme, çocuğa karşı aşırı disiplinli davranma ile çocuktan yaşının üzerinde ve yapamayacağı isteklerde bulunma gibi durumları ifade etmektedir. Bu anlamda

¹⁶² Kuntay Arcan, Özel Okullara Giden Lise Düzeyindeki Ergenlerin, Akademik Başarıları İle Algıladıkları Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, Psikoloji, İstanbul, 2006, s. 21 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁶³ Arcan, a.g.e., s. 21.

¹⁶⁴ Aygöl Tunç ve Esin Tezer, Çocuk yetiştirme stilleri ve benlik saygısı arasındaki ilişki, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2006; 3 (25): 37-44.

¹⁶⁵ Erdoğan ve Uçukoğlu, a.g.e., s. 54.

ebeveyn duyarlılığı olumlu çocuk gelişimi ile ilişkili iken, ebeveyn talepkârlığı çoğu zaman olumsuz çocuk gelişimi kapsamında değerlendirilmektedir.¹⁶⁶

4.3. ANNE BABA TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Çocuklara yönelik anne baba tutumları aileden aileye farklılık göstermektedir. Kimi aileler çocuklara daha sıcak ve anlayışlı yaklaşırken kimi aileler ise çocuklara daha sert ve katı bir tutumla yaklaşabilmektedirler. Oluşan bu farklılıklara neden olan bazı faktörler vardır. Bu faktörler; çocuğun davranışları, ebeveynin cinsiyeti, sosyo-ekonomik nedenler, anne babanın eğitim düzeyi ve annenin çalışmasıdır.

4.3.1. Çocuğun Davranışları

Çocuğun davranışları anne babanın davranışlarını etkileyebilir ve değiştirebilir. Dursun'un aktardığına göre Parke, çocuklar yaramazlık yaptıklarında annelerinden özür dilemeleri durumunda annelerin daha az ceza verdiklerini bulmuştur. Ayrıca annelerin disiplin yöntemleri de çocukların yapmış oldukları davranışın nedenine göre değişmektedir. Buna bağlı olarak çocuklar kendilerini korumak amacıyla kötü bir davranış yaptılarsa annelerin tepkileri çocuklara karşı psikolojik disiplin yöntemlerini kullanırlar. Fakat çocuklar saldırmak amacıyla davranış sergilerlerse anneler çocuklara ceza verebilirler ya da çocuklarına sevgilerini daha az gösterebilirler.¹⁶⁷

4.3.2. Ebeveynin Cinsiyeti

Ebeveynin cinsiyeti anne baba tutumunu etkileyen diğer bir faktördür. Yapılan çalışmalarla annelerin babalara oranla daha demokratik tutumlar benimsedikleri bulunmuştur. Babalar daha agresif tutumlara sahiptirler. Bu nedenle daha otoriter olarak görülmektedirler. Anneler ise çocuklarına karşı daha sakin ve yapıcı bir tutum sergilemektedirler.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Arzu Çalışkan Sarı ve Başak Şahin Acar, "Annenin ebeveyn tutumlarının ve çocuğun annesinin tutumlarıyla ilgili algısının çocuğun duygu tanıma becerilerindeki rolü", *Nesne Psikoloji Dergisi*, 2018; 6 (12): 27-50.

¹⁶⁷ Dursun, a.g.e., s. 37.

¹⁶⁸ Dursun, a.g.e., s. 38.

4.3.3. Sosyo-Ekonomik Nedenler

Sosyo-ekonomik nedenler tutumları pek çok açıdan etkilemektedir. Gökçedağ, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan okullarda otoriter tutumun daha sık görüldüğü sonucuna ulaşmıştır.¹⁶⁹ Ayrıca otoriter tutumdan dolayı bu çocukların akademik başarılarının düşük ve kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu bildirmiştir. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe anne baba tutumlarının daha demokratik olduğunun, bu çocukların akademik başarılarının daha yüksek ve kaygı düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşmıştır.¹⁷⁰

Sosyo-ekonomik düzeyleri orta olan aileler çocuklarına karşı daha eşitlikçi yaklaşırken sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olan aileler çocuklarına daha otoriter yaklaşmaktadırlar.

4.3.4. Anne Babanın Eğitim Düzeyi

Araştırmalara göre eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde diğer ailelere oranla daha fazla demokratik tutum gözlemlenirken, eğitim düzeyi düşük olan ailelerde otoriter tutum gözlemlenmektedir.¹⁷¹ Eğitim düzeyi düşük olan ailelerde çocuklara daha fazla fiziksel ceza verilirken, eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde anne babalar çocuklara daha destekleyici davranmaktadırlar. Anne babanın eğitim durumu çocuk yetiştirme tutumlarında da önemlidir. Eğitim düzeyi düşük olan ailelerde çocuk yetiştirirken geleneksel yöntemler kullanırken, eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde ebeveynler çocukların daha özgür gelişimlerine uygun bir tutum benimserler.¹⁷²

4.3.5. Annenin Çalışması

Annenin çalışıp çalışmaması anne baba tutumları ile ilişkili olabilmektedir. Annenin iş gücüne katılıyor olması çocuğa karşı tutumunu etkilemektedir. Araştırmalara göre çalışan annelerin çalışmayan annelere göre çocuklarına daha demokratik tutumlar sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Koruyucu tutumun çalışan

¹⁶⁹ Sevda Gökçedağ, Lise Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Kaygı Düzeyleri Üzerinde Anne-Baba Tutumlarının Etkilerinin Belirlenip Karşılaştırılması, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Psikoloji, İzmir, 2001, s. 56 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁷⁰ Gökçedağ, a.g.e., s. 59.

¹⁷¹ Dokuzlu, a.g.e., s.16.

¹⁷² Merve Gülkaya, Ergenlerin Algıladıkları ve Mevcut Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki ve Algılanan Anne Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ufuk Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, İstanbul, 2018, s. 20 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

annelere oranla çalışmayan annelerde daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Eğitim düzeyi ile ebeveyn tutumları arasında da ilişki vardır. Eğitim düzeyi arttıkça daha demokratik tutumlar benimsenmektedir. Ayrıca annenin çalışması ile disiplin tutumlarında azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır.¹⁷³

¹⁷³ Deniz Şanlı ve Candan Öztürk, "Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2015; 8 (4): 240-246.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama yöntemi ve veri analizinde kullanılan istatistik teknikleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler ile birlikte yapılan anket uygulaması ve bulgular bir araya getirilerek araştırma konusunda genel bir değerlendirmeye varılmıştır.

5.1. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırma evrenini 2017-2018 öğretim yılında Tekirdağ ilinin Saray ilçesinde eğitim görmekte olan 12-14 yaş aralığındaki ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya 12-14 yaş aralığındaki 300 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Ancak 11 öğrencinin anketleri cevaplarının güvenilir bulunmaması nedeni ile değerlendirmeye alınmamıştır. 289 öğrencinin verileri değerlendirilmiştir. Ankete katılan öğrencilerin 149'u kız, 140'ı erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin 132'si 6. sınıf, 62'si 7. sınıf, 95'i ise 8. sınıfta okumaktadırlar.

Anketlerin öğrencilere uygulanabilmesi için kullanılacak olan Anne Baba tutumları ölçeği, saldırganlık ölçeği ve sosyodemografik veri formu Tekirdağ İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından incelemeye alınarak ölçeklerin uygun olduğuna dair gerekli izinler alınmıştır.

5.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada Sosyodemografik Bilgi Formu, Anne Baba Tutumları Ölçeği ve Saldırganlık Ölçeği veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

5.2.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan demografik bilgi formunda öğrencinin yaşı, kaçınıcı sınıf öğrencisi olduğu, kardeş bilgisi, anne ve babanın eğitim durumu, anne ve babanın iş durumu, ailenin ortalama geliri, ailenin öğrencinin okul durumu ile ilgilenip ilgilenmediği ve ilgilenen kişilerin kim olduğu, ailenin genel tavrı ile ilgili sorular yer almaktadır.

5.2.2. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

Anne baba tutum ölçeği, Kuzgun tarafından 1972 yılında geliştirilmiştir. Bu ölçek 40 sorudan ve demokratik, koruyucu/istekçi, otoriter olmak üzere 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçek, orijinalde beşli likert tipindedir. Daha güvenilir sonuçlar almak adına altılı likert tipi hazırlanan şıklarından (1 = hiçbir zaman, 2 = nadiren, 3 = bazen, 4 = genellikle, 5 = çoğu zaman, 6 = her zaman) biri işaretlenerek doldurulur. Ölçek puanlamasında alt ölçekler ayrı ayrı puanlanmaktadır. Alt ölçeklerde işaretlenen maddelerin şıklarının rakamsal değerleri toplanarak alt ölçek puanı hesaplanır. Puanlar yorumlanırken yüksek puan o alt ölçekte belirtilen niteliğe uygunluğu göstermektedir. Bu ölçek hem bireysel hem de grup olarak uygulanabilmektedir. ABTÖ'de zaman sınırlaması yoktur, her birey kendi hızına göre ölçeği tamamlamaktadır. Yaklaşık 20 dakika ölçeğin tamamlanması için yeterlidir.

Kuzgun, Anne Baba Tutumları Ölçeğini geliştirirken 384 üniversite öğrencisiyle çalışmıştır. Ölçekte demokratik, otoriter ve ilgisiz olarak belirlenen anne baba tutumlarından demokratik alt ölçeğinin diğerlerinden bağımsız olduğu, otoriter ve ilgisiz alt ölçeklerininse 0.63 düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ölçeğin test tekrar test sinamasında güvenilirliğin (.66, .59, .64) yeterli düzeyde olmadığı bulunarak ölçek yeniden ele alınmıştır. İlk ölçekten bazı maddeler olduğu gibi alınırken bazılarında değişiklikler yapılmıştır ve bu yeni ölçek toplam 119 maddeden oluşturulmuştur. Madde değerlendirmesi 1992-1993 Gazi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi'nin 100 öğrencisinin katılımıyla yapılmıştır. Veriler faktör analizi yapılmış ve yeni ölçeğin boyutları aranmıştır. Faktör yükü en yüksek 15 madde 'demokratik', eksi değerdeki en yüksek on madde ise 'otoriter' tutumu yansıtmıştır. 'Koruyucu/istekçi' tutumu gösteren en yüksek faktörlü 10 maddenin 3'ü 'koruyucu', 7'si 'istekçi' tutumu yansıtan maddeler olmuştur. Yeni ölçek belirlenen bu faktörlerle 3 alt ölçekten oluşmuştur.

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için yapılan çalışma sonucunda ulaşılan sonuçları şu şekildedir. İç tutarlılık; Cronbach alfa katsayıları demokratik alt ölçek için .89, koruyucu/istekçi alt ölçek için .82, otoriter alt ölçek için ise .78 olarak belirlenmiştir. Test tekrar test güvenilirliğinde de Pearson Momentler Çarpımı katsayıları demokratik alt ölçek için .92, koruyucu/istekçi alt ölçek için .75 ve otoriter alt ölçek için .79 olarak belirlenmiştir.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Yücel, a.g.e., s. 88-89.

5.2.3. Saldırganlık Ölçeği

Saldırganlık ölçeği 1992 yılında Arnold, Buss ve Perry tarafından geliştirilmiştir. Buss ve Warren tarafından 2000 yılında güncellenmiş olan "Aggression Questionnaire" ölçeği Can tarafından Türkçeye uyarlanarak Saldırganlık Ölçeği adını almıştır. Ölçek 34 maddeden ve fiziksel saldırganlık (8 madde), sözel saldırganlık (5 madde), öfke (8 madde), düşmanlık (7 madde), dolaylı saldırganlık (6 madde) olmak üzere 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tipinde olup, hazırlanan şıklardan "5=karakterime tamamen uygun", "4=karakterime çok uygun", "3=Karakterime biraz uygun", "2=Karakterime çok az uygun", "1=karakterime hiç uygun değil" biri işaretlenerek doldurulur. Ölçekten en yüksek alınabilecek puan 170, en düşük alınabilecek puan ise 34'tür. Ölçekten alınan puan 58 ve aşağısı ise düşük, 59 ve 110 arası ise normal, 111 ve üzeri ise yüksek saldırganlık düzeyini ifade etmektedir. Ölçek yorumlanırken alt ölçek puanlarına ve toplam puanlara bakılmaktadır. Saldırganlık ölçeğinde toplam puanın yüksek olması durumunda bireyin alt ölçek puanlarının incelenmesi gerekmektedir.¹⁷⁵

5.2.4. Verilerin İstatistiksel Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler SPSS 21 paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir. İki gruplu karşılaştırmalarda MannWhitney U testi, üç ve daha fazla gruplu karşılaştırmalarda ise Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiye Korelasyon analizi ile bakılmıştır. Anlamlılık seviyesi olarak 0,05 kullanılmış olup, $p < 0,05$ olması durumunda anlamlı farklılığı/ilişkinin olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise anlamlı farklılığın/ilişkinin olmadığı belirtilmiştir.

¹⁷⁵ Sevil Yavuz Gümüş, Saldırganlık İle Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arel Üniversitesi, Psikoloji, İstanbul, 2011, s. 40 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde anne baba tutumları ve saldırganlık ölçekleri ile araştırmacının hazırladığı veri formundan elde edilen bulgular yer almaktadır.

6.1. Demografik Değişkenlerle İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyodemografik veri formuna vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda demografik değişkenleri incelenmiştir. Katılımcıların sosyodemografik veri formuna göre dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo-1 Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%
Yaş	12. yaş	131	45,3
	13.yaş	57	19,7
	14.yaş	101	34,9
	Total	289	100,0
Sınıf	6.Sınıf	132	45,7
	7.Sınıf	62	21,5
	8.Sınıf	95	32,9
	Total	289	100,0
Cinsiyet	E	140	48,4
	K	149	51,6
	Total	289	100,0
Kardeş sayısı	Yok	16	5,5
	1 kardeş	10	3,5
	2 kardeş	127	43,9
	3 kardeş	73	25,3
	4 kardeş	32	11,1
	5 kardeş	16	5,5
	6+ kardeş	15	5,2
	Total	289	100,0
Annenin Eğitim Durumu	Okuryazar olmayan	17	5,9
	Okuryazar	27	9,3
	İlkokul	60	20,8
	Ortaokul	106	36,7
	Lise ve üstü	79	27,3
	Total	289	100,0

Babanın Eğitim Durumu	Okuryazar olmayan	3	1,0
	Okuryazar	17	5,9
	İlkokul	46	15,9
	Ortaokul	119	41,2
	Lise	93	32,2
	Üniversite ve üstü	11	3,8
	Total	289	100,0
Annenin İş Durumu	Çalışmıyor	187	64,7
	İşçi	80	27,7
	Devlet Memuru	2	,7
	Ticarette uğraşiyor	4	1,4
	Çiftçi	2	,7
	Diğer	14	4,8
	Total	289	100,0
Babanın İş Durumu	Çalışmıyor	10	3,5
	İşçi	200	69,2
	Devlet Memuru	3	1,0
	Ticarette uğraşiyor	34	11,8
	Çiftçi	4	1,4
	Diğer	38	13,1
	Total	289	100,0
Ailenin Ortalama Geliri	0-500 TL	9	3,1
	500-1000 TL	16	5,5
	1000-1500 TL	56	19,4
	1500-2500 TL	102	35,3
	2500 TL ve üzeri	106	36,7
	Total	289	100,0
Ailenin Öğrencilerin Okul Durumu İle İlgilenmesi	İlgilenir	239	82,7
	İlgilenmez	3	1,0
	Az ilgilenir	47	16,3
	Total	289	100,0
En Fazla İlgilenen Kişi	Annem	197	68,2
	Babam	62	21,5
	Ablam-Abim	17	5,9
	Diğer	13	4,5
	Total	289	100,0
Ailenizin Genel Tavrı	Anlayışlı sabırlı, sıcak	233	80,6
	Katı, Baskıcı	30	10,4
	Tutarsız, çelişkili	15	5,2
	Diğer	11	3,8
	Total	289	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere Katılımcıların %45,3’ünün (n =131) 12 yaşında, %19,7’sinin (n =57) yaşında, %34,9’unun (n =101) 14 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Annenin iş durumu incelendiğinde; %64,7’si (n =187) çalışmıyor olduğu görülmüştür. Babanın iş durumu incelendiğinde; %69,2’si (n =200) işçi olarak çalışmaktadır. Ailelerin ortalama aylık gelirlerine bakıldığında; %36,7’sinin (n =106) 2500 TL ve üzerinde aylık gelirleri olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin öğrencilerin okul durumu ile ilgilenmesi incelendiğinde; %82,7’sinin (n =239) ilgilendiği belirlenmiştir. En fazla kimin ilgilendiği incelendiğinde ise; %68,2’sinin (n =197) anne olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin öğrencilere karşı genel tavırlarının; %80,6’sının (n =233) anlayışlı, sabırlı, sıcak oldukları bulunmuştur.

Tablo 1’de görüldüğü üzere katılımcıların sosyodemografik özellikleri incelendiğinde öğrencilerin %48,4’ünün (n =140) erkek, %51,6’sının (n =149) kadın olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların kardeş sayısı incelendiğinde; iki kardeş olanlar %43,9 (n =127) olarak bulunmuştur. Annenin eğitim durumu incelendiğinde; ortaokul mezunu %36,7 (n =106) olarak tespit edilmiştir. Babanın eğitim durumu incelendiğinde ise; ortaokul mezunu %41,2 (n =119) olarak belirlenmiştir.

6.2. Anne Baba Tutumunun Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Bu bölümde Anne Baba Tutumları ölçeğine dair ölçek puanlarının cinsiyet değişkeni ile incelenmesine ilişkin bulgular Tablo-2’de yer almaktadır.

Tablo-2 Cinsiyete Göre Algılanan Anne Baba Tutumları

		Cinsiyet						Mann-Whitney U testi		
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	z	p
Demokratik Tutumu	E	140	68,54	67,50	28,00	86,00	10,00	157,5	-2,61	0,009
	K	149	65,61	69,00	37,00	88,00	11,05			
	Total	289	67,12	68,00	28,00	88,00	10,64			
Koruyucu / istekçi Tutum	E	140	60,71	61,50	27,00	89,00	10,66	131,1	-2,74	0,006
	K	149	63,78	66,00	17,00	89,00	12,75			
	Total	289	62,29	63,00	17,00	89,00	11,86			
Otoriter Tutum	E	140	46,92	48,00	25,00	60,00	7,50	130,3	-2,9	0,004
	K	149	49,30	51,00	28,00	60,00	7,32			
	Total	289	48,15	49,00	25,00	60,00	7,49			

Tablo-2’de görüldüğü gibi; cinsiyet ve algılanan anne baba tutumları ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için Mann-Whitney U test kullanılmıştır.

Testin sonucunda; demokratik tutum puanları erkeklerde daha yüksek görülürken koruyucu ve otoriter tutum puanlarının kızlarda daha yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Buna göre, ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Erkekler anne baba tutumlarını daha demokratik algılayarak, kızlar anne baba tutumlarını daha koruyucu/istekçi ve otoriter olarak algılamaktadırlar.

6.3. Saldırganlık Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Bu bölümde ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeylerinin cinsiyete göre incelenmesine ilişkin bulgular Tablo-3’te yer almaktadır.

Tablo-3 Saldırganlık Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

		Cinsiyet						Mann-Whitney U testi		
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	z	p
Fiziksel Saldırganlık	E	140	18,32	18,00	8,00	36,00	6,74	155,8	-2,1	0,033
	K	149	16,87	15,00	8,00	39,00	7,14	134,8		
	Total	289	17,57	17,00	8,00	39,00	6,98			
Sözel saldırganlık	E	140	12,01	11,00	5,00	22,00	3,79	148,3	-0,657	0,511
	K	149	11,83	11,00	5,00	23,00	4,00	141,9		
	Total	289	11,92	11,00	5,00	23,00	3,89			
Öfke	E	140	19,61	19,50	8,00	34,00	6,26	144,2	-0,154	0,877
	K	149	19,76	20,00	8,00	38,00	6,44	145,7		
	Total	289	19,69	20,00	8,00	38,00	6,34			
Düşmanlık	E	140	17,56	17,00	8,00	32,00	5,34	136,9	-1,59	0,111
	K	149	18,68	18,00	8,00	35,00	5,97	152,6		
	Total	289	18,14	18,00	8,00	35,00	5,69			
Dolaylı saldırganlık	E	140	13,58	13,00	6,00	27,00	4,38	157,5	-2,47	0,013
	K	149	12,49	12,00	6,00	26,00	4,32	133,2		
	Total	289	13,02	12,00	6,00	27,00	4,38			
Toplam Saldırganlık	E	140	81,09	81,00	40,00	147,00	21,27	149,8	-0,952	0,341
	K	149	79,63	77,00	42,00	149,00	23,57	140,5		
	Total	289	80,34	80,00	40,00	149,00	22,46			

Tablo-3’te bireylerin saldırganlık düzeylerinin cinsiyet durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Uygulanan Mann-Whitney U Testi'ne göre; saldırganlık puanlarının cinsiyetlere göre incelenmesi sonucunda fiziksel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık puanlarının erkeklerde anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Erkek öğrenciler ile kız öğrenciler saldırgan davranışlar konusunda karşılaştırıldığında erkek öğrencilerde görülen fiziksel ve dolaylı saldırganlık davranışlarının kız öğrencilere göre daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır.

Diğer puanlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

6.4. Anne Baba Tutumunun Yaş Değişkenine Göre İncelenmesi

Bu bölümde anne baba tutumları ölçeğine dair ölçek puanlarının yaş değişkeni ile incelenmesine ilişkin bulgular Tablo-4'te yer almaktadır.

Tablo-4 Yaşa Göre Algılanan Anne Baba Tutumları

		Yaş						Kruskall-Wallis H testi			
		N	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karş.
Demokratik Tutumu	12. yaş	131	54,88	55,00	30,00	85,00	9,11	156,1	4,3	0,116	-
	13.yaş	57	53,37	52,00	40,00	69,00	7,01	137,8			
	14.yaş	101	53,00	53,00	38,00	69,00	7,24	134,6			
	Total	289	53,92	54,00	30,00	85,00	8,12				
Koruyucu / istekçi Tutum	12. yaş	131	58,89	60,00	24,00	85,00	10,60	157,1	8,6	0,013	3-1 3-2
	13.yaş	57	58,68	59,00	39,00	72,00	7,72	152,0			
	14.yaş	101	56,19	56,00	33,00	79,00	8,74	125,4			
	Total	289	57,91	59,00	24,00	85,00	9,51				
Otoriter Tutum	12. yaş	131	29,60	29,00	17,00	60,00	7,08	135,3	3,7	0,151	-
	13.yaş	57	30,02	30,00	18,00	47,00	5,84	146,7			
	14.yaş	101	30,96	30,00	19,00	49,00	6,14	156,6			
	Total	289	30,16	29,00	17,00	60,00	6,54				

Tablo-4'te görüldüğü gibi; algılanan anne baba tutumlarının yaş değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Kruskall-Wallis H testi kullanılmıştır. Koruyucu ve istekçi puanlarının 14 yaş grubunda anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir. ($p<0,05$) Bu da yaş arttıkça koruyucu/istekçi tutumun azaldığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Demokratik ve otoriter tutum ile yaş arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte demokratik puanların 12 yaş grubunda daha yüksek, otoriter puanın ise 12 yaş grubunda daha düşük olduğu görülmektedir. Araştırmada demokratik anne baba tutumuna sahip olduklarını belirten öğrencilerden, 12 yaşında olanlar, anne babalarının tutumlarını daha demokratik olarak, otoriter anne baba tutumuna sahip olduklarını belirten öğrencilerden 12 yaşında olanlar ise anne babalarının tutumlarını daha otoriter olarak algılamaktadırlar.

6.5. Saldırganlık Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre İncelenmesi

Bu bölümde ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeylerinin yaşa göre incelenmesine ilişkin bulgular Tablo-5'te yer almaktadır.

Tablo-5 Saldırganlık Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre İncelenmesi

		Yaş						Kruskall-Wallis H testi			
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karşı.
Fiziksel Saldırg.	12. yaş	131	16,95	16,00	8,00	37,00	6,64	138,8	6,1	0,045	3-1 3-2
	13.yaş	57	16,19	15,00	8,00	33,00	5,82	130,6			
	14.yaş	101	19,15	18,00	8,00	39,00	7,73	161,1			
	Total	289	17,57	17,00	8,00	39,00	6,98				
Sözel saldırg.	12. yaş	131	11,45	11,00	5,00	22,00	3,71	136,2	11,5	0,003	3-1 3-2
	13.yaş	57	11,05	10,00	5,00	23,00	3,53	126,1			
	14.yaş	101	13,01	13,00	5,00	23,00	4,11	167,1			
	Total	289	11,92	11,00	5,00	23,00	3,89				
Öfke	12. yaş	131	18,87	19,00	8,00	34,00	6,01	136,5	3,1	0,212	-
	13.yaş	57	19,63	20,00	9,00	33,00	5,59	144,9			
	14.yaş	101	20,78	20,00	10,00	38,00	7,03	156,0			
	Total	289	19,69	20,00	8,00	38,00	6,34				
Düşmanlık	12. yaş	131	17,63	17,00	8,00	32,00	5,76	137,7	2,6	0,266	-
	13.yaş	57	17,93	18,00	8,00	35,00	5,71	143,1			
	14.yaş	101	18,93	18,00	8,00	35,00	5,56	155,6			
	Total	289	18,14	18,00	8,00	35,00	5,69				
Dolaylı Saldırg.	12. yaş	131	12,33	12,00	6,00	24,00	3,78	133,8	5,1	0,077	-
	13.yaş	57	12,96	13,00	6,00	23,00	4,15	146,4			
	14.yaş	101	13,94	13,00	6,00	27,00	5,05	158,7			
	Total	289	13,02	12,00	6,00	27,00	4,38				
Toplam Saldırg.	12. yaş	131	77,23	77,00	40,00	133,00	20,99	134,6	6,8	0,032	3-1 3-2
	13.yaş	57	77,77	77,00	46,00	137,00	19,59	137,8			
	14.yaş	101	85,81	81,00	44,00	149,00	24,87	162,5			
	Total	289	80,34	80,00	40,00	149,00	22,46				

Tablo-5'te bireylerin saldırganlık düzeylerinin yaş durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan Kruskall-Wallis H Testine göre; fiziksel, sözel ve toplam saldırganlık puanlarının 14 yaş grubunda anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0,05$).

Diğer puan türlerinin yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p > 0,05$). Ancak istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte yaş arttıkça saldırganlık davranışlarda da artış görülmektedir.

6.6. Anne Baba Tutumunun Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Bu bölümde anne baba tutumlarının babanın eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular Tablo-6'da yer almaktadır.

Tablo-6 Anne Baba Tutumunun Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

		Babanın Eğitim Durumu						Kruskall-Wallis H testi			
		N	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karşılaştırma
Demokratik Tutum	Okuryazar	20	51,60	52,00	37,00	65,00	8,39	125,5	5,3	0,251	-
	İlkokul	46	52,61	53,50	34,00	69,00	8,61	134,5			
	Ortaokul	119	54,30	53,00	30,00	80,00	8,00	147,3			
	Lise	93	54,15	53,00	38,00	85,00	8,18	145,9			
	Üniversite ve üstü	11	57,64	57,00	48,00	64,00	5,12	191,9			
	Total	289	53,92	54,00	30,00	85,00	8,12				
Koruyucu / istekçi Tutum	Okuryazar	20	54,50	54,50	40,00	79,00	10,36	111,8	16,5	0,002	5-1 5-2 5-3 5-4
	İlkokul	46	53,76	55,00	24,00	75,00	11,27	113,8			
	Ortaokul	119	59,24	61,00	32,00	79,00	8,49	156,5			
	Lise	93	58,37	59,00	35,00	85,00	9,19	146,4			
	Üniversite ve üstü	11	63,09	64,00	46,00	74,00	6,77	199,2			
	Total	289	57,91	59,00	24,00	85,00	9,51				
Otoriter Tutum	Okuryazar	20	30,00	28,00	19,00	42,00	5,61	151,0	10,6	0,031	5-1 5-2 5-3 4-1 4-2 4-3
	İlkokul	46	31,93	31,00	18,00	46,00	7,02	172,4			
	Ortaokul	119	30,33	29,00	20,00	49,00	5,58	149,8			
	Lise	93	29,59	28,00	17,00	60,00	7,61	131,1			
	Üniversite ve üstü	11	27,75	30,00	24,00	38,00	4,29	114,8			
	Total	289	30,16	29,00	17,00	60,00	6,54				

Tablo-6'da anne baba tutumunun babanın eğitim durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Tablo-6'da yapılan Kruskal-Wallis H Testine göre; demokratik tutum puanı açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık

görülmemektedir.($p>0,05$) İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte eğitim düzeyi arttıkça demokratik tutum puanı da artmaktadır.

Koruyucu puanlarının üniversite mezunu olanlarda anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir.($p<0,05$)

Otoriter tutumun lise ve üniversite grubunda diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir.($p<0,05$) Babaların eğitim düzeyleri arttıkça otoriter tutumun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

6.7. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Bu bölümde ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışlarının babanın eğitim durumuna göre incelenmesi ilişkin bulgular Tablo-7'de yer almaktadır.

Tablo-7 Babanın Eğitim Durumuna Göre Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırıcılık Davranışları

		Babanın Eğitim Durumu						Kruskal-Wallis H testi			
		n	Mean	Media n	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karş.
Fiziksel Saldır.	Okuryazar	20	18,35	18,00	8,00	33,00	7,50	154,1	12,7	0,013	4-1
	İlkokul	46	19,96	20,00	9,00	36,00	7,11	174,8			4-2
	Ortaokul	119	18,01	17,00	8,00	39,00	7,22	149,3			4-3
	Lise	93	15,67	15,00	8,00	33,00	5,92	123,4			5-1
	Üniversite ve +	11	17,55	18,00	8,00	30,00	8,24	139,4			5-2
	Total	289	17,57	17,00	8,00	39,00	6,98				5-3
Sözel Saldırıcı.	Okuryazar	20	11,30	11,00	5,00	17,00	3,26	137,0	13,1	0,011	2-1
	İlkokul	46	13,59	14,00	5,00	22,00	4,00	182,1			2-4
	Ortaokul	119	12,06	11,00	5,00	23,00	4,14	145,0			2-5
	Lise	93	11,05	11,00	5,00	19,00	3,45	128,1			3-1
	Üniversite ve +	11	11,82	11,00	7,00	18,00	3,46	146,6			3-4
	Total	289	11,92	11,00	5,00	23,00	3,89				3-5
Öfke	Okuryazar	20	18,60	19,00	9,00	28,00	5,99	135,1	8,5	0,073	-
	İlkokul	46	21,96	21,00	11,00	38,00	5,94	175,0			
	Ortaokul	119	19,86	20,00	8,00	38,00	6,89	145,8			
	Lise	93	18,62	18,00	8,00	34,00	5,73	132,0			
	Üniversite ve +	11	19,36	18,00	11,00	30,00	5,70	139,7			
	Total	289	19,69	20,00	8,00	38,00	6,34				
Düşmanlık	Okuryazar	20	17,70	17,00	11,00	25,00	4,54	141,5	2,8	0,576	-
	İlkokul	46	19,41	20,00	8,00	35,00	5,98	163,1			
	Ortaokul	119	18,17	18,00	8,00	35,00	5,79	144,3			
	Lise	93	17,68	17,00	8,00	30,00	5,71	139,1			
	Üniversite ve +	11	17,27	16,00	11,00	26,00	4,98	132,9			
	Total	289	18,14	18,00	8,00	35,00	5,69				
Dolaylı Saldır.	Okuryazar	20	14,70	14,50	6,00	27,00	5,30	174,4	17,4	0,002	1-3
	İlkokul	46	15,00	14,00	6,00	26,00	4,44	183,1			1-4
	Ortaokul	119	12,83	12,00	6,00	26,00	4,23	141,3			1-5
	Lise	93	12,10	11,00	6,00	23,00	4,00	127,4			2-3
	Üniversite ve +	11	11,45	11,00	6,00	18,00	4,01	121,0			2-4
	Total	289	13,02	12,00	6,00	27,00	4,38				2-5
Toplam Saldır.	Okuryazar	20	80,65	84,50	40,00	109,00	20,53	155,0	13,1	0,011	4-1
	İlkokul	46	89,91	92,00	46,00	145,00	23,30	180,4			4-2
	Ortaokul	119	80,92	79,00	42,00	149,00	23,74	144,6			4-3
	Lise	93	75,12	75,00	44,00	131,00	19,86	126,5			5-1
	Üniversite ve +	11	77,45	80,00	55,00	103,00	17,76	139,2			5-2
	Total	289	80,34	80,00	40,00	149,00	22,46				5-3

Tablo-7'de ergenlik dönemindeki bireylerin saldırıcılık düzeyleri babanın eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermeme durumu incelenmiştir.

Kruskall-Wallis H Testine göre; fiziksel saldırganlık puanlarının lise ve üniversite+ grubunda diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir.($p<0,05$)

Sözel saldırganlık puanlarının ilkokul ve ortaokul grubunda diğer gruplara göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir.($p<0,05$)

Dolaylı saldırganlık puanlarının okuyazar ve ilkokul grubunda diğer gruplara göre anlamlı derecede yüksek görülmektedir.($p<0,05$)

Toplam saldırganlık puanlarının ise, üniversite ve üzerinde eğitim alan grubundaki bireylerin diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir.($p<0,05$) Üniversite ve üzerinde eğitim alan anne babaların toplam saldırganlık puanlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.8. Anne Baba Tutumunun Annenin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Bu bölümde anne baba tutumlarının annenin eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular Tablo-8'de yer almaktadır.

Tablo-8 Anne Baba Tutumunun Annenin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

		Annenin Eğitim Durumu						Kruskall-Wallis H testi			
		N	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karş.
Demokratik Tutum	Okuyazar olmayan	17	54,18	57,00	42,00	69,00	8,05	147,8	4,3	0,363	-
	Okuyazar	27	50,30	51,00	34,00	65,00	8,72	114,1			
	İlkokul	60	54,42	53,50	35,00	80,00	8,17	148,0			
	Ortaokul	106	54,21	54,00	30,00	85,00	8,61	145,7			
	Lise ve üstü	79	54,35	55,00	39,00	69,00	7,04	151,8			
	Total	289	53,92	54,00	30,00	85,00	8,12				
Koruyucu / istekçi Tutum	Okuyazar olmayan	17	57,41	59,00	42,00	75,00	9,45	138,2	18,9	0,001	5-1 5-2 5-3 4-1 4-2 4-3
	Okuyazar	27	52,26	54,00	24,00	79,00	12,13	102,3			
	İlkokul	60	55,58	54,50	33,00	78,00	9,40	120,9			
	Ortaokul	106	59,20	60,00	32,00	85,00	8,72	154,3			
	Lise ve üstü	79	59,97	61,00	35,00	79,00	8,69	166,9			
	Total	289	57,91	59,00	24,00	85,00	9,51				
Otoriter Tutum	Okuyazar olmayan	17	30,06	27,00	20,00	46,00	8,00	139,0	10,7	0,031	5-1 5-2 5-3 5-4
	Okuyazar	27	29,61	28,00	18,00	42,00	5,93	139,0			
	İlkokul	60	32,03	31,00	20,00	49,00	6,20	173,1			
	Ortaokul	106	30,09	29,00	17,00	60,00	6,81	142,0			
	Lise ve üstü	79	27,89	29,00	17,00	49,00	6,05	115,9			
	Total	289	30,16	29,00	17,00	60,00	6,54				

Tablo-8’de anne baba tutumunun annenin eğitim durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Kruskall-Wallis H Testine göre; demokratik puan açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.($p>0,05$)

Koruyucu puanlarının ortaokul ve lise grubunda anlamlı derecede yüksek görülmektedir.($p<0,05$)

Otoriter tutum puanlarının lise ve üstü grubunda anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir.($p<0,05$) Annelerin eğitim düzeyleri artıkça otoriter tutumun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

6.9. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Annenin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Bu bölümde ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeylerinin annenin eğitim durumuna göre incelenmesi ilişkin bulgular Tablo-9’te yer almaktadır.

Tablo-9 Annenin Eğitim Durumuna Göre Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Düzeyleri

		Annenin Eğitim Durumu						Kruskall-Wallis H testi			
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karşı.
Fiziksel Saldırg.	Okuryazar olmayan	17	18,41	17,00	8,00	36,00	9,05	146,1	8,3	0,079	-
	Okuryazar	27	19,33	19,00	9,00	33,00	6,63	170,1			
	İlkokul	60	18,97	18,50	8,00	34,00	6,94	163,4			
	Ortaokul	106	17,06	16,00	8,00	39,00	6,76	139,1			
	Lise ve üstü	79	16,42	15,00	8,00	33,00	6,77	130,1			
	Total	289	17,57	17,00	8,00	39,00	6,98				
Sözel saldırg.	Okuryazar olmayan	17	12,65	11,00	5,00	22,00	5,47	153,5	9,4	0,051	-
	Okuryazar	27	12,93	13,00	6,00	20,00	3,44	170,9			
	İlkokul	60	12,75	13,00	5,00	23,00	4,02	164,4			
	Ortaokul	106	11,32	10,50	5,00	23,00	3,56	131,3			
	Lise ve üstü	79	11,58	11,00	5,00	22,00	3,87	138,0			
	Total	289	11,92	11,00	5,00	23,00	3,89				
Öfke	Okuryazar olmayan	17	21,24	20,00	10,00	32,00	6,91	163,8	9,9	0,051	
	Okuryazar	27	19,63	20,00	9,00	32,00	5,83	148,8			
	İlkokul	60	21,73	21,00	10,00	38,00	6,61	170,9			
	Ortaokul	106	18,77	18,00	8,00	38,00	6,22	131,8			
	Lise ve üstü	79	19,05	18,00	8,00	34,00	6,08	137,7			
	Total	289	19,69	20,00	8,00	38,00	6,34				
Düşmanlık	Okuryazar olmayan	17	17,82	17,00	8,00	32,00	5,95	141,2	7,3	0,119	-
	Okuryazar	27	17,74	18,00	10,00	25,00	4,52	142,4			
	İlkokul	60	20,08	19,50	8,00	35,00	6,62	168,6			
	Ortaokul	106	17,25	17,00	9,00	35,00	5,21	132,2			
	Lise ve üstü	79	18,06	17,00	8,00	29,00	5,63	145,9			
	Total	289	18,14	18,00	8,00	35,00	5,69				
Dolaylı saldırg.	Okuryazar olmayan	17	14,29	13,00	6,00	27,00	6,24	157,0	18,2	0,001	4-1 4-2 4-3 4-1 5-2 5-3
	Okuryazar	27	14,74	15,00	10,00	22,00	3,54	183,9			
	İlkokul	60	14,37	14,00	6,00	26,00	4,82	170,6			
	Ortaokul	106	12,03	12,00	6,00	23,00	3,61	127,2			
	Lise ve üstü	79	12,46	11,00	6,00	24,00	4,36	133,5			
	Total	289	13,02	12,00	6,00	27,00	4,38				
Toplam Saldırg.	Okuryazar olmayan	17	84,41	92,00	40,00	39,00	29,17	157,2	13,7	0,008	4-1 4-2 4-3 4-1 5-2 5-3
	Okuryazar	27	84,37	89,00	50,00	23,00	18,12	168,7			
	İlkokul	60	87,90	87,00	43,00	47,00	24,47	172,0			
	Ortaokul	106	76,43	75,00	42,00	49,00	20,60	129,1			
	Lise ve üstü	79	77,57	76,00	44,00	31,00	21,74	135,1			
	Total	289	80,34	80,00	40,00	49,00	22,46				

Tablo-9'da ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri annenin eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermeme durumu incelenmiştir.

Kruskall-Wallis H Testine göre; dolaylı ve toplam saldırganlık puanlarının ortaokul ve lise üzeri gruplarda diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir ($p < 0,05$).

Diğer puan türleri açısından anne eğitim grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p > 0,05$).

6.10. Saldırganlık Düzeylerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İncelenmesi

Bu bölümde ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeylerinin kardeş sayısına göre incelenmesine ilişkin bulgular Tablo-10'da yer almaktadır.

Tablo-10 Saldırganlık Düzeylerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İncelenmesi

		Kardeş sayısı						Kruskall-Wallis H testi			
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karş.
Fiziksel Saldırganlık	Yok	16	18,63	18,00	8,00	30,00	6,28	163,2	9,5	0,144	-
	1 kardeş	10	21,70	21,50	8,00	33,00	7,20	196,3			
	2 kardeş	127	16,72	16,00	8,00	39,00	7,15	132,6			
	3 kardeş	73	17,68	17,00	8,00	33,00	6,61	148,4			
	4 kardeş	32	18,09	15,00	9,00	37,00	7,43	149,5			
	5 kardeş	16	19,31	20,00	12,00	29,00	5,64	174,2			
	6+ kardeş	15	17,33	17,00	9,00	36,00	7,75	138,8			
	Total	289	17,57	17,00	8,00	39,00	6,98				
Sözel Saldırganlık	Yok	16	11,69	10,50	6,00	19,00	3,70	139,2	4,2	0,641	-
	1 kardeş	10	10,80	10,50	8,00	14,00	1,93	123,2			
	2 kardeş	127	11,84	11,00	5,00	23,00	3,84	143,4			
	3 kardeş	73	11,81	11,00	5,00	23,00	4,28	140,6			
	4 kardeş	32	13,00	13,00	7,00	22,00	3,39	170,7			
	5 kardeş	16	12,06	12,50	6,00	18,00	4,01	151,9			
	6+ kardeş	15	11,60	10,00	5,00	19,00	4,61	138,4			
	Total	289	11,92	11,00	5,00	23,00	3,89				
Öfke	Yok	16	21,19	21,50	10,00	33,00	6,44	167,9	2,4	0,879	-
	1 kardeş	10	18,70	19,00	11,00	29,00	5,36	133,4			
	2 kardeş	127	19,43	19,00	9,00	38,00	6,53	140,5			
	3 kardeş	73	19,58	20,00	8,00	34,00	6,65	143,5			
	4 kardeş	32	20,19	21,00	10,00	32,00	5,94	153,0			
	5 kardeş	16	20,44	19,00	15,00	32,00	4,66	156,7			
	6+ kardeş	15	19,67	20,00	10,00	31,00	6,85	144,1			
	Total	289	19,69	20,00	8,00	38,00	6,34				
Düşmanlık	Yok	16	19,31	19,50	8,00	30,00	6,23	164,7	1,8	0,935	-
	1 kardeş	10	18,00	17,00	11,00	27,00	5,70	142,3			
	2 kardeş	127	18,35	18,00	8,00	35,00	5,92	147,3			
	3 kardeş	73	18,14	17,00	8,00	35,00	6,02	142,7			
	4 kardeş	32	17,81	17,50	9,00	25,00	4,45	144,6			
	5 kardeş	16	17,25	16,50	10,00	25,00	4,65	133,4			
	6+ kardeş	15	16,93	17,00	8,00	26,00	5,47	130,4			
	Total	289	18,14	18,00	8,00	35,00	5,69				

Tablo-10'da bireylerin saldırganlık düzeylerinin kardeş sayısı durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Uygulanan Kruskall-Wallis H Testi'ne göre; kardeş sayısı grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0,05$).

6.11. Saldırganlık Düzeylerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Bu bölümde ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeylerinin sınıf düzeyine göre incelenmesine ilişkin bulgular Tablo-11'de yer almaktadır.

Tablo-11 Saldırganlık Düzeylerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

		Sınıf						Kruskall-Wallis H testi			
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karşı.
Fiziksel Saldırg.	6.Sınıf	132	16,75	16,00	8,00	37,00	6,53	136,4	3,5	0,171	-
	7.Sınıf	62	17,52	17,50	8,00	36,00	6,92	144,3			
	8.Sınıf	95	18,75	17,00	8,00	39,00	7,50	157,5			
	Total	289	17,57	17,00	8,00	39,00	6,98				
Sözel saldırg.	6.Sınıf	132	11,50	11,00	5,00	22,00	3,68	137,8	9,1	0,011	3-1 3-2
	7.Sınıf	62	11,21	10,00	5,00	23,00	3,70	128,8			
	8.Sınıf	95	12,96	13,00	5,00	23,00	4,13	165,6			
	Total	289	11,92	11,00	5,00	23,00	3,89				
Öfke	6.Sınıf	132	18,78	18,50	8,00	34,00	5,89	135,2	3,3	0,188	-
	7.Sınıf	62	20,39	20,00	9,00	38,00	6,44	153,5			
	8.Sınıf	95	20,49	20,00	10,00	38,00	6,77	153,0			
	Total	289	19,69	20,00	8,00	38,00	6,34				
Düşmanlık	6.Sınıf	132	17,66	17,00	8,00	32,00	5,75	138,1	1,7	0,416	-
	7.Sınıf	62	18,39	18,00	8,00	35,00	6,10	148,1			
	8.Sınıf	95	18,65	18,00	8,00	32,00	5,32	152,5			
	Total	289	18,14	18,00	8,00	35,00	5,69				
Dolaylı saldırg.	6.Sınıf	132	12,21	12,00	6,00	24,00	3,68	131,8	6,1	0,046	1-2 1-3
	7.Sınıf	62	13,82	14,00	6,00	27,00	4,80	158,7			
	8.Sınıf	95	13,61	13,00	6,00	26,00	4,81	154,4			
	Total	289	13,02	12,00	6,00	27,00	4,38				
Toplam Saldırg.	6.Sınıf	132	76,90	76,00	40,00	133,00	20,74	133,2	5,3	0,069	-
	7.Sınıf	62	81,32	80,50	46,00	145,00	22,73	149,3			
	8.Sınıf	95	84,46	81,00	44,00	149,00	24,01	158,6			
	Total	289	80,34	80,00	40,00	149,00	22,46				

Tablo-11'de bireylerin saldırganlık düzeylerinin sınıf düzeyi durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Uygulanan Kruskal-Wallis H Testi'ne göre; Sözel saldırganlık puanlarının 8. sınıflarda 6 ve 7. sınıfa göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0,05$).

Dolaylı saldırganlık puanlarının 6.sınıflarda anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

6.12. Anne Baba Tutumunun Ailenin Ekonomik Gelir Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Bu bölümde anne baba tutumlarının annenin eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular Tablo-12'de yer almaktadır.

Tablo-12 Anne Baba Tutumlarının Ailenin Ekonomik Gelir Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

		Ailenin Ortalama Geliri						Kruskall-Wallis H testi			
		N	Mean	Medi-an	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karş.
Demokratik Tutumu	0-500 TL	9	54,00	54,00	35,00	69,00	13,77	154,7	10,9	0,052	-
	500-1000 TL	16	62,06	64,00	44,00	80,00	10,39	210,4			
	1000-1500 TL	56	52,91	53,50	38,00	68,00	7,08	135,5			
	1500-2500 TL	102	53,69	53,00	34,00	85,00	7,56	142,5			
	2500 TL ve üzeri	106	53,45	53,50	30,00	69,00	7,68	141,7			
	Total	289	53,92	54,00	30,00	85,00	8,12				
Koruyucu / istekçi Tutum	0-500 TL	9	53,67	54,00	34,00	70,00	13,01	119,9	2,9	0,566	-
	500-1000 TL	16	60,69	61,50	44,00	78,00	11,15	166,5			
	1000-1500 TL	56	57,05	57,00	35,00	79,00	9,34	134,3			
	1500-2500 TL	102	58,13	59,00	24,00	85,00	9,59	147,6			
	2500 TL ve üzeri	106	58,08	59,00	32,00	79,00	8,95	147,0			
	Total	289	57,91	59,00	24,00	85,00	9,51				
Otoriter Tutum	0-500 TL	9	28,78	28,00	20,00	37,00	5,91	129,9	7,3	0,121	-
	500-1000 TL	16	35,69	34,50	23,00	50,00	9,15	194,8			
	1000-1500 TL	56	29,88	28,50	20,00	46,00	5,35	144,0			
	1500-2500 TL	102	30,35	30,00	17,00	60,00	7,07	148,1			
	2500 TL ve üzeri	106	29,40	29,00	18,00	49,00	5,83	136,3			
	Total	289	30,16	29,00	17,00	60,00	6,54				

Tablo-12'de anne baba tutumunun ailenin ekonomik gelir durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Kruskall-Wallis H Testine göre, gelir grupları arasında anne-baba tutum puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0,05$).

6.13. Saldırganlık Düzeylerinin Ailenin Ekonomik Gelir Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Bu bölümde ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri ile ailenin ekonomik gelir durumuna ilişkin bulgular Tablo-13'te yer almaktadır.

Tablo-13 Saldırganlık Düzeylerinin Ailenin Ekonomik Gelir Durumu Değişkenine
Göre İncelenmesi

		Ailenin Ortalama Geliri						Kruskall-Wallis H testi			
		n	Mean	Medi- an	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karş.
Fiziksel Saldırg.	0-500 TL	9	19,67	16,00	10,00	37,00	10,01	155,7	1,18	0,881	-
	500-1000 TL	16	19,31	17,50	8,00	34,00	8,01	161,8			
	1000-1500 TL	56	17,79	16,50	8,00	36,00	6,95	147,5			
	1500-2500 TL	102	17,39	16,50	8,00	34,00	6,50	144,9			
	2500 TL ve +	106	17,19	17,00	8,00	39,00	7,05	140,3			
	Total	289	17,57	17,00	8,00	39,00	6,98				
Sözel saldırganlık	0-500 TL	9	11,89	11,00	6,00	22,00	4,46	139,8	5,7	0,222	-
	500-1000 TL	16	14,13	15,00	9,00	22,00	3,86	191,7			
	1000-1500 TL	56	11,95	12,00	5,00	22,00	3,79	147,6			
	1500-2500 TL	102	11,75	11,50	5,00	22,00	3,76	142,8			
	2500 TL ve +	106	11,73	11,00	5,00	23,00	4,00	139,1			
	Total	289	11,92	11,00	5,00	23,00	3,89				
Öfke	0-500 TL	9	20,78	20,00	11,00	28,00	6,18	161,7	8,8	0,065	-
	500-1000 TL	16	22,00	21,50	12,00	33,00	5,80	177,4			
	1000-1500 TL	56	20,95	20,00	9,00	36,00	5,97	162,6			
	1500-2500 TL	102	19,72	19,00	9,00	38,00	6,39	144,7			
	2500 TL ve +	106	18,56	17,50	8,00	38,00	6,45	129,7			
	Total	289	19,69	20,00	8,00	38,00	6,34				
Düşmanlık	0-500 TL	9	17,33	17,00	9,00	27,00	5,98	133,7	3,8	0,433	-
	500-1000 TL	16	20,31	20,50	10,00	32,00	5,24	179,4			
	1000-1500 TL	56	18,29	18,50	8,00	29,00	4,41	151,8			
	1500-2500 TL	102	18,13	17,00	8,00	35,00	6,28	142,6			
	2500 TL ve +	106	17,82	17,00	9,00	35,00	5,75	139,4			
	Total	289	18,14	18,00	8,00	35,00	5,69				
Dolaylı saldırg.	0-500 TL	9	13,33	14,00	6,00	20,00	4,77	160,3	5,1	0,272	-
	500-1000 TL	16	15,25	15,50	8,00	27,00	5,11	182,2			
	1000-1500 TL	56	13,48	13,00	6,00	26,00	4,13	153,7			
	1500-2500 TL	102	12,89	12,00	6,00	26,00	4,44	139,8			
	2500 TL ve +	106	12,53	12,00	6,00	24,00	4,25	138,5			
	Total	289	13,02	12,00	6,00	27,00	4,38				
Toplam Saldırg.	0-500 TL	9	83,00	73,00	54,00	129,00	26,29	151,7	6,8	0,144	-
	500-1000 TL	16	91,00	94,00	57,00	133,00	21,21	188,8			
	1000-1500 TL	56	82,45	80,50	43,00	139,00	20,96	155,2			
	1500-2500 TL	102	79,88	78,00	42,00	147,00	22,90	142,1			
	2500 TL ve +	106	77,82	77,50	40,00	149,00	22,48	135,3			
	Total	289	80,34	80,00	40,00	149,00	22,46				

Tablo-13'te bireylerin saldırganlık düzeylerinin ailenin ekonomik gelir durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Kruskall-Wallis H Testi'ne göre; Tablodaki puan türleri açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0,05$).

6.14. Anne Baba Tutumunun Ailenin Genel Tavrına Göre İncelenmesi

Bu bölümde anne baba tutumlarının ailenin genel tavrı durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular Tablo-14'te yer almaktadır.

Tablo-14 Anne Baba Tutumunun Ailenin Genel Tavrı Değişkenine Göre İncelenmesi

		Ailenin Genel Tavrı						Kruskall-Wallis H testi			
		N	Mean	Medi-an	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karş.
Demokratik Tutumu	Anlayışlı sabırlı, sıcak	233	54,45	54,00	37,00	85,00	7,85	149,4	3,4	0,322	-
	Katı, Baskıcı	30	52,07	51,50	34,00	68,00	8,65	129,0			
	Tutarsız, çelişkili	15	51,60	51,00	30,00	66,00	10,46	128,4			
	Diğer	11	51,00	51,00	37,00	65,00	8,16	118,1			
	Total	289	53,92	54,00	30,00	85,00	8,12				
Koruyucu / istekçi Tutum	Anlayışlı sabırlı, sıcak	233	59,21	60,00	32,00	85,00	8,68	155,8	19,9	0,0001	1-2 1-3 1-4
	Katı, Baskıcı	30	52,37	54,00	28,00	73,00	10,68	99,9			
	Tutarsız, çelişkili	15	52,33	53,00	24,00	68,00	10,85	99,4			
	Diğer	11	53,00	55,00	33,00	79,00	12,51	102,3			
	Total	289	57,91	59,00	24,00	85,00	9,51				
Otoriter Tutum	Anlayışlı sabırlı, sıcak	233	29,51	29,00	17,00	60,00	6,28	136,3	17,3	0,001	1-2 1-3 1-4
	Katı, Baskıcı	30	32,87	31,00	18,00	47,00	7,16	181,0			
	Tutarsız, çelişkili	15	30,80	31,00	20,00	46,00	7,41	151,9			
	Diğer	11	35,55	35,00	28,00	47,00	5,11	221,1			
	Total	289	30,16	29,00	17,00	60,00	6,54				

Tablo-14'te anne baba tutumunun ailenin genel tavrı durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Kruskall-Wallis H Testine göre, koruyucu/istekçi tutum puanlarının “anlayışlı sabırlı, sıcak” grubunda anlamlı derecede yüksek olduğu görülürken, otoriter puanların “anlayışlı sabırlı, sıcak grubunda” anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir.($p<0,05$)

Demokratik tutum puanları açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.($p>0,05$)

İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte “anlayışlı sabırlı, sıcak” grubunda puanlar daha yüksek görülmektedir.

6.15. Saldırganlık Davranışlarının Ailenin Genel Tavrına Göre İncelenmesi

Bu bölümde ergenlik dönemindeki bireylerin anne baba tutumları ile saldırganlık davranışlarına ilişkin bulgular Tablo-15’te yer almaktadır.

Tablo-15 Saldırganlık Davranışlarının Ailenin Genel Tavrına Göre İncelenmesi

		Ailenin Genel Tavrı						Kruskall-Wallis H testi			
		n	Mean	Medi-an	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p	İkili karş.
Fiziksel Saldırg.	Anlayışlı sabırlı, sıcak	233	17,00	16,00	8,00	39,00	6,79	138,1	12,7	0,005	4-1 4-3 4-3
	Katı, Baskıcı	30	19,00	19,50	8,00	34,00	7,42	162,6			
	Tutarsız, çelişkili	15	18,80	17,00	10,00	36,00	6,88	160,7			
	Diğer	11	24,18	24,00	14,00	33,00	6,49	221,6			
	Total	289	17,57	17,00	8,00	39,00	6,98				
Sözel Saldırgan.	Anlayışlı sabırlı, sıcak	233	11,63	11,00	5,00	23,00	3,95	137,4	10,6	0,014	1-2 1-3 1-4
	Katı, Baskıcı	30	12,90	12,00	6,00	18,00	3,19	172,3			
	Tutarsız, çelişkili	15	13,07	13,00	5,00	22,00	4,33	171,2			
	Diğer	11	13,82	14,00	7,00	18,00	2,86	195,1			
	Total	289	11,92	11,00	5,00	23,00	3,89				
Öfke	Anlayışlı sabırlı, sıcak	233	19,06	18,00	8,00	38,00	6,19	136,9	11,8	0,008	1-2 1-3 1-4
	Katı, Baskıcı	30	22,47	21,50	14,00	38,00	6,12	179,7			
	Tutarsız, çelişkili	15	21,47	22,00	10,00	32,00	6,76	168,4			
	Diğer	11	23,09	24,00	11,00	32,00	6,74	190,5			
	Total	289	19,69	20,00	8,00	38,00	6,34				
Düşmanlık	Anlayışlı sabırlı, sıcak	233	17,62	17,00	8,00	35,00	5,46	137,9	12,4	0,006	4-1 4-3 4-3
	Katı, Baskıcı	30	19,30	19,50	9,00	35,00	6,39	158,7			
	Tutarsız, çelişkili	15	20,47	20,00	11,00	32,00	6,23	176,3			
	Diğer	11	22,91	24,00	16,00	30,00	4,83	215,4			
	Total	289	18,14	18,00	8,00	35,00	5,69				
Dolaylı Saldırg.	Anlayışlı sabırlı, sıcak	233	12,58	12,00	6,00	27,00	4,22	136,5	16,4	0,001	4-1 4-3 4-3
	Katı, Baskıcı	30	15,00	15,00	6,00	26,00	4,64	184,6			
	Tutarsız, çelişkili	15	13,47	12,00	6,00	26,00	5,19	148,6			
	Diğer	11	16,18	15,00	11,00	22,00	3,37	212,4			
	Total	289	13,02	12,00	6,00	27,00	4,38				
Toplam Saldırg.	Anlayışlı sabırlı, sıcak	233	77,88	76,00	40,00	149,00	21,80	136,0	17,2	0,001	4-1 4-3 4-3
	Katı, Baskıcı	30	88,67	86,50	56,00	145,00	22,59	174,3			
	Tutarsız, çelişkili	15	87,27	87,00	52,00	139,00	24,64	169,0			
	Diğer	11	100,18	98,00	68,00	131,00	17,74	223,2			
	Total	289	80,34	80,00	40,00	149,00	22,46				

Tablo-15'te ergenlik dönemindeki bireylerin anne baba tutumları ile saldırganlık davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Kruskall-Wallis H Testi'ne göre; sözel saldırganlık ve öfke puanlarının "anlayışlı, sabırlı, sıcak" grubunda diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir ($p < 0,05$).

Diğer saldırganlık puanlarının diğer grubunda anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir.

6.16. Anne Baba Tutumları ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Bu bölümde anne baba tutumları ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiye dair bulgular Tablo-16'da yer almaktadır.

Tablo-16 Anne Baba Tutumları ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişki

		Correlations		
		Demokratik Tutumu	Koruyucu / istekçi Tutum	Otoriter Tutum
Fiziksel Saldırganlık	r	-,233**	-,226**	,163**
	p	,000	,000	,005
	N	289	289	289
Sözel saldırganlık	r	-,161**	-,089	,186**
	p	,006	,131	,001
	N	289	289	289
Öfke	r	-,300**	-,234**	,246**
	p	,000	,000	,000
	N	289	289	289
Düşmanlık	r	-,205**	-,126*	,268**
	p	,000	,032	,000
	N	289	289	289
Dolaylı saldırganlık	r	-,323**	-,265**	,235**
	p	,000	,000	,000
	N	289	289	289
Toplam Saldırganlık	r	-,300**	-,235**	,263**
	p	,000	,000	,000
	N	289	289	289

Tablo-16'da anne baba tutumları ve saldırganlık davranışları karşılaştırılarak iki değişken arasındaki ilişki incelenmiştir. Korelasyon sonucuna göre; demokratik

puanlar arttikça bütün saldırganlık puanları azalmaktadır.($p<0,05$) Anne-babaların demokratik tutumları çocuklardaki saldırganlık/hırınlıklarında önemli bir azalmaya neden olduğu söylenbilir.

Koruyucu/istekçi tutum puanları arttikça sözel saldırganlık hariç diğer saldırganlık puanlarında azalma olduğu görülmektedir.($p<0,05$)

Otoriter puanları arttikça çocuklarda saldırganlık puanlarında artış olduğu görülmektedir.($p<0,5$)

YEDİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne baba tutumları ile ilgili literatür tarandığında araştırma sonuçlarına benzer ve benzerlik göstermeyen çalışmalar alt başlıklar ele alınarak tartışılmıştır.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Algılanan Anne Baba Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Çalışmamız verileri ışığında ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumlarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği, erkeklerin anne baba tutumlarını daha demokratik algıladığı, kızların ise anne baba tutumlarını daha koruyucu/istekçi ve otoriter olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür incelendiğinde de; algılanan anne baba tutumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşması konusunda araştırmamız sonucunu destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Dokuyan, 12. sınıf öğrencilerinde algılanan anne-baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bulgularımıza benzer şekilde öğrencilerin cinsiyetlerine göre demokratik anne-baba, koruyucu anne baba ve otoriter anne-baba puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuca göre erkekler öğrenciler ailelerini daha demokratik bir tutuma sahip olarak düşünürken, kız öğrenciler ise ailelerini daha otoriter ve koruyucu bir tutuma sahip olarak düşünmektedirler.¹⁷⁶

Literatürde çalışma bulgularımızı desteklemeyen araştırmalar da mevcuttur. Aktaş, 9. sınıfta kız öğrencilerin anne babalarının tutumlarını, erkek öğrencilere göre daha demokratik algıladığı, erkek öğrenciler ise anne baba tutumlarını kız öğrencilere göre daha otoriter ve koruyucu-istekçi algıladığı sonucuna ulaşmıştır.¹⁷⁷ Alpoğuz, algılanan ana-baba tutumlarının ilköğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarına ve Türkçe dersi akademik başarılarına etkisi konulu çalışmasında bireylerin yaşları ve algılanan anne baba tutumlarına baktığında kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin algılanan baba tutumları arasında anlamlı bir farklılık tespit etmiştir. Araştırma sonucuna göre kız ve erkek öğrencilerin babalarını demokratik

¹⁷⁶ Merve Dokuyan, "12. sınıf öğrencilerinde algılanan anne- baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016; 2 (2): 1-21.

¹⁷⁷ Seniye Aktaş, 9. Sınıfta Anne-Baba Tutumları ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Eğitim Fakültesi, Selçuk Üniversitesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Konya, 2011, s. 46 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

olarak algıladıkları ancak erkek öğrencilerin babalarını kız öğrencilere göre biraz daha otoriter tutuma yakın olarak algıladıkları sonucu ortaya çıkmıştır.¹⁷⁸

Çalışmamızın bulguları, literatürde yer alan algılanan anne baba tutumu ile cinsiyet değişkeninin ilişkili olduğu yönündeki bulguları desteklerken; algılanan anne baba tutumu ile cinsiyet değişkeninin ilişkili olmadığı yönündeki bulgularla tutarlılık göstermemektedir.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Saldırganlık Davranışları Cinsiyetlerine Göre Farklılık Göstermektedir

Çalışma bulgularımıza göre ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları cinsiyete göre bazı alt ölçeklerde farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla saldırgan davranışlarda buldukları ve fiziksel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık puanlarının erkeklerde anlamlı derecede yüksek olduğu, diğer puanlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Lagerspetz ve ark. araştırmalarında erkeklerin kızlara göre daha fazla saldırgan davranışlarda buldukları sonucuna ulaşmışlardır.¹⁷⁹

Karataş'ın bulgularına göre kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık toplam, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Fiziksel saldırganlık puanlarının ise anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Erkeklerin fiziksel saldırganlık puan ortalamalarının kızların fiziksel saldırganlık puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksektir olduğu bulunmuştur.¹⁸⁰ Erkeklerin fiziksel saldırganlık puanının yüksek olması, araştırmamızı desteklemektedir. Tuzgöl de yapmış olduğu araştırmada erkeklerin kızlara göre daha fazla saldırgan davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır.¹⁸¹ Spor Bilimleri ve Hukuk Fakültesi öğrencilerinde saldırganlık düzeylerinin incelenmesi çalışmasında Hukuk ve Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin cinsiyetlere göre saldırganlık alt boyut puanları kıyaslandığında tüm

¹⁷⁸ Dursune Umucu Alpoğuz, Algılanan Anne-Baba Tutumlarının İlköğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarına ve Türkçe Dersi Akademik Başarılarına Etkisi, Eğitim Fakültesi, Ahi Evran Üniversitesi, Sınıf Öğretmenliği, Kırşehir, 2014, s. 100 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁷⁹ Kirsti M. J. Lagerspetz vd., "Is Indirect Aggression Typical of Females Gender Differences in Aggressiveness 11- to 12-Year-Old Children", **Aggressive Behavior**, 1988; 14(6): 403-414.

¹⁸⁰ Zeynep Karataş, "Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2008; 17 (3): 277-294.

¹⁸¹ Tuzgöl, a.g.e., s. 42.

kadınların fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık düzeylerinin erkeklere göre düşük düzeyde oldukları ortaya çıkmıştır.¹⁸²

Yılmaz ve Mercan'ın meslek yüksekokulu öğrencilerinin demografik değişkenlerine ilişkin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi konulu araştırmalarında öğrencilerin saldırganlık davranışları ve cinsiyetleri ile ilgili olarak sırasıyla fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve genel saldırganlık eğilimlerinin erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır.¹⁸³

Yukarıda özetlenen araştırmalar, cinsiyet ile saldırganlık arasındaki anlamlı ilişkiye işaret etmektedir. Çalışmamızın bulguları, literatürdeki araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Cinsiyetin ve saldırganlık davranışlarının ilişkili olması, toplumda erkek ve kadına atfedilen cinsiyet rollerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bireylere atfedilen cinsiyet rolleri bireylerin davranış biçimini etkilediğinden cinsiyet ve saldırganlık davranışının ilişkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Erkek rolü daha aktif, girişken bir görünüme sahipken, kadın rolü daha sakin ve çekingen olmayı gerektirmektedir. Bu nedenle erkekler toplumsal ve kültürel beklentiler doğrultusunda kızlara oranla daha çok saldırgan davranışlar gösterebilirler.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Algılanan Anne Baba Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Çalışmamızda ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumlarının yaş değişkeni ile ilişkisi incelenmiş ve koruyucu/istekçi anne baba tutumu puanlarının 14 yaş grubunda anlamlı derecede düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Demokratik ve otoriter anne baba tutumlarında ise yaş değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Öğrencilerin yaş grubu algıladıkları demokratik ve otoriter anne baba tutumunu yordamamaktadır.

Aydoğdu ve Dilekman'ın ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirildiği çalışmalarında anne baba tutumları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.¹⁸⁴ Aktaş ise lise öğrencilerinin yaşları arttıkça öğrencilerin anne babalarını daha fazla otoriter algılamakta olduklarını öne sürmüştür.¹⁸⁵

¹⁸² Özgür Özdemir vd., "Spor Bilimleri ve Hukuk Fakültesi Öğrencilerinde Saldırganlık Düzeylerinin incelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018; 11 (61): 1307-9581.

¹⁸² Yılmaz ve Mercan, a.g.e., s. 179

¹⁸³ Yılmaz ve Mercan, a.g.e., s. 179.

¹⁸⁴ Aydoğdu ve Dilekman, a.g.e., s. 580.

¹⁸⁵ Aktaş, a.g.e., s. 71.

Çalışmamızda demokratik ve otoriter anne baba tutumlarının yaş değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamaması, Aydoğdu ve Dilekman'ın sonucu ile örtüşmektedir. Ancak koruyucu/istekçi tutumun 14 yaşında daha az görülmesi sonucu ile örtüşen bir araştırma sonucuna rastlanmamıştır.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Saldırganlık Davranışlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırma bulgularımıza göre ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları ile yaş değişkeni incelenmiş olup fiziksel, sözel ve toplam saldırganlık puanlarının 14 yaş grubunda anlamlı derecede yüksek olduğu ($p < 0,05$), diğer puan türlerinin yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($p > 0,05$) sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte yaş arttıkça saldırganlık davranışlarda da artış görülmektedir.

Literatür incelendiğinde yaş arttıkça saldırganlık düzeyinin arttığı birçok araştırma sonucuna ulaşılmaktadır. Yıldız ve Sümer ergenlik döneminde yaş arttıkça öğrencilerin daha fazla saldırgan davranışlarda bulduklarını ve 12-14 yaş aralığındaki öğrencilerin saldırganlık davranışlarının 14 yaşında arttığını ifade etmişlerdir.¹⁸⁶ Çıkan sonuç araştırmayı destekler niteliktedir.

Dilekman ve arkadaşları, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin saldırganlık özelliklerini incelemişler ve öğrencilerin alt (12 yaş) ve üst düzey (15 yaş) yaşlarda olmalarına göre saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulamamışlardır.¹⁸⁷ Yaşın saldırganlık davranışları ile ilişkisine bakıldığında 14-16 yaş arasındaki öğrencilerin ile 17-20 yaş arasındaki öğrencilerin aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır.¹⁸⁸

Bu araştırmanın bulguları, literatürde yer alan saldırganlık davranışının yaş değişkeni ile ilişkili olduğu yönündeki bulguları desteklerken; saldırganlık davranışının yaş değişkeni ile ilişkili olmadığı yönündeki bulgularla tutarlılık göstermemektedir.

¹⁸⁶ Evrim Çetinkaya Yıldız ve Zeynep Hatipoğlu Sümer, "Saldırgan davranışlarını yordamada çevresel risk, çevresel güvenlik ve okul iklimi algısı", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2010; 4 (34): 161-173.

¹⁸⁷ Mücahit Dilekman vd., "İlköğretim II. kademe öğrencilerinin saldırganlık özellikleri", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011; 10 (2): 927-944.

¹⁸⁸ İlkay Yılmaz, Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi, İstanbul, 2008, s. 51 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Algılanan Anne Baba Tutumlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırma bulgularımıza göre, ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumlarının babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermesi konusunda demokratik tutum puanı açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, eğitim düzeyi arttıkça demokratik tutum puanı da artış göstermektedir. Koruyucu baba tutumları puanlarının üniversite mezunu olanlarda anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Otoriter baba tutumunun ise lise ve üniversite grubunda diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir.

Literatür incelendiğinde algılanan anne baba tutumlarının babanın eğitim durumuna göre farklılaşması konusunda farklı araştırma sonuçları görülmektedir. Aktaş, lise öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumlarının babanın eğitim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediğini belirlemiştir.¹⁸⁹

Alpoğuz, yapmış olduğu araştırmada babanın eğitim seviyesi yükseldikçe baba tutumlarının daha demokratik, eğitim seviyeleri azaldıkça baba tutumlarının daha otoriter olarak algılandığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmamızda da otoriter baba tutumunun lise ve üniversite grubunda diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olması nedeni ile söz konusu araştırma sonucu ile örtüşmektedir.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Saldırganlık Davranışlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırma bulgularımıza göre ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları ile babanın eğitim durumu incelenmiş olup; fiziksel saldırganlık puanlarının lise ve üniversite üzerinde eğitimi olan grupların çocuklarında diğer grupların çocuklarına göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir.($p<0,05$) Toplam saldırganlık puanlarının ise, üniversite ve üzerinde eğitim alan gruptaki bireylerin çocuklarının diğer gruplara göre saldırgan davranışlarının anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir.($p<0,05$) Üniversite ve üzerinde eğitim alan anne babaların toplam saldırganlık puanlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

¹⁸⁹ Aktaş, a.g.e., s. 62.

Ağlamaz, araştırma sonucunda babanın öğrenim düzeyi ile öğrencilerin saldırganlık puanları arasından anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğrenimi ilköğretim düzeyi olan babaların çocuklarının saldırganlık puanlarının yüksek olduğu, öğrenimi yükseköğretim-üniversite olan babaların çocuklarının saldırganlık puanlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir.¹⁹⁰

Tuzgöl¹⁹¹ ise annenin öğrenim durumunun saldırganlık düzeyi üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Anne Baba Tutumlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırma bulgularımıza göre; algılanan anne baba tutumlarının annenin eğitim durumuna göre öğrencilerin algılanan anne baba tutumları demokratik tutum puanı açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Algılanan koruyucu/istekçi tutum puanları bakımından ortaokul ve lise grubunda anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p<0,05$). Algılanan otoriter tutum puanlarının lise ve üstü grubunda anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Annelerin eğitim düzeyleri arttıkça otoriter tutumun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür incelendiğinde, algılanan anne baba tutumlarının demokratik tutum puanı açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucu ile örtüşen sonuçlara ulaşılabilmektedir. Aktaş¹⁹², 9. sınıf öğrencilerinin algılanan anne baba tutumları ile annenin eğitim durumu arasında demokratik, koruyucu/istekçi ve otoriter tutum bakımından anlamlı bir sonuca ulaşmamıştır. Bu çalışma, demokratik tutumda anlamlı bir sonuç çıkmaması bakımından araştırma sonucu ile örtüşmektedir ancak koruyucu/istekçi ve otoriter tutum sonuçları bakımından araştırma ile benzer sonuçları göstermemektedir.

Aydoğdu ve Dilekmen, ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi konulu çalışmalarında ebeveynlerin eğitim durumlarına göre, otoriter ve izin verici tutum alt boyutları arasında anlamlı farklılık bildirmemişler, buna karşın demokratik ve aşırı koruyucu tutum alt boyutları arasında anlamlı farklılık belirlemişlerdir. Ön lisans mezunu ebeveynlerin demokratik tutumları ortaokul mezunlarına göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Genel

¹⁹⁰ Turabi Ağlamaz, Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Psikoloji, Samsun, 2006, s. 80-81 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁹¹ Tuzgöl, a.g.e., s. 44.

¹⁹² Aktaş, a.g.e., s. 58-59.

olarak öğrenim seviyesi yükseldikçe ailelerin aşırı koruyucu tutumlarının yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.¹⁹³

Alpoğuz'un araştırma sonucunda ise annenin eğitim seviyesi yükseldikçe anne tutumlarının daha demokratik, eğitim seviyesi azaldıkça anne tutumlarının daha otoriter olarak algılandığı bulunmuştur.¹⁹⁴ Bu sonuç araştırma sonucu ile örtüşmektedir.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırma bulgularımıza göre ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları ile annenin eğitim durumu incelenmiş olup dolaylı ve toplam saldırganlık puanlarının ortaokul, lise ve üzerinde eğitim gören annelerin çocuklarında diğer gruptaki annelerin çocuklarına göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Diğer puan türleri açısından anne eğitim grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p > 0,05$).

Tuzgöl¹⁹⁵, Kılıçarslan¹⁹⁶ annenin öğrenim durumunun saldırganlık davranışı üzerinde etkili olmadığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Dolaylı ve toplam saldırganlık puanlarının ortaokul, lise ve üzerinde eğitim gören annelerin çocuklarında diğer gruptaki annelerin çocuklarına göre anlamlı derecede düşük olduğu bulgusunu destekleyecek araştırma sonucuna ulaşamamıştır.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Kardeş Sayısına Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Çalışmamızda ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları ile yaş değişkeni incelenmiş olup; araştırma bulgularına göre saldırganlık davranışı ve kardeş sayısı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p > 0,05$). Literatürde kardeş sayısı ile saldırganlık düzeyi arasında ilişkinin saptanmadığı çalışmalar olduğu gibi kardeş sayısı ve saldırganlık arasında ilişkinin istatistiksel olarak anlamlılığını gösteren çalışmalar da vardır. Bu araştırmanın sonucu kardeş

¹⁹³ Aydoğdu ve Dilekmen, a.g.e., s. 580.

¹⁹⁴ Alpoğuz, a.g.e., s. 110.

¹⁹⁵ Tuzgöl, a.g.e., s. 44.

¹⁹⁶ Suat Kılıçarslan, "İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Adana, 2009, s. 46 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

sayısı ile saldırganlık düzeyi arasında ilişkinin bulunmadığı çalışmalarla tutarlılık göstermektedir.

Yavuz, son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi adlı çalışmasında saldırganlık davranışının kardeş sayısı ile olan ilişkisini incelemiş ve saldırganlık puanlarının kardeş sayısına göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır.¹⁹⁷ Bu sonuç araştırma sonucunu desteklemektedir. Yılmaz tarafından yapılan çalışma da sonucu bakımından araştırmayı desteklemektedir. Araştırmada yapılan analizler sonrasında, kardeş sayısının öğrencilerin saldırganlık davranışının farklılaşmasına istatistiksel olarak etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır.¹⁹⁸ Aytekin'in ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin ebeveyn kabul ret algısı ve demografik değişkenlere göre incelenmesi konulu araştırmasında da kardeş sayısının bireylerde saldırganlık davranışını anlamlı olarak etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.¹⁹⁹ Kılıçarslan'ın araştırma sonucu da kardeş sayısının fazla olmasının ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin saldırganlık eğiliminde anlamlı bir fark yaratmadığı bulgusuna ulaşmıştır.²⁰⁰

Bulgularımız, literatürde yer alan kardeş sayısının saldırganlık davranışlarında etkili olmadığı yönündeki bulgularla tutarlılık göstermektedir.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırma bulgularımıza göre ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları ile sınıf düzeyleri incelenmiş olup sözel saldırganlık puanlarının 8. sınıflarda 6 ve 7. sınıfa göre anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,05$). Dolaylı saldırganlık puanlarının 6. sınıflarda anlamlı derecede düşük olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Diğer gruplarda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Karaduman, ilköğretim I. kademe 4.ve 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada, 5. sınıf

¹⁹⁷ Şehriban Yavuz, Son Çocukluk Dönemi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Konya, 2007, s. 69 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁹⁸ Yılmaz, a.g.e., s. 52.

¹⁹⁹ Ebru Aytekin, "Ortaokul Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Ebeveyn Kabul Red Algısı ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi", Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Psikoloji, Ankara, 2015, s. 72 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

²⁰⁰ Kılıçarslan, a.g.e., s. 61.

öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin 4. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinden yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.²⁰¹

Öz'ün ilköğretim I. kademe 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelendiği çalışmada bulgulara bakıldığında sınıf düzeyinin saldırganlık düzeyi puanları üzerinde önemli bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur.²⁰²

Araştırmanın bulgularımızdan biri olan, 8. sınıf öğrencilerinin sözel saldırganlık davranışının, 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sözel saldırganlık davranışından yüksek olması, 8. sınıf öğrencilerinin ergenliğe daha yakın bir yaşta olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Saldırganlık Davranışlarının Ekonomik Duruma Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırma bulgularımıza göre ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları ile ekonomik durumları incelenmiş olup; bu değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Literatür incelendiğinde araştırma sonucunu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Kılıçarslan'ın yapmış olduğu araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin ailelerinin ekonomik gelir düzeyine göre, saldırganlık ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farkların olmadığı bulunmuştur.²⁰³ Çelikten ve Demirli, suça sürüklenmiş çocukların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlarının bazı bireysel ve ailesel faktörler bağlamında incelenmesi adlı çalışmalarında sosyoekonomik düzey ile çocukların olumlu sosyal davranışları ve saldırgan davranışları ile arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.²⁰⁴

Bulgularımız, literatürde yer alan ailenin ekonomik gelir düzeyinin öğrencilerin saldırganlık davranışlarında etkili olduğu yönündeki bulguları desteklemezken; ailenin ekonomik gelir düzeyinin öğrencilerin saldırganlık davranışlarında etkili olmadığı yönündeki bulgularla tutarlılık göstermektedir.

²⁰¹ Karaduman, a.g.e., s. 141.

²⁰² Emine Seda Öz, İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ege Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, İzmir, 2007, s. 62 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

²⁰³ Kılıçarslan, a.g.e., s. 60.

²⁰⁴ Beyza Badanka Çelikten ve Cihad Demirli, "Suça sürüklenmiş çocukların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlarının bazı bireysel ve ailesel faktörler bağlamında incelenmesi", **Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2018; 28 (1): 73-83.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Saldırganlık Davranışlarının Ailenin Genel Tavrına Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırma bulgularımıza göre ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık davranışları ile ailenin genel tavrı arasındaki ilişki incelenmiş ve sözel saldırganlık ve öfke puanlarının anlayışlı-sabırlı-sıcak grubunda diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir. Anlayışlı-sabırlı-sıcak davranışları olan ebeveynlerin çocuklarında sözel saldırganlık ve öfke puanlarının düşük olduğu bulunmuştur.

Laible ve arkadaşları ebeveyn tutumları, çocukların aile ilişkilerini algılayışları ve çocukların sosyal davranışları ile ilgili yaptıkları araştırma sonuçlarına göre ebeveyn davranışları ile çocukların prososyal, saldırgan davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sert, katı disiplin yöntemlerine başvuran ebeveynlerin çocuklarının saldırgan davranışlarının, sıcak ebeveyn tutumu gösteren ailelerin çocuklarına göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Sıcak, empatik, yakın ebeveyn tutumlarıyla yetişen çocukların sosyal yeterliliğinin daha üst düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.²⁰⁵ Laible ve arkadaşları tarafından yapılan çalışma sonucu ile araştırmada sözel saldırganlık ve öfke puanlarının anlayışlı-sabırlı-sıcak ailelerde anlamlı derecede düşük olması nedeniyle bulgular örtüşmektedir.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Algılanan Anne Baba Tutumlarının Ailenin Genel Tavrına Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırma bulgularımıza göre ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları ile ailenin genel tavrı arasındaki ilişki incelenmiş ve Kruskal-Wallis H Testi'ne göre; koruyucu/istekçi tutum puanlarının "anlayışlı sabırlı, sıcak" grubunda anlamlı derecede yüksek olduğu görülürken, otoriter puanların "anlayışlı sabırlı, sıcak grubunda" anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir.($p < 0,05$)

Demokratik tutum puanları açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.($p > 0,05$)

Demokratik tutum benimsenen aileler çocukları ile sıcak ve ilgilidirler. Ayrıca ebeveynler sabırlı ve duyarlı bir şekilde çocuklarını dinlerler. Bu tür aileler çocuk yetiştirmede demokratik bir yaklaşım izlemektedirler.²⁰⁶ Ancak anne baba tutumları

²⁰⁵ Deborah Laible vd., "Children's perceptions of family relationships as assessed in a doll story completion task: links to parenting, social competence, and externalizing behavior", *Social Development*, 2004; 13 (4): 551-568.

²⁰⁶ Gelir, a.g.e., s. 26.

ve ailenin genel tavrı ile demokratik tutum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç çıkmamıştır.

Otoriter tutum benimsenen ebeveynlerde çocuklarına karşı yüksek düzeyde kontrol/talep durumu varken aileler düşük düzeyde kabul/ilgi gösterirler. Bu araştırma sonucunda da otoriter puanlar arttıkça çocukların saldırganlık puanlarında artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan otoriter tutumun “anlayışlı sabırlı, sıcak grubunda” anlamlı derecede düşük olması bakımından sonuç tutarlıdır.

Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Algılanan Anne Baba Tutumları ile Saldırganlık Davranışları Arasında İlişki Vardır

Araştırmamızda algılanan anne baba tutumları ve saldırganlık davranışları korelasyon ile incelenmiş ve demokratik puanlar arttıkça bütün saldırganlık puanlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Anne-babaların demokratik tutumları benimsemesi çocuklardaki saldırganlık davranışlarında önemli bir azalmaya neden olduğu söylenebilir. Ayrıca koruyucu/istikçi tutum puanları arttıkça sözel saldırganlık hariç diğer saldırganlık puanlarında azalma olduğu bulunmuştur.

Zengin, anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkiyi incelemiş olup; anne baba tutumlarının ergenlerin saldırgan davranışları üzerinde etkilediği olduğunu bildirmiştir. Ebeveynlerin otoriter ve ilgisiz tutumlar sergilemelerinin ergenlerde saldırgan davranışları arttırdığı belirlenmiştir.²⁰⁷ Yavuzer, aşırı baskıcı ve otoriter tutum ile yetiştirilen çocuklarda saldırgan davranışlara daha fazla rastlanıldığını vurgulamıştır.²⁰⁸ Sezer ve arkadaşları ebeveynlerini otoriter algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamalarının, ebeveynlerini demokratik algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamalarına göre daha yüksek bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.²⁰⁹

Literatürde ulaşılan bu sonuçlar ile araştırmanın sonucu olan demokratik puanlar arttıkça saldırganlık davranışlarının azaldığı, otoriter puanlar arttıkça ise saldırganlık davranışlarının azaldığı ile örtüşmektedir.

²⁰⁷ Esra Zengin, Anne Baba Tutumları İle Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Halk Sağlığı Hemşireliği, Erzurum, 2008, s. 44 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

²⁰⁸ Yavuzer, a.g.e., s. 28.

²⁰⁹ Ayşe Sezer vd., “Bir ilköğretim okulu 4, 5, ve 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne baba tutumları ve bazı değişkenler ile ilişkisi”, *Müşbed*, 2013; 3 (4): 184-190.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Ergenlik dönemindeki bireylerde algılanan anne baba tutumları cinsiyet değişkenine göre incelenmiş olup anne baba tutumlarının cinsiyete göre farklı algılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre kız öğrenciler anne baba tutumlarını daha otoriter ve koruyucu/istikçi olarak algılamaktadırlar. Erkek öğrenciler ise anne baba tutumlarını daha demokratik olarak algılamaktadırlar.

2. Ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeyleri cinsiyetlerine göre incelenmiş ve bireylerin saldırgan davranışlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucuna göre fiziksel ve dolaylı saldırganlık davranışlarının erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha fazla görüldüğü bulunmuştur. Diğer saldırganlık davranışları bakımından ise cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

3. Algılanan anne baba tutumları yaş değişkenine göre incelenmiştir ve bireylerin algılanan anne baba tutumlarının yaş değişkenine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Koruyucu/istikçi anne baba tutumu puanlarının 14 yaş grubunda anlamlı derecede düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Demokratik ve otoriter anne baba tutumlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

4. Saldırganlık davranışları yaş değişkenine göre incelenmiştir ve saldırganlık davranışlarının yaşa göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada fiziksel, sözel ve toplam saldırganlık puanlarının 14 yaş grubunda anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Diğer saldırganlık türlerinde yaş değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık dışındaki davranışların ortalama puanlarına bakıldığında yaş arttıkça saldırgan davranışların da arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

5. Anne baba tutumları babanın eğitim durumuna göre incelenmiş olup istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmesi de babanın eğitim düzeyi arttıkça demokratik tutum puanının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca koruyucu/istikçi tutumun üniversite mezunu olan babalarda görüldüğü, otoriter tutumun ise lise ve üniversite mezunu babalarda anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur.

6. Saldırganlık davranışları babanın eğitim durumuna göre incelenmiştir ve babaları lise, üniversite ve üzerinde eğitim düzeyinde olan babaların çocuklarında fiziksel saldırganlık davranışlarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplam saldırganlık puanlarının da lise, üniversite ve üzerinde eğitim alan grubundaki bireylerin diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur.

7. Anne baba tutumları annenin eğitim durumuna göre incelenmiş olup demokratik puan açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Koruyucu/istekçi tutum puanlarının ortaokul ve lise grubunda anlamlı derecede yüksek olduğu, otoriter tutum puanlarının lise ve üstü grubunda anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur.

8. Saldırganlık davranışları annenin eğitim durumuna göre incelenmiştir ve annenin lise ve üzeri eğitim düzeyinde olanların çocuklarının dolaylı ve toplam saldırganlık puanları bakımından anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuş, diğer puan türleri açısından anne eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

9. Saldırganlık davranışları kardeş sayısına göre incelenmiştir. Kardeş sayısı ve saldırganlık davranışları ile ilgili istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

10. Saldırganlık davranışları sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmiştir. Sözel saldırganlık puanlarının 8. sınıflarda 6 ve 7. sınıfa göre anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

11. Anne baba tutumları ailenin ekonomik gelir durumuna göre incelenmiş olup ailenin ekonomik gelirinin anne baba tutumları ile ilişkisi bakımından anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

12. Saldırganlık davranışları ailenin ekonomik gelir durumu değişkenine göre incelenmiş olup saldırganlık davranışlarının ailenin ekonomik gelir durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

13. Anne baba tutumları ailenin genel tavrı durumuna göre incelenmiştir. Koruyucu/istekçi tutum puanlarının “anlayışlı sabırlı, sıcak” grubunda anlamlı derecede yüksek olduğu görülürken, otoriter puanların “anlayışlı sabırlı, sıcak grubunda” anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Demokratik tutum puanları açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

14. Saldırganlık davranışları ailenin genel tavrına göre incelenmiş olup sözel saldırganlık ve öfke puanlarının “anlayışlı, sabırlı, sıcak” grubunda diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu sonucu elde edilmiştir.

15. Anne baba tutumları ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişki karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda demokratik tutumun artmasının bütün saldırganlık puanlarının azalmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca ebeveynlerde otoriter tutumun artmasının çocuklarda saldırgan davranışların artmasına neden olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar çerçevesinde çeşitli öneriler dşnlmş olup bu öneriler aşağıda sunulmuştur.

1. Bu araştırma 10-12 yaş aralığında olan ve ortaokul 6,7 ve 8. sınıfa devam eden öğrenciler üzerinde uygulanmıştır. Çalışma, farklı yaş gruplarında olan bireylere de uygulanabilir.
2. Araştırmanın rneklemi Tekirdağ ili Saray ilçesine bağlı devlet ortaokulunda eğitim gören öğrencilerden seçilmiştir. İleride yapılacak çalışmalarda hem özel hem de devlet okulu karşılaştırmasına dayanan araştırmaların yapılması konu ile ilgili daha detaylı bilgilerin elde edilmesini sağlayabilir.
3. Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisleri tarafından aile eğitimi ve aile bilgilendirme çalışmaları planlandığında doğru anne-baba tutumları hakkında ebeveynlere bilgi verilmesi ve pratiğe yönelik etkili programlar yapılması faydalı olacaktır.
4. Bu çalışmada saldırganlığa neden olan en önemli değişkenlerden biri olan anne ve baba tutumunun saldırganlıkla olan ilişkisi ortaya konmuş ve sonuçlar literatür sonuçları ile ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Bu çalışmanın ve bu konuda bundan sonra yapılacak tüm çalışmaların, saldırganlığın azaltılmasına yönelik katkı sağlayacak bulgulara ışık tutacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

APAYDIN Halil, Psikolojiye Giriş, Bilim Kent Yayınları, Samsun, 2018.

AYDIN Betül, Çocuk ve Ergen Psikolojisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2019.

GARDNER Mary J. and GARDİNER Harry W., Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev: Ali Dönmez, Nermin Çelen, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2015.

GEÇTAN Engin, Psikanaliz ve Sonrası, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.

GEÇTAN Engin, Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993.

KARABEKİROĞLU Koray, Ergenin Ruhsal Gelişimi, Say Yayınları, İstanbul, 2014.

KULAKSIZOĞLU Adnan, Ergenlik Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.

ÖZ İlkin, Anne Baba Olma Sanatı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005.

SANTROCK John W., Ergenlik, Çev. ed. Diğem Müge Siyez, Nobel Yayın, Ankara, 2012.

SİYEZ Didem M., Ergenlerde Problem Davranışlar, Pegem Akademi, Ankara, 2010.

ŞAHİN Hüseyin, Aykırı Ergenlerin Psikolojisi, Akademik Kitaplar, İstanbul, 2019.

VAUGHAN Graham M. and HOGG Micheal A., Sosyal Psikoloji, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014.

YAVUZER Haluk, Ana-Baba ve Çocuk, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.

YAVUZER Haluk, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990.

MAKALELER

AKÇA Raziye Pekşen, "Ana Babaların Çocuk Yetiştirmede Aşırı Koruyucu Olmaları", *Akademik Bakış Dergisi*, 2012, Cilt: 29, Sayı: 2, s. 1-13.

AKGÜN Abuzer, GÖNEN Selahattin ve AYDIN Murat, "İlköğretim Fen ve Matematik Öğretmenliği Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007, Cilt: 6, Sayı: 20, s. 283-299.

BACIOĞLU Seda D. ve ÖZDEMİR Yalçın, "İlköğretim Öğrencilerinin Saldırgan Davranışları ile Yaş, Cinsiyet, Başarı Durumu ve Öfke Arasındaki İlişkiler", *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2012, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 170-187.

BAYHAN Pınar ve İŞİTAN Sonnur, "Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış", *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2010, Cilt: 11, Sayı: 5, s. 33-44.

ÇAM Zekeriya, ÇAVDAR Duygu, SEYDOOĞULLARI Sedef ve ÇOK Figen, "Ahlak Gelişimine Klasik ve Yeni Kuramsal Yaklaşımlar", **Educational Sciences: Theory & Practice**, 2012, Cilt: 12, Sayı: 2, s. 1211-1225.

ÇELİKTEN Beyza Badanka, DEMİRLİ Cihad, "Suça Sürüklenmiş Çocukların Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlarının Bazı Bireysel ve Ailesel Faktörler Bağlamında İncelenmesi", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2018, Cilt: 28, Sayı: 1, s. 73-83.

DEMİR Yasin ve KUMCAĞIZ Hatice, "Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimleri ve Şiddete Eğilimleri", **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 2015, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 221-234.

DERMAN Meral Taner ve BAŞAL Handan Asude, "Okul Öncesi Çocuklarda Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerin Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki", **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2013, Cilt:2, Sayı: 1, s. 115-144.

DİLEKMAN Mücahit, ADA Şükrü ve ALVER Birol, "İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık Özellikleri", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2011, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 927-944.

DOKUYAN Merve, "12. Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Anne- Baba Tutumları İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2016, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 1-21.

ELDELEKLİOĞLU Jale, "Karar Stratejileri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki", **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 1999, Cilt: 2, Sayı: 11, s. 7-13.

ERBİL Nilüfer, DİVAN Zeynep ve ÖNDER Perihan, "Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi", **Aile ve Toplum Dergisi**, 2006, Cilt: 10, Sayı: 3, s. 7-15.

ERDOĞAN Ömer ve UÇUKOĞLU Hülya, "İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumu Algıları ile Atılganlık ve Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Düzeyleri Arasındaki İlişkiler", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 2011, Cilt: 19, Sayı: 1, s. 51-72.

EROĞLU S. Erkan, "Saldırganlık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009, Cilt: 21, s. 205-221.

GÜL S. Kenan ve GÜNEŞ İ. Dinçer, "Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet", **Sosyal Bilimler Dergisi**, 2009, Cilt: 11, Sayı: 1, s. 79-101.

GÜNDOĞDU Yusuf Bahri, "Psikanalitik Kişilik Kuramlarına Göre Gelişim ve Değişimin İmkani", **Turkish Studies**, 2016, Cilt: 11, Sayı: 17, s. 373-404.

HAMARTA Erdal, BALTACI Önder, ÜRE Ömer ve DEMİRBAŞ Elif, "Lise Öğrencilerinin Utangaçlıklarının Algılanan Anne Baba Tutumları ve Problem Çözme Yaklaşımları Açısından İncelenmesi", **Aile ve Toplum: Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi**, 2010, Cilt:6, Sayı: 22, s. 73-82.

HASTA Derya ve GÜREL M. Eda, "Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2013, Cilt: 4, Sayı: 1, s. 64-104.

KABADAY Abdülkadir ve ALADAĞ Kezban Sibel, "Farklı İlköğretim Kurumlarına Devam Eden Öğrencilerin Ahlaki Gelişimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 2010, Cilt: 7, Sayı: 1, s. 878-898.

KAPLAN Bilge ve AKSEL Eda Şeyda, "Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Nesne Psikoloji Dergisi**, 2013, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 20-49.

KARATAŞ Zeynep, "Lise Öğrencilerinde Öfke ve Saldırganlık", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2008, Cilt: 17, Sayı: 3, s. 277-294.

KILIÇ Emine Zinnur, "Ergenlerde Şiddet Kullanımı: Bireysel ve Ailesel Etkenler", **Nöropsikiyatri Arşivi Dergisi**, 2012, Cilt: 49, s. 260-265.

LAGERSPETZ Kirsti M. J., BİLİRKQVİST Kaj, and PELTONEN Tarja, "Is Indirect Aggression Typical of Females Gender Differences in Aggressiveness 11- to 12-Year-Old Children", **Aggressive Behavior**, 1988, Cilt: 14, Sayı: 6, s. 403-414.

LAÏBLE Deborah, CARLO Gustavo, TORQUATÌ Julia and ONTAÏ Lenna, "Children's Perceptions Of Family Relationships As Assessed In A Doll Story Completion Task: Links To Parenting, Social Competence, And Externalizing Behavior", **Social Development**, 2004, Cilt: 13, Sayı: 4, s. 551-568.

NAS Kasım ve ÇOLAKOĞLU Tekin, "Futbolcuların Saldırganlık Düzeyleri İle Öfke Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, Cilt: 10, Sayı: 53, s. 971-977.

ÖZDEMİR Osman, ÖZDEMİR Pınar Güzel, KADAK Muhammed Tayyib ve NASIROĞLU Serhat, "Kişilik Gelişimi", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 2012, Cilt: 4, Sayı: 4, s. 566-589.

ÖZDEMİR Özgür, ORHAN İlkay, NAZLI Burak ve ÖZDEMİR Soner, "Spor Bilimleri ve Hukuk Fakültesi Öğrencilerinde Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2018, Cilt: 11, Sayı: 61, s. 1307-9581.

ÖZMEN Suna Kaymak, "Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 2004, Cilt: 37, Sayı: 2, s. 27-39.

ÖZYÜREK Arzu ve ŞAHİN Fatma Tezel, "5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi", **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2005, Cilt: 25, Sayı: 2, s. 19-34.

SAK Ramazan, ŞAHİN SAK İkbal Tuba, ATLI Sibel ve ŞAHİN Betül Kübra, "Okul Öncesi Dönemi: Anne Baba Tutumları", **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2015, Cilt: 11, Sayı: 3, s. 972-991.

SARI Arzu Çalışkan ve ACAR Başak Şahin, “Annenin Ebeveyn Tutumlarının ve Çocuğun Annesinin Tutumlarıyla İlgili Algısının Çocuğun Duygu Tanıma Becerilerindeki Rolü”, *Nesne Psikoloji Dergisi*, 2018, Cilt: 6, Sayı: 12, s. 27-50.

SET Turan, DAĞDEVİREN Nezih ve AKTÜRK Zekeriya, “Ergenlerde Cinsellik”, *Genel Tıp Dergisi*, 2006, Cilt: 16, Sayı: 3, s. 137-141.

SEZER Ayşe, KOLAÇ Nurcan ve EROL Saime, “Bir İlköğretim Okulu 4, 5, ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Anne Baba Tutumları Ve Bazı Değişkenler İle İlişkisi”, *Müşbed*, 2013, Cilt: 3, Sayı: 4, s. 184-190.

SEZER Özcan, “Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010, Cilt: 7, Sayı: 1, s. 1-19.

ŞANLI Deniz ve ÖZTÜRK Candan, “Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları Ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2015, Cilt: 8, Sayı: 4, s. 240-246.

TUNÇ Aygül ve TEZER Esin, “Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2006, Cilt:3, Sayı: 25, s. 37-44.

TUZGÖL Meliha, “Ana Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1998, Cilt: 2, Sayı: 14, s. 39-48.

YAVUZER Yasemin ve KARATAŞ Zeynep, “Ergenlerde Otomatik Düşünceler ile Fiziksel Saldırganlık Arasındaki İlişkide Öfkenin Aracı Rolü”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2013, Cilt: 24, Sayı: 2, s. 117-123.

YILDIZ Evrim Çetinkaya ve SÜMER Zeynep Hatipoğlu, “Saldırgan Davranışlarını Yordamada Çevresel Risk, Çevresel Güvenlik ve Okul İklimi Algısı”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2010, Cilt: 4, Sayı: 34, s. 161-173.

YILMAZ Fatma ve MERCAN Yasin, “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Demografik Değişkenlerine İlişkin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, Cilt: 9, Sayı: 2, s. 167-180.

TEZLER

AĞLAMAZ Turabi, Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Psikoloji, Samsun, 2006 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

AKTAŞ Seniye, 9. Sınıfta Anne-Baba Tutumları ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Eğitim Fakültesi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ALPOĞUZ Dursune Umucu, Algılanan Anne-Baba Tutumlarının İlköğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarına ve Türkçe Dersi Akademik Başarılarına Etkisi, Eğitim Fakültesi, Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir, 2014 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ARCAN Kuntay, Özel Okullara Giden Lise Düzeyindeki Ergenlerin, Akademik Başarıları İle Algıladıkları Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2006 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

ARSLAN Emel, Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2008 **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**.

ASICI Esra, Affetme Odaklı Grup Rehberliğinin Ergenlerin Saldırganlık ve Öznel İyi Oluşları Üzerindeki Etkisi, Eğitim Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2018 **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**.

AYTEKİN Ebru, Ortaokul Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Ebeveyn Kabul Red Algısı ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2015 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

BAYKAN Nursen, Anne-Baba Tutumları ile İnternet Bağımlılık Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Sultanbeyli İlçesi Örneği), Fen Edebiyat Fakültesi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2014 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

ÇAPAN Aylın Sözer, 3-11 Yaş Çocuklarının Ahlak Gelişimlerinin Piaget'in Ahlaki Gelişim Kuramı'na Göre İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2005 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

ÇINAR Serpil, İlköğretim 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarına İlişkin Algılarının Problem Çözme Becerisi ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2016 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

ÇİNEMRE Semra, Ahlak Eğitimi Bağlamında Kohlberg'in Ahlak Gelişim Teorisi ve Sorunları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2012 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

DİNÇEL Esen, Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2006 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

DURSUN Aylın, "Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2010 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

ERDOĞAN Gözde, 13-18 Yaş Obez Tanısı Almış Ergenlerin Anne-Baba Tutumu ve Sosyal Fizik Kaygı ile İlişkinin Normal Ergenlerle Karşılaştırılması, Fen Edebiyat Fakültesi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2013, s. 36 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

GELİR Erdal, Ana Baba Tutumları, Aile Sosyal Atomu ve Cinsiyete Göre İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Öğrenilmiş Çaresizlik ve Akademik Başarılarının İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2009 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

GÖKÇEDAĞ Sevda, Lise Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Kaygı Düzeyleri Üzerinde Anne-Baba Tutumlarının Etkilerinin Belirlenip Karşılaştırılması, Eğitim Bilimleri

Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Psikoloji, İzmir, 2001 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

GÜLKAYA Merve, Ergenlerin Algıladıkları ve Mevcut Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki ve Algılanan Anne Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ufuk Üniversitesi, İstanbul, 2018 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

GÜMÜŞ Esra, Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramına Göre Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Gelişim Düzeyi ile Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2015 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

GÜMÜŞ Sevil Yavuz, Saldırganlık İle Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arel Üniversitesi, İstanbul, 2011 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

İKİZ Selin, Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2015 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

KARADUMAN Deniz İzmir, İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, 2012 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

KILIÇARSLAN Suat, İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2009 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

KIRKBİR Fatih, Karadeniz Teknik Üniversitesinde Okuyan ve Üniversiteler Arası Müsabakalarda Yarışan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2014 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

KOÇER Birsen, Aggression And Video Games: The Effect Of Justification Of Violence and Presence Of A Stereotyped Target, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2015 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ÖZ Emine Seda, İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir, 2007 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

PEKKARAKAŞ Emine, "3-6 Yaş Çocukların Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Eğitime Katılım Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2010 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ŞAHAN Mehmet, Lise Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi, Eğitim Fakültesi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

TAŞÇI Yasemin, Ergenlik Döneminde Bulunan (12 - 15 Yaş) Öğrencilerin Akademik Başarılarında Okulun Rolü: Batman İli Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, 2013 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

TERZİ Cansu Karataş, Ergenlerde Saldırganlığın Madde Bağımlılığı ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2009 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

TORUN Z. Betül, Ortaokul Öğrencilerinde Saldırganlık ve Narsizm Düzeyleri Arasındaki İlişki, Fen Edebiyat Fakültesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, 2016 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ÜNALDI Eylül, Anne Babası Boşanmış Çocuklarda Algılanan Anne Baba Tutumlarının Akran Zorbalığı Davranışı İle İlişkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2017 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ÜREDİ Işıl, Algılanan Anne Baba Tutumlarının İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Öz Düzenleyici Öğrenme Stratejileri ve Motivasyonel İnançları Üzerindeki Etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2005 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

YALÇIN Ragıp Ümit, Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Fakültesi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2016 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

YAVUZ Şehriban, Son Çocukluk Dönemi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Konya, 2007 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

YELCİ Hacer, Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık İle Saldırganlık İlişkisinin İncelenmesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2018 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

YILMAZ Ayşen, Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2000 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

YILMAZ İlkay, Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2008 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

YÜCEL Yunus, Ortaokul Öğrencilerinin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarının Benlik Saygısı ve Öğrenilmiş Çaresizlik ile İlişkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arel Üniversitesi, İstanbul, 2013 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ZENGİN Esra, Anne Baba Tutumları İle Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Halk Sağlığı Hemşireliği, Erzurum, 2008 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

İNTERNET KAYNAKLARI

DERMAN Orhan, Ergenlerde Psikososyal Gelişim, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adölesan Sağlığı II. Sempozyum Dizisi No:63, Mart 2008, <http://www.cfb.edu.tr/stek/pdfs/63/6302.pdf>, (Erişim tarihi:11.04.2019).

EKLER
ETİK KURUL KARARI

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

TOPLANTI TARİHİ : 17.02.2017
TOPLANTI SAYISI : 2017-5

KARAR NO:2017-5-12: Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Arzu Nigar GÜRSOY'un "Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne-Baba Tutumları" konulu anket çalışması için hazırlanan soruların, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, Etik Kurulumuzun 27.01.2017 tarih ve 2017-3 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

ASLI GIBİDİR

Prof. Dr. Nuri KURUOĞLU
Rektör Yardımcısı

İZİN FORMLARI

T.C.
TEKİRDAĞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 43996270-44-E.9296157

11.05.2018

Konu : Anket Uygulaması

SARAY İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Klinik Psikoloji dalı tez aşaması yüksek lisans öğrencisi Arzu Nigar GÜRSOY'un "Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne-Baba Tutumu"konulu başlıklı tez çalışmasında, İlimiz Saray İlçesinde bulunan Büyükyoncalı Atatürk Ortaokulu ve Şehit İbrahimparlakçı Ortaokulu'nda 6-7-ve 8 Sınıflarda öğrenim gören gönüllü öğrencilerine yönelik anket uygulamak isteği ile ilgili Valilik Makamının 09/05/2018 tarih ve 9142759 sayılı oluru ile uygun görülmüş olup, ekte gönderilmiştir.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Ersan ULUSAN
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:

-Valilik Oluru ve Eki (8 Sayfa)

T.C.
SARAY KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79134786-/44/E.9379614

14.05.2018

Konu: Anket Uygulaması

..... MÜDÜRLÜĞÜNE
SARAY

İlgi : İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 11.05.2018 tarih ve 44-E.9296157 sayılı yazısı.

İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Klinik Psikoloji dalı tez aşaması yüksek lisans öğrencisi, aynı zamanda ilçemiz Büyükyoncalı Atatürk Ortaokulu Rehberlik Öğretmeni olan Arzu Nigar GÜRSOY'un "Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne-Baba Tutumu"konulu başlıklı tez çalışmasında, 6-7-ve 8 Sınıflarda öğrenim gören gönüllü öğrencilerine yönelik anket uygulamak isteği ile ilgili Valilik Makamının 09/05/2018 tarih ve 9142759 sayılı oluru ile uygun görülmüş olup, ilgi yazı ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Nurettin AKKOÇ
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER:

- İlgi yazı örneği
- Valilik Olur'u ve ekleri (8 Sayfa)

DAĞITIM:

- İlgili Okul/Kurum Müdürlüklerine

VELİ ONAY FORMU

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, "Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne Baba Tutumları" adıyla, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırma Uygulaması: Anket şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımla,

Araştırmacı : Arzu Nigar GÜR SOY

İletişim bilgileri:

*Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi
.....'in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum. (Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).*

.../.../.....

İsim-Soyisim İmza:

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU

Okulunuzun adı:

1. Sınıfınız: 6.Sınıf () 7.Sınıf () 8.Sınıf ()

2. Cinsiyetiniz ()KIZ ()ERKEK

3. Kardeş sayınız: Yok() 1() 2() 3()4()
5() 6 ve üstü()

4. Annenizin Eğitim Durumu nedir?

a. Okuryazar olmayan ()

b. Okuryazar ()

c. İlkokul ()

d. Ortaokul ()

e. Lise ()

f. Üniversite ()

g. Lisans Üstü ()

5. Babanızın Eğitim Durumu nedir?

a. Okuryazar olmayan ()

b. Okuryazar ()

c. İlkokul ()

d. Ortaokul ()

e. Lise ()

f. Üniversite ()

g. Lisans Üstü ()

6. Annenizin iş durumu nedir?

a. Çalışmıyor ()

b. İşçi()

c. Devlet Memuru ()

d. Ticaretle uğraşiyor ()

e. Çiftçi ()

f. Diğer ()

7. Babanızın iş durumu nedir?

a. Çalışmıyor ()

b. İşçi ()

c. Devlet Memuru ()

d. Ticaretle uğraşiyor ()

e. Çiftçi ()

f. Diğer()

8. Ailenizin ortalama geliri nedir?

a. () 0-500 TL

b. () 500-1000 TL

c. () 1000-1500 TL

d. () 1500-2500 TL

e. () 2500 TL ve üzeri

9. Aileniz sizin okul durumunuzla ilgilenir mi?

a. ()İlgilenir

b. ()İlgilenmez

c. ()Az ilgilenir

10. İlgileniyorsa en fazla kim ilgilenir?

a. ()Annem

b. ()Babam

c. ()Ablam-Abim

d. d.()Diğer.....

11. Ailenizin size karşı genel tavrı nasıldır?

a. () Anlayışlı sabırlı, sıcak

b. () Katı, Baskıcı.

c. () Tutarsız, çelişkili.

d. ()Diğer.....

12. Yaşınız: |

SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ (Can, 2002)

YÖNERGE

Sevgili öğrenciler, aşağıda çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Karakterinize en uygun seçeneği bu ifadelerin karşısındaki kutucuklara X işareti ile işaretlemeniz beklenmektedir.

Samimi ve içten cevap vermeniz araştırma açısından önemlidir.

	KARAKTERİNİZE EN UYGUN OLAN YANITI (X) ŞEKLİNDE İŞARETLEYİNİZ	Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
1	Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söylerler					
2	Şans hep başkalarına gülüyor, onlardan yana oluyor					
3	Birden parlarım, ama çabuk sakinleşirim					
4	Kendimi sık-sık diğer insanlarla tartışırken bulurum					
5	Bazen hayatın bana adaletli davranmadığını düşünürüm					
6	İnsanlarla aynı fikirde olmazsam onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam					
7	Bazen ortada hiçbir neden yokken parlarım					

8	Kız ya da erkek birisi beni kışkırtırsa ona vurabilirim					
9	Bazen niye bu kadar katı olduğumu merak ediyorum					
10	Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur					
11	Biri çok üzerime geldiğinde, sıkıştırdığında ona vurabilirim					
12	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim					
13	Eğer çok kızarsam o kişinin yaptığı işleri berbat edebilirim					
14	Kapıyı arkadan gelenin yüzüne çarpacak kadar çıldırabilirim					
15	İnsanlar bana patronluk tasladıklarında, onların inadına işi ağırdan alırım					
16	İnsanlar bana nazik davrandıklarında, ne isteyeceklerini merak ederim					
17	Her şeyi dağıtacak kadar çılgınlaşabilirim					
18	Bazen sevmediklerim hakkında dedikodu yayar, çamur atarım					
19	Ben sakın biriyim					
20	İnsanlar beni kızdırlırlarsa, onlara gerçek düşüncemi					
21	Bazen insanların arkamdan bana güldüklerini hissederim					
22	İstediğimi elde edemediğim zaman kızgınlığımı gösteririm					

23	Bazen birine vurma isteğimi kontrol edemem					
24	Pek çok insandan daha sık kavga ederim					
25	Eğer biri bana vurursa ben de ona vururum					
26	Arkadaşlarımla aynı fikirde olmadığımda açıkça söylerim					
27	Haklarımı korumak için şiddete başvurmam gerekirse hiç çekinmem					
28	Fazla dostça davranan yabancılara güvenmem					
29	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissederim					
30	Beni gerçekten rahatsız edenlere susarak, ilgilenmeyerek tepki veririm					
31	Arkadaşlarımla, arkamdan, benim hakkımda konuştuklarını bilirim					
32	Bazı arkadaşlarımla, benim düşünmeden hareket ettiğimi düşünürler					
33	Bazen hiçbir şey düşünemeyecek kadar kıskanç olurum					
34	El şakasını yapmaktan hoşlanırım					

ANA – BABA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ

YÖNERGE

Sevgili öğrenciler, aşağıda çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Size en uygun olan ifadeleri seçmeniz istenmektedir.

Samimi ve içten cevap vermeniz araştırma açısından önemlidir.

Açıklama:	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Çoğu Zaman Uygun	Her Zaman
1. Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmişlerdir.	1	2	3	4	5	6
2. Çok yönlü biri olarak büyümem için beni olanakları ölçüsünde desteklemişlerdir.	1	2	3	4	5	6
3. Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmişlerdir.	1	2	3	4	5	6
4. İlişkimiz, problemlerimi onlara açamayacağım kadar resmidir.	1	2	3	4	5	6
5. Arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, onlara iyi davranırlardı.	1	2	3	4	5	6
6. Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırırlar ve onların benden daha iyi olduklarını söylerlerdi.	1	2	3	4	5	6
7. Her zaman basıma kötü bir şey gelecekmiş gibi davranırlardı.	1	2	3	4	5	6
8. Bana hükmetmeye çalışırlardı.	1	2	3	4	5	6
9. Her konuda benim fikrimi de almaya özen göstermişlerdir.	1	2	3	4	5	6
10. Problemlerimi onlarla rahatlıkla konuşabilirim.	1	2	3	4	5	6
11. Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik ederlerdi.	1	2	3	4	5	6
12. Bugün bile alışverişe çıktığım zaman, beni alışverişte kandıracağım endişesiyle kendileri de gelmektedir.	1	2	3	4	5	6

13. Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemişlerdir.	1	2	3	4	5	6
14. Fiziksel ve duygusal olarak kendilerine yakın olmak istediğim zamanlar soğuk ve itici davranırlardı.	1	2	3	4	5	6
15. Yapmamam gereken şeylerin nedenini bana açıklarlar.	1	2	3	4	5	6
16. Sevmediğim yemekleri bana zorla yedirirlerdi.	1	2	3	4	5	6
17. Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemişlerdir.	1	2	3	4	5	6
18. Benim gibi bir evlatları olduğu için mutsuz olduklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
19. Küçüklüğümden itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuşlardır.	1	2	3	4	5	6
20. Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	1	2	3	4	5	6
21. Her gittiği yere beni de götürür, evde yalnız kalmamı istemezdi.	1	2	3	4	5	6
22. Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak gördüler	1	2	3	4	5	6
23. Cinsiyet konusunda karşılaştığım problemleri kendisine anlattığımda, çok ilgisiz davranırdı.	1	2	3	4	5	6
24. Onlarla yakınlaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık vermişlerdir.	1	2	3	4	5	6
25. Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır, parka, sinemaya vs. götürmeyi ihmal etmezlerdi.	1	2	3	4	5	6
26. Bana önemli ve değerli bir insan olduğum inancını vermişlerdir.	1	2	3	4	5	6
27. Paramı nelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde kontrol eder.	1	2	3	4	5	6
28. Her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadırlar.	1	2	3	4	5	6

29. Cinsellikle ilgili konularda kendileriyle konuşmamı istemezlerdi.	1	2	3	4	5	6
30. Benimle genellikle sert tonda ve emrederek konuşur.	1	2	3	4	5	6
31. Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamışlardır.	1	2	3	4	5	6
32. Aile ile ilgili kararlar alınırken benim fikrimi de sormuşlardır.	1	2	3	4	5	6
33. Benim iyiliğimi istediğini ama benim için iyinin ne olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	1	2	3	4	5	6
34. Beni yapabileceğimden daha fazlasını yapmaya zorlarlar.	1	2	3	4	5	6
35. Beni olduğum gibi kabul etmişlerdir.	1	2	3	4	5	6
36. Başkalarına benden daha çok önem verir, daha nazik davranırlar.	1	2	3	4	5	6
37. İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok, daha iyisini yapmam gerektiğini söylerler.	1	2	3	4	5	6
38. Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak ederler.	1	2	3	4	5	6
39. Günlük olaylarla ilgili anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verirlerdi.	1	2	3	4	5	6
40. Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlarlar, kırık not aldığımda cezalandırırlardı.	1	2	3	4	5	6

ÖZGEÇMİŞ

Arzu Nigar KEKEÇ, 1989 yılında İstanbul'da doğmuştur. Liseyi Refhan Tümer Lisesi'nde okuduktan sonra İstanbul Bilgi Üniversitesi Psikoloji bölümünü kazanmıştır. Bölümden Onur derecesi ile mezun olmuştur. 2014 yılında üniversiteden mezun olduktan sonra 2016 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde rehberlik öğretmeni olarak göreve başlamıştır.

Üniversite döneminde Sosyal Değişim Derneği ve Tarlabası Toplum Merkezi'nde gönüllü olarak çalışmıştır. Ayrıca adliyeler, rehabilitasyon merkezi ve psikoterapi merkezinde gönüllü olarak stajlar yapmıştır. 18. Ulusal Psikoloji Kongresine katılarak poster sunumu yapmıştır.

Şu anda Ankara'da yaşamaktadır ve evlidir. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki görevine devam etmektedir.

